

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Annika Karm

**EESTI HALDUSORGANITE KOOSTÖÖ INIMKAUBANDUSE
TUVASTAMISEL KOLMANDATEST RIIKIDEST TULEVATE
INIMESTE HULGAST**

Magistritöö

Juhendaja:
Liis Valk, MA

Kaasjuhendaja:
Shvea Järvet, MA

Tallinn 2021

ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni, 2021
Töö pealkiri eesti keeles: Eesti haldusorganite koostöö inimkaubanduse tuvastamisel kolmandatest riikidest tulevate inimeste hulgast.	
Töö pealkiri võõrkeeles: Cooperation of Estonian administrative authorities in detecting trafficking in human beings from people coming from third countries.	
Töö on koostatud eesti keeles ja inglisekeelse resümeeaga. Töö pikkus koos lisadega on 100 lehekülge, mille põhiosa moodustab 74 lehekülge. Töö kirjutamisel on kasutatud 86 Eesti- ja inglisekeelset allikat. Andmete illustreerimiseks on töös 2 joonist, 9 tabelit ja 7 lisa.	
Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada kolmanda riigi kodanikest inimkaubanduse ohvrite tuvastamise võimalusi läbi haldusorganite koostöö. Magistritöö uurimisprobleem kuidas on võimalik muuta kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamine Eestis tõhusamaks läbi haldusorganite koostöö? Magistritöö uurimisstrateegiaks on fenomenograafia, andmekogumismeetoditeks on dokumendianalüüs ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud, mille salvestused transkribeeriti ning kasutades andmeprogrammi NVIVO 1.4.1 teostati kvalitatiivne sisuanalüüs. Magistritöö eesmärk ja uurimisülesanded täideti ning probleemile ja uurimisküsimustele leiti vastused. Magistritöö tulemusena selgus, et inimkaubanduse ohvri tuvastamine sõltub võimalusest inimesega suhelda, sest intervjuerimine on kõige tõhusam viis ohvrit tuvastada. Kolmandatest riikides pärit ohvrite puhul võib see osutada keeruliseks, sest takistuseks võib olla keelebarjäär. Samuti leidsid eksperdid, et tuvastamisel peaks koostöö toimuma laiemas ringis, oluline on läbi mõelda kiirem andmevahetuse süsteem ametkondade vahel. Lisaks toodi välja, et oluline on kolmandate riikide kodanikele lähteriigis informatsiooni jagamine riigis kehtivate töötamise reeglite ja vajalike kontaktandmete kohta.	
Lisad: ei ole	
Võtmesõnad: Eesti märksõnastik , inimkaubandus , töölane ekspluateerimine , sunniviisiline töö	
Võõrkeelsed võtmesõnad: trafficking in human beings, forced labor	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Annika Karm	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud.	
Annan Sisekaitseakadeemia tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.	
Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Liis Valk	Allkiri:
Kaasjuhendaja: Shvea Järvet	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Instituudi juhataja ülesannetes: Anne Valk	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	5
SISSEJUHATUS	8
1. INIMKAUBANDUS 21. SAJANDIL, TUVASTAMINE JA KOOSTÖÖ OHVRITE TUVASTAMISEL.....	14
1.1. Inimkaubanduse olemus ja definitsioonid	14
1.2. Inimkaubanduse tuvastamise võimalused ja kitsaskohad.....	19
1.3. Koostöö inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel.....	22
1.4. Koostöö kitsaskohad migrantide hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel ja uurimisel	26
2. KOLMANDATEST RIIKIDEST TULEVA TÖÖJÕU HULGAST INIMKAUBANDUSE OHVRITE TUVASTAMISE ANALÜÜS	33
2.1. Metoodika ja valim	33
2.1.1. Dokumendianalüüsi valim ja metoodika.....	34
2.1.2. Ekspertintervjuude valim ja metoodika.....	35
2.2. Inimkaubanduse tuvastamise juhendite kokkuvõte	37
2.3. Õigusaktide kokkuvõte.....	41
2.4. Ekspertintervjuude kokkuvõte	45
2.4.1. Kategooria: haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused.	45
2.4.2. Kategooria: tõhusam koostöö.....	53
2.4.3. Kategooria: ressursivajadused tõhusamaks inimkaubanduse tuvastamiseks	57
2.4.4. Kategooria: kohtus edu saavutamise vajadused.....	60
2.5. Ekspertintervjuude, juhendite ja õigusaktide analüüs.....	63
2.5.1. Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused analüüs.	63
2.5.2. Eesti haldusorganite tõhusam koostöö ekspertide hinnangul analüüs	67
2.5.3. Ressursivajadused tõhusamaks inimkaubanduse tuvastamiseks analüüs.	69
2.5.4. Kohtus edu saavutamise vajaduste analüüs.....	70
2.6. Järeldused ja ettepanekud inimkaubanduse tuvastamise tõhustamiseks.....	72
KOKKUVÕTE.....	78
SUMMARY	82
VIIDATUD ALLIKAD.....	84
JOONISTE JA TABELITE LOETELU.....	93
Lisa 1. Inimkaubanduse kuritegevuse statistika.....	94
Lisa 2. Jätksuutlikud säästva arengu eesmärgid.....	95
Lisa 3. Ekspertintervjuude küsimuste võrdlus	96
Lisa 4. Uurimisküsimuste vastavus intervjuu küsimustikuga	97

Lisa 5. Analüüsitud juhendid (koostatud käesoleva töö autori poolt).....	98
Lisa 6. Loetelu uurimistöös analüüsitud õigusaktidest.	99
Lisa 7. Koodide tabel (koostatud käesoleva töö autori poolt).....	100

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

GRETA – Euroopa Komisjoni Inimkaubanduse vastase võitlemise ekspertgrupp (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings)

MTA – Eesti Maksu- ja Tolliamet

E1 – tähendab vastavalt E1, 2021

E2 – tähendab vastavalt E2, 2021

E3 – tähendab vastavalt E3, 2021

E4 – tähendab vastavalt E4, 2021

E5 – tähendab vastavalt E5, 2021

E6 – tähendab vastavalt E6, 2021

E7 – tähendab vastavalt E7, 2021

E8 – tähendab vastavalt E8, 2021

E9 – tähendab vastavalt E9, 2021

E10 – tähendab vastavalt E10, 2021

E11 – tähendab vastavalt E11, 2021

Haldusorgan – Vastavalt haldusmenetluse seaduse (edaspidi, kui HMS) § 8 lõikele 1 on haldusorgan seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik (Haldusmenetluse seadus, 2002).

ILO – Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (International Labour Office)

IOM – Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (International Organization for Migration)

JUM – Justiitsministeerium

KarS – Eesti karistusseadustik

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

Kolmanda riigi kodanik – antud töö mõistes on kolmanda riigi kodanik välismaalane, kes ei ole Eesti kodanik ega Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik (välja arvatud määratlemata kodakondsusega isikud)

KOV – kohalik omavalitsus

Lähetatud töötaja – füüsiline isik, kes tavaliselt töötab välisriigis töölepingu alusel ja kelle tööandja lähetab Eestisse tööle teenuse osutamiseks kindlaksmääratud ajavahemikus.

Lähteriik – riik kust inimene alustab oma teekonda sihtriiki; kust inimene saadetakse.

NGO – Non-government organization (Mitteriiklik organisatsioon)

OAS – ohvriabiseadus

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PÄA – Päästeamet

Sihtriik – riik, kuhu inimene jõuab ja kus toimub inimese ekspluatatsioon.

SiM – Siseministeerium

SKA – Sotsiaalkindlustusamet

SOM – Sotsiaalministeerium

TI – Tööinspeksioon

Tööränne – antud töös mõistetud migreerumist Eestisse töötamise eesmärgil.

UNODC – ÜRO narkootikumide- ja kuritegevusevastane büroo (United Nations Office on Drugs and Crime)

Viibimisalus – alus Eestis viibimiseks, milleks võivad olla viisa, viisavabadus või elamisluba (Välismaalaste seadus, 2009, § 43)

Välismaalane – käesoleva töö mõistes kolmanda riigi kodanik, kes ei ole Euroopa Liidu ega Eesti kodanik.

VäM – Välisministeerium

VV – Vabariigi Valitsus

SISSEJUHATUS

Inimkaubandus kui ülemaailmne probleem mõjutab paljusid inimesi paljudes riikides (Okech, *et al.*, 2011, pp. 488-489): täiskasvanuid, lapsi, naisi, mehi ning selle kuriteo toimepanemiseks kasutatakse sundi, pettust ja ähvardamist ehk viiakse inimene sellisesse seisusse, et ohver on ise nõus enese kaasaegase orjusega leppima (Goodey, 2008, p. 421). Inimkaubandus on osa organiseeritud kuritegevusest (Walk Free Foundation, 2018, p. 54).

Inimkaubandusest rääkides kasutatakse terminit kaasaegne orjus ehk „*modern slavery*“, mis hõlmab rohkem inimkaubanduse erivorme (Fudge, 2018, p. 414; Davies, 2019, pp. 294 – 295). Kurjategijate varjatud tegevuse tõttu on kaasaegse orjastamise ohvreid keeruline tuvastada (Nichols & Heil, 2015, p. 7) ning immigrantide puhul muutub tuvastamine keerulisemaks, sest nad ei tunne riigis kehtivaid reegleid ja puudub võimalus abi küsida (Schwarz, *et al.*, 2019, p. 125).

Magistritöö autor keskendub oma töös kitsamalt kolmandast riigist Eestisse tulevate immigrantide hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisele.

Magistritöö **aktuaalsust** kinnitab Siseturvalisuse arengukava 2020 – 2030 eelnõus välja toodud prioriteet võidelda organiseeritud kuritegevusega, mille hulka on arvatud inimkaubanduse kuritegu (Siseministeerium (edaspidi nimetatud kui SiM), 2021, lk 29) ja Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, mille punkt 4. viitab, et tuleb keskenduda enim kahjustavate õigusrikkumiste ärahoidmisele, mille hulka on arvatud ka inimkaubandus (Justiitsministeerium (edaspidi nimetatud kui JUM), 2020, lk 4). Siseturvalisuse arengukava 2020 – 2030 eelnõu tegevussuunana on välja toodud, et selleks tuleb suurendada inimkaubanduse ohvrite tuvastamise ja kuritegude menetlemisega tegelevate spetsialistide teadlikkust ning rakendada inimkaubanduse kuritegude menetluses kuritegeliku vara konfiskeerimist (SiM, 2021, lk 32).

Samuti lisab aktuaalsust asjaolu, et inimkaubanduse kui kuriteoliigiga võitlevad globaalsed organisatsioonid: ÜRO narkootikumide- ja kuritegevusevastane büroo (United Nations Office on Drugs and Crime (edaspidi nimetatud kui UNODC), 2020), Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (International Labour Office (edaspidi nimetatud kui ILO)), Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon (International Organization for Migration (edaspidi nimetatud kui IOM)) (ILO, *et al.*, 2017, pp. 63 – 64), Euroopa nõukogu (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 1); Euroopa tasandil: Euroopa Liit (edaspidi nimetatud

kui EL) (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011, preambula punkt 4) ning selle allüksused, lisaks Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (Organization for Security and Co-operation in Europe (edaspidi nimetatud kui OSCE), 2020) ja Välisministeerium (Välisministeerium (edaspidi nimetatud kui VäM), 2019) (Kink, *et al.*, 2019, lk 8 – 14).

ILO, *et al.* (2017, p. 55) toob välja, et ükski riik ei ole sellest kuriteost puutumata, olgu siis sihtriigina või lähteriigina. Rahvusvahelise koostöö olulisust inimkaubanduse kuriteoga tegelemisel rõhutavad globaalsed kokkulepped, mis toovad esile, et ei piisa ainult ühe riigi pingutustest ning riigid peavad tugevdama koostööd. (ILO, *et al.*, 2017, p. 55)

Inimkaubandus on üks kiireima kasvuga kuritegevuse liik ning vajab seetõttu tähelepanu (Skrivankova, 2006, pp. 229 – 232), mille ohvrite arvu hinnati 2016. aastal globaalselt 40,3 miljonile inimesele, mis teeb 5,4 inimest iga 1000 inimese kohta (ILO, *et al.*, 2017, p. 10) ning Euroopas 3,9 ohvrit iga 1000 inimese kohta (ILO, *et al.*, 2017, p. 26).

Eestis arendati ja täiustati alates 2012. aastast oluliselt karistusseadustiku (edaspidi nimetatud, kui KarS) vabadusevastaste kuritegude osa. 2011. aastal olid KarS §-is 133 mõistet nagu orjastamine, kupeldamine ning puudus mõiste inimkaubandus, mis on oma olemuselt laiem (Karistusseadustik, 2001a). Seega toob 2012. aasta seaduse muudatus kaasa palju laiemat inimkaubanduse kuriteo määratluse (Karistusseadustik, 2001b) ja spektri laiendamisega tuleb laiendada ka tuvastamise meetodeid.

Samas tuuakse välja vägivalla ennetamise strateegias aastateks 2015 – 2020 see, et HEUNI 2011. aastal läbi viidud uuringu andmetel esineb Eestis inimkaubandust ka tööalase eksploateerimise eesmärgil – inimesed on sellega kokku puutunud, kuid sunnitöö juhtumid siiski kriminaalstatistikas ei kajastu (JUM, 2015, lk 10) ja see on nii kuni käesoleva töö kirjutamiseni (vt Lisa 1. Inimkaubanduse kriminaalstatistika).

2018. aastal koostas Euroopa Komisjoni ekspertide grupp GRETA (edaspidi nimetatud kui GRETA) raporti soovitusetega, kuidas parendada inimkaubanduse tuvastamist. GRETA soovib inimkaubanduse tuvastamiseks arendada ametite vahelist koostööd, kutsub ülesse riigiasutustes protseduuride formuleerimist, ülesannete täpsustamist ja jagamist. GRETA annab soovitusi, et Eesti peaks looma eraldi ameti, mis tegeleb ametite vahelise koostöö monitooringuga. (Euroopa Komisjon, 2018, pp. 47 – 48)

GRETA toob oma raportis välja, et Eestisse saabuvad kolmandate riikide kodanikud lähetatud töötajatena, kellel on kaasas teise Euroopa Liidu liikmesriigi töötamise alus ning satuvad saabudes ebaseadusliku rände ja töötamise situatsiooni, jäävad palgata ja hoitakse orjuslikes oludes. Samas ei ole selliste inimeste näol tuvastatud inimkaubanduse ohvreid ja neid on koheldud nagu ebaseaduslikke immigrante. (Euroopa Komisjon, 2018, p. 19)

Statistiliselt tuleb Eestisse igal aastal kolmandatest riikidest välistööjõudu, kes taotlevad elamislube (SiM, 2020, punktid 3 – 5) ning lisaks ajutist tööjõudu (SiM, 2020, punkt 2). Ajutise tööjõu immigratsioon neljakordistus 2017. aastal jõudes 7509 lühiajalise töötamise registreeringu otsuseni ja 2019. aastal 32 245 otsuseni (Euroopa Rändevõrgustik, 2020, lk 30). Arvestades sisserände kasvu Eestisse on oluline ära märkida, et ILO 2017. aasta raporti järgi on iga neljas inimkaubanduse ohver migrant (ILO, *et al.*, 2017, p. 29).

Seega arvestades GRETA raportis toodut ja vaadates immigratsiooni statistikat, on oluline **uurimisprobleem:** kuidas on võimalik muuta kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamine Eestis tõhusamaks läbi haldusorganite koostöö? Uurimisprobleemi püstitamisel lähtuti sellest, et Eestisse tuleb tuhandeid võõrtöölisi (SiM, 2020, punkt 2), kes GRETA raporti kohaselt võivad sattuda ekspluateerimise ohvriks Eestis ning raportis soovitatakse teha muudatusi erinevate haldusorganite koostöös, koolitada inimesi ja kaaluda sõltumatu inimkaubandusega võitlevate osapoolte tööd organiseeriva asutuse loomist (Euroopa Komisjon, 2018, p. 47).

Magistritöö on **uudne**, sest autorile teadaolevalt ei ole alates 2012. aasta KarS muudatusest uurimustööd, mis uuriks, kuidas on praktikas muutunud inimkaubanduse tuvastamine just kolmandatest riikidest Eestisse tuleva tööjõu hulgas. Eestis on läbi viidud enne karistusseadustiku muudatust 2009 – 2010. aastal uurimus koostöös HEUNI ja Varssavi Ülikooliga just inimkaubanduse ja tööjõu väärkasutuse kohta (Ollus, *et al.*, 2013, p. 238). Selle uurimuse raames uuriti Eesti kodanike teadlikkust inimkaubandusest ning uuriti, millised on Eesti kodanike töörande sihtriigid (Ollus *et al.*, 2013, p. 297), samuti on tehtud mõned magistritööd Tartu Ülikoolis, kus ühes uuriti Euroopa Liidu institutsioonide ülest koostööd inimkaubanduse tuvastamisel, teises uuriti inimkaubanduse tuvastamist üldiselt Eestis ja kolmandas uurigi inimkaubanduse õigusliku regulatsiooni vastavust Euroopa Liidu ja rahvusvahelisele õigusele. Uuritud on Eesti elanikkonna teadlikkust soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas 2016. aastal (TNS Emor, 2016, lk 4) ja 2015. aastal 17 – 20-aastaste noorte hoiakuid ja teadmisi inimkaubandusest, prostitutsioonist ja välismaale tööle- või

õppima minekust (AS EMOR, 2015, lk 3), kuid ei ole teada, et Eestis oleks läbi viidud uuringuid kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse ohvrite tuvastamisest Eestis kui sihtriigis.

Eelnevad uurijad ei ole läbi viinud konkreetset uurimust Eesti haldusorganite ekspertidega (on vaid teabenõude korras informatsiooni taotletud) ega uurinud praktikutelt olemasolevate meetmete ja nende kitsaskohtade osas. Koostatud on juhiseid, antud on soovitusi (Kink, *et al.*, 2019, lk 5) inimkaubanduse ära tundmiseks ehk võib öelda, et eelnevalt on uuritud inimkaubandust teoreetilises käsitluses ja antud soovitusi, kuid puudub konkreetne uurimus ekspertide hulgas inimkaubanduse tuvastamise meetodite praktikatest, võimalustest ja kitsaskohtadest. Praktiline uurimus ekspertide hulgas inimkaubanduse ohvrite tuvastamise kohta ongi **uudsus**, mida antud töö toob inimkaubanduse uurimisvaldkonda Eestis.

Uurimisprobleemist lähtudes on püstitatud järgmised **uurimisküsimused**:

- 1) Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas?
- 2) Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusaim kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamisel?
- 3) Milliseid ressursse vajavad haldusorganid, et senisest tõhusamalt tuvastada kolmandatest riikidest tulevaid inimkaubanduse ohvreid?
- 4) Mida vajavad haldusorganid, et kolmanda riigi kodanike suhtes inimkaubanduse kuriteo toimepanijad saaksid kohtus süüdimõistva otsuse?

Töö **eesmärgiks** on välja selgitada kolmandate riikide kodanikest inimkaubanduse ohvrite tuvastamise võimalusi läbi haldusorganite koostöö.

Eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks püstitatakse järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida teoreetilisi lähtekohti haldusorganite koostööst inimkaubanduse tuvastamisel;
2. Analüüsida Eestis välja antud juhendeid ja kehtivat seadusandlust ning tuua välja õigusaktides ja juhendites kehtestatud reeglid inimkaubanduse tuvastamiseks;
3. Viia läbi intervjuud ekspertidega ning seejärel analüüsida ekspertide hinnanguid inimkaubanduse tuvastamise meetmetele;

4. Sünteesida teooria ja uuringu tulemusi ning teha ettepankuid kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamise meetmete tõhusamaks muutmiseks.

Magistritöö uurimisstrateegiaks on fenomenograafiline uuring, kus kogutakse erinevate inimeste kirjeldusi ehk kogemusi fenomenist (Larsson & Holmström, 2007, p. 55). Käesolevas töös koguti erinevaid ekspertide kogemusi ning õigusaktides ja juhendistes kirjeldatud reegleid inimkaubanduse tuvastamisest.

Andmekogumismeetodina kasutatakse dokumendianalüüsi (Flick, 2011, pp. 122 – 124) ja poolstruktureeritud intervjuusid (Flick, 2011, p. 112). Dokumendianalüüsi käigus uuritakse Eesti Vabariigis välja antud juhendeid ja õigusakte, et välja selgitada, milliseid järeldusi on teinud juhendite koostajad ning milliseid juhiseid on antud spetsialistidele inimkaubandusohvrite tuvastamiseks (Flick, 2011, p. 123).

Kink, *et al.*, (2019, lk 8 – 14) toob välja, et Eestis on pandud inimkaubanduse ohvritega tegelemise ülesanded mitmetele haldusorganitele: Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi nimetatud kui PPA), Prokuratuur, Tööinspeksioon (edaspidi nimetatud kui TI), kohalik omavalitsus (edaspidi nimetatud kui KOV), konsulaarametnikud, Sotsiaalkindlustusamet (edaspidi nimetatud kui SKA). Eesmärgistatud valimisse (Teddlie & Yu, 2007, p. 80) valitakse kokku 11 eksperti PPA-st, Prokuratuurist, TI-st, SKA-st. Kõigi valimi ekspertidega viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuud (Flick, 2011, pp. 112-113), mille käigus palutakse tuua välja ja hinnata olemasolevaid meetmeid ning samuti kirjeldada tõhusamalt toimivaid meetmeid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks. Nende intervjuude põhjal tehakse kokkuvõtted ja järeldused. Intervjueeritavate ekspertide valim on kirjeldatud käesoleva töö peatükis *Metoodika ja valim*.

Poolstruktureeritud intervjuud valitakse seetõttu, et oleks võimalik saada intervjueeritavalt informatsiooni ja arvamusi töös olulisel teemal võimalikult vähese suunamisega, kuid hoides eesmärgi fookuses. Küsimuste esitamisel intervjueeritavatele, baseerutakse varem välja töötatud intervjuukavale ning esitatakse avatud küsimusi. (Flick, 2011, pp. 112-113)

Andmete kvalitatiivseks sisuanalüüsiks kasutatakse programmi **NVIVO 1.4.1. (4)**.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk analüüsib teoreetilisi lähtekohti inimkaubanduse olemusest ja mõistet ennast. Teises peatükis esitatakse empiirilise uuringu

tulemused. Uuritakse haldusorgani reaalseid olemasolevaid meetmeid inimkaubanduse tuvastamiseks kolmandatest riikidest tuleva tööjõu hulgast ja tehakse ettepanekud haldusorganites inimkaubanduse tuvastamise meetmete tõhustamiseks.

Töö juhendajaks on Liis Valk, kes on PPA arendusosakonna identiteedi ja staatuse büroo õigusliku staatuse grupi nõunik-ekspert ning omab pikaagest töökogemust rände temaatikaga seondult. Kaasjuhendajaks on Shvea Järvet, kes juhendab antud tööd metodoloogilisest vaatenurgast.

1. INIMKAUBANDUS 21. SAJANDIL, TUVASTAMINE JA KOOSTÖÖ OHVRITE TUVASTAMISEL

Magistritöö esimese peatükis analüüsitakse teoreetilisi lähtekohti nagu inimkaubanduse olemus ja definitsioon (peatükk 1.1.), inimkaubanduse tuvastamise võimalused ja kitsaskohad (peatükk 1.2.), koostööd inimkaubanduse valdkonnas (peatükk 1.3.) ning väljakutsed inimkaubanduse tuvastamisel ja uurimisel (peatükk 1.4.). Samuti analüüsib antud osas töö autor, millised teoreetilised väljakutsed on inimkaubanduse tuvastamisel üldiselt, sh kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamisel.

1.1. Inimkaubanduse olemus ja definitsioonid

Inimkaubanduse mõiste on läbi aja muutunud. Tym (2019, p. 150) kirjeldas Briti galeeri toomas orje, kes olid kinnitatud kettidega oma istmete külge, Aafrikast Carriba istandustesse tööle, kui laev sattus karidele ja uppus. Selline on üks näide 19. sajandil toimunud orjakaubandusest.

Riigid on alates 1926. aastal Orjanduse vastase konventsiooni vastuvõtust oma arusaamu inimkaubandusest laiendanud orjanduse-sarnaste olukordadega nagu võlaorjus ehk „*debt bondage*“, sunnitud või allutatud abielu, laste müük või kuritarvitamine (kaasa arvatud sõja konfliktis) ja põlvnemisest tulenev orjus (Walk Free Foundation, 2018, p. 140), mida kinnitas omakorda 1930. aastal ILO Sunnitöö konventsioon, mille vastu võtmine näitas, et inimkaubandusse ja sunnitöösse suhtuti tõsiselt (Forced Labour Convention, 1930). Lisaks tuuakse välja, et inimese omamine on igal juhul illegaalne, kuid laiendatakse omamise määratlust inimese üle kontrolli omamise, kasutuse, juhtimise ning sellelt kõigelt kasu saamisega, mida kokkuvõttes nimetatakse tänapäeva orjanduseks (Mende, 2019, p. 232).

Inimkaubanduse valdkond on saanud ristviited rahvusvaheliste ja Euroopa migratsioonipoliitikaga, inimõigustega, organiseeritud kuritegevusega ja tööõigusega (Uhl, 2010, p. 120). Samas on siiski ka 10 aastat peale Palermo Protokolliga vastuvõttu selgusetu inimkaubanduse staatus ja kuritarvitamise definitsioon, mida peaks siiski olema võimalik defineerida läbi alampalga kriteeriumi ja töötingimuste (Uhl, 2010, p. 126).

21. sajandil kestavad endiselt arutelud, mis on täpsemad inimkaubanduse tunnused ja mis mitte. Tekkinud on kaks erinevat poolt. Esimesed soovivad kindlaks teha, mis on tänapäeva orjandus ja kuidas seda mõõta, keelustada ning tunnistavad, et inimese eksploatatsiooni laiemalt võib nimetada inimkaubanduseks. Teised aga kahtlevad selle mõiste nii laias olemasolus ning nimetavad inimkaubandust kitsalt inimese orjastamiseks füüsilise vägivallaga. Mõlemad

pooled tunnistavad inimkaubanduse ja selle sarnaste olukordade keelustamise vajadust, kuid puudub kokkulepe inimkaubanduse täpsel määratluses. (Mende, 2019, p. 230)

Konkreetsel tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse definitsiooni puudumine aga võimaldab tegutseda legaalse ja ebaseadusliku tegevuse vahel, kus on keeruline tuvastada, kas tegemist on inimkaubandusega või tavapärase tööle rakendamisega. Keeruline on vahet teha, kus jookseb piir inimese eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubandusel ja tavapärasel rakendamisel. (Anderson & Andrijasevic, 2008 p. 138-141) Davies (2020, p. 57) lisab sellele, et tööjõu eksploatatsiooni inimkaubanduse eesmärgil on võimalik tuvastada raskete eksploatatsiooni juhtumite puhul, kuid suur osa kriminaliseerimata eksploatatsioonist võib jääda tähelepanuta.

Tuginedes Anderson & Andrijasevic (2008), Mende (2019) ja Davies (2020) seisukohtadele leiab töö autor, et vajatakse konkreetsemad definitsiooni tõlgendusi tööjõu eksploatatsiooni, kui inimkaubanduse kohta, et oleks võimalus sellist tööjõu eksploatatsiooni inimkaubanduse kuriteona tuvastada.

Kasutuses on termin kaasaegne orjandus ehk „*modern slavery*“, mis hõlmab orjastamist, sunnitööd, töötaja kasutusõigust ja inimkaubandust (Fudge, 2018, p. 414) ning kirjeldatakse erinevaid kuritarvitamisi nagu sunnitud prostitutsioon, vangistatud töötamine, alamastud palgaga tööjõud, sunnitud ja seotud ehk „*bonded*“ töötamine, pornograafia, organiseeritud kerjamine, organite korje, eraldatus (DiRienzo & Das, 2017, p. 278) ning lapse “müük” või illegaalne transport üle piiride kerjamise korraldamiseks (Gamenț-Antoniou, 2011, pp. 152 – 153).

Inimesi võidakse algselt kutsuda riiki ühe eesmärgiga, kuid hilisemalt toimub hoopis teistsugune rakendamine. Näiteks tuleb inimene, keda alguses sunnitakse kerjama. Hiljem selgub, et kerjamiseks ta siiski ei sobi ja teda sunnitakse tegelema mõne muu tulu toova tegevusega, nagu näiteks prostitutsiooniga. (Frangež & Ručman, 2017, pp. 232)

Päevapoliitikas inimkaubandust kommuniqueerides on paremini assotsieeruvad narratiivid, kus ohvriks on noor naine, kes on müüdnud prostituudiks, mitte aga vanem mees, kes on müüdnud sunnitööle, ehk oluline on narratiiv, millega püütakse edasi anda või läbi viia muudatusi inimkaubanduse valdkonnas (Balch & Geddes, 2011, p. 37; p. 39), seetõttu defineerib avalikkus ja meedia inimkaubandust jätkuvalt kitsalt „*seksorjuse*“ ja „*sunnitud prostitutsioonina*“ (Uhl, 2010, p. 126).

Neo-liberaalid alustasid inimkaubandusvastast võitlust (Murphy, 2015, p. 389) väitega, et orjandus ja inimkaubandus püsib tänasel päeval peamiselt seetõttu, et on tekkinud vajadus selle järele koos kasumi maksimeerimisega, mis omakorda tähendab inimeste super-ekspluateerimist (Diptee, 2018, p. 416).

21. sajandi mõttemaailm „*Mida vähem maksad seda rohkem teenid*“ võib viia selleni, et ülim eesmärk on üldse mitte midagi maksta (Flores, 2018, p. 365), sest surve toota odavamalt ja rohkem, võib viia alltöövõtjad olukorrani, kus ei suudeta täita ette nähtud ja reguleeritud töötingimusi ning otsustakse palgata inimesi valelike töökuulutustega, langedes selliselt inimkaubandusega tegelemisele väga lähedale (Bressan & Arcos, 2017, p. 442).

Tuginedes Diptee (2018), Flores (2018) ja Bressan & Arcos (2017) mõtetele, saab käesoleva töö autor teha järelduse, et osa sellisest survest töandjatele inimkaubandusega tegelemiseks tuleneb vabaturumajandusest, kus soovitakse teenida võimalikult suurt tulu. Seega tuleb uurida, kui suur on Eestis surve töandjatele, mis võib viia tööjõu ekspluatatsioonini ning kuidas ja kas praktikas toimub sellises vormis inimkaubanduse tuvastamine Eestis.

Ebasoodsamas olukorras inimkaubanduse ohvritena on migrantidest töötajad, kes ei oska kohalikku keelt, puudub helistamise võimalus abi küsimiseks ja puudub ligipääs tugisüsteemile (DiRonco, 2020, p. 11; p. 14). Seetõttu on töö autori arvates oluline tegeleda migrantidega juba nende enda koduriigis. Lisaks sätestab EL direktiiv preambula punktis 4, et eriti kolmandates riikides peab keskenduma teadlikkuse tõstmisele inimkaubandusest (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011), mis omakorda rõhutab vajadust tegeleda kolmandate riikide kodanike teadlikkuse tõstmisega lähteriikides.

Inimestel on vajadus ellu jääda, mis sunnib migreerima eemale koduriigist, kus on kõrge sündivus, sõjalised konfliktid, katastroofid, maavärinad, üleujutused, ulatuslikud põuad ja inimõiguste rikkumised ning inimesed võivad kannatada nälja, vaesuse ja töötuse käes. Kriminaalsed grupid on selliseid vajadusi märganud ja hakanud neid inimesi ära kasutama. (Gament-Antoniou, 2011, p. 147)

Kuritarvitamine võib toimuda ühe riigi siseselt või erinevates riikides, seega ei peaks inimkaubandust vaatama ainult, kui rahvusvahelist kuritegu (Goodey, 2008, p. 422) ning vahet peab tegema inimeste smugeldamise ja inimkaubanduse vahel, sest ka smugeldajad soovivad kasutada ära inimesi, keda nad liigutavad ühest riigist teise (Goodey, 2008, p. 423).

Migreerumine teise riiki võib toimuda nii legaalselt, kui ka illegaalselt (Gament-Antoniou, 2011, p. 154). Inimkaubanduse ohver ei pea olema ilmingimata illegaalselt riigis viibiv inimene

(Anderson & Andrijasevic, 2008 p. 138), sest ohvriks võivad langeda uussisserändajad, ajutiselt riiki toodud tööjõud, rahvusvahelise kaitse taotlejad või isegi staatuseeta inimesed (Choudry & Henaway, 2012, p. 39).

Välja võib tuua kolme potentsiaalset ohvri kategooriat. Esimesed ja kõige enam eksploateeritud on need töötajad, kellel puudub riigis viibimise alus, sest nad ei saa legaalselt töötada ning peavad kasutama just väikeseid kõrvalisi agentuure. Teine kategooria on rahvusvahelise kaitse taotlejad, kes on sotsiaaltoetuste saajad ja nemad on haavatavad, sest tööandjad ja agentuurid teavad, et need inimesed ei saa ametlikke kaebusi teha, kuna puudub alus riigis töötamiseks kuni rahvusvahelise kaitse saamiseni. Kolmas kategooria kuritarvitatud inimestest on legaalselt riigis viibivad inimesed ja kodanikud, kes on sunnitud leppima töövahendusagentuuride pakkumistega, sest keele oskused, kvalifikatsioon ja haridustase ei ole kõige kõrgem. (Choudry & Henaway, 2012, p. 47)

Paljud ohvrid töötavad läbi töövahendusagentuuride (Choudry & Henaway, 2012, p. 39), kes meelitavad inimesi tööle lubades häid töötingimusi, palka ja tulemustasusid (Frangež & Ručman, 2017, p. 235). Töövahendusagentuure on kahte sorti. Esimesed on suuremad ettevõtted, mis pakuvad kõrgelt kvalifitseeritud tööjõule oma teenuseid. Teised on ajutised ettevõtted, mis võivad juba järgmisel päeval tegevuse lõpetada ning nende puhul on oht, et nad tegutsevad järgimata tööturul kehtestatud nõudeid. (Choudry & Henaway, 2012, p. 46)

Choudry & Henaway (2012, p. 59) tunnistavad, et agentuuride tegevus on küsitav ning need eksploateerivad immigrantidest tööjõudu läbi kombinatsiooni ametlikust tööst ja ametlikust rändepoliitikast, millele Lucifora (2019, p. 254) lisab, et paljud ettevõtted soovivad vähendada igal võimalikul moel kulusid. Samas erinevates majandussektorites on näha korrelatsiooni odava tööjõu vajaduse suurenemise ning kahanevate hüvitiste, palkade ja tööohutuse standardite vahel, kus migrandid lepivad töötingimustega, mis ei vasta väärrika töö standarditele. (Lucifora, 2019, p. 255)

Eelmaa & Markina (2019, lk 9) täpsustavad, et alamakstud palgaga töötamist ehk tööjõu eksploatatsiooni käsitletakse tihti tööjõuvastase kuriteona või töölepinguseaduse rikkumisena ning sunniviisilist töötamist on osades riikides eraldi kriminaliseeritud ja teistes käsitletakse seda inimkaubandusena, kui lisanduvad vabaduse piiramine, ähvardamine, võlaorjus, eksitamine, valelubadused, psühholoogiline surve või vägivalla kasutamine.

Tuginedes Choudry & Henaway (2012), Lucifora (2019) ja Eelmaa & Markina (2019) seisukohtadele leiab käesoleva töö autor, et tööandjate eesmärk tööjõu ekspluatatsiooni puhul on maksta võimalikult vähe. Samas võib osutada keeruliseks tuvastada tööjõu ekspluatatsiooni puhul kus on piir inimese intensiivsemal tööle rakendamisel ja tööjõu ekspluatatsiooni eesmärgil inimkaubandusel. Aluseks või mõõdupuuks peaks võtma väärিকা töö definitsiooni.

Inimesele peab olema tagatud *väärिकास töö* (Decent work) ja korraliku töökoha all mõistetakse tööd, mis võimaldab inimesel tasuda oma kulude eest ning ei jäta teda elama vaesuses, riivates inimväärikust (Frey & MacNaughton, 2016, p. 1). Väärिकास töö definitsioon on vastavalt Frey & MacNaughton (2016) seisukohale töö autori arvates oluline tööjõu ekspluatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse tuvastamise seisukohast, sest sellistele nõuetele peaks vastama kõikide inimeste töö.

Frey & MacNaughton märgivad, et 1999. aastal tõi ILO oma Decent work agendas välja neli põhiteesi või sammast, millele peab tuginema väärिकास töökeskkonna saavutamiseks riigis (2016, p. 3) ja 2020. aastal avaldas ILO uue väärिकास töö eesmärkide kokkuvõtte aastaks 2030, kus toob välja töö neli põhisammast (ILO, 2020, p. 2), mille võrdluseks on töö autor koostanud tabeli „Väärिकास töö põhisambad“.

Tabel 1. Väärिकास töö põhisambad 1999 ja 2020 (Frey & MacNaughton, 2016, p. 3; ILO, 2020, p. 2; autori koostatud).

1999. aasta	2020. aasta
1. Töötajate õiguste tagamine	1. Töökohtade ja ettevõtluse arendamine
2. Töötamise arendamine	2. Töötajate õiguste tagamine
3. Sotsiaalkaitsete tagamine	3. Sotsiaalkaitsete tagamine
4. Sotsiaalsete tagatiste edendamine	4. Sotsiaalsete tagatiste edendamine

Tabelist 1 on näha, et kahekümne aasta jooksul on lisandunud töötamise arendamisele ka ettevõtluse arendamine riigis. Ettevõtluse arendamise tulemusena peab arenema ka riigi majandus ja just sellist riigi majandust seostatakse ka omakorda väärिकास töö võimalusega riigis. (ILO, 2020. pp. 4-19)

Väärिकास töö puhul tuleb ILO arvates 2030. aastaks saavutada olukord, kus kõigil maailmas on väärिकास töö, mis kataks kõik inimese elulised kulud ja vajadused, läbi mille tekitatakse majanduses tsirkulatsioon, mis arendab omakorda riikide majandust (ILO, 2020, pp. 5-7). Frey & MacNaughton kommenteerivad, et kui keskendutakse ILO eesmärgis 8 pigem ettevõtluse

kasvule ja ei keskenduta inimõiguste arendamisele, siis ei ole aastaks 2030 seatud eesmärgid saavutatavad (Frey & MacNaughton, 2016, p. 10).

Oluline on ILO eesmärkidest välja tuua, et 2030. aastaks tuleb saavutada täielik ja tulemuslik töötamine; sunnitöö, kaasaegse inimkaubanduse ja inimeste smugeldamise lõpetamine; kaitsta töötajate õigusi ning turvaline töökeskkond peab olema tagatud. Samuti tuuakse välja, et riigi majanduse arendamine on oluline ja eriti väikeste ettevõtete arendus, kus inimene saab endale ja ka oma alluvatele luua väärikad töökohad. (ILO, 2020, p. 7)

Eeltoodust tulenevalt keskendub käesoleva töö autor inimkaubanduse ohvrite, kui alamakstud palgaga tööjõu ja sunnitud ehk tööjõu eksploatatsiooni, kui inimkaubanduse tuvastamise võimalustele Eestis. Tulenevalt töö eesmärgist on fookus tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse tuvastamine kolmandatest riikidest tulevate inimeste hulgas.

1.2. Inimkaubanduse tuvastamise võimalused ja kitsaskohad

Tööjõu eksploatatsiooni kui inimkaubandusohvrite tuvastamisel on rohkem keskendunud rasketele orjastamise juhtumitele, kuid jäetakse tähelepanuta tavapärased ja igapäevased sunnitöö juhtumid, mis tegelikult vajavad enam tähelepanu ja tekitavad samuti kahju (Davies, 2019, pp. 294 – 295). Seega töö autor järeldeb, et inimkaubanduse tuvastamine on jäänud orjastamise tuvastamise tasemele, kuid tähelepanuta jäävad muud tööjõu eksploatatsiooni juhtumid, kus ei kasutata nähtavaid orjastamise võtteid (ei ole ketis, ei hoita füüsiliselt kinni, ei kasutata füüsilist vägivalda jne).

Inimkaubanduse ohvreid on keeruline tuvastada, sest inimese allutamiseks kasutatakse varjatut sundi ja pettust ning tänaseks lisandub nimekirja ka internetis kõlvatusele ahvatlemine, muudetakse pidevalt kuriteo toimepanemise asukohta, et ohver ei jõuaks kohaneda sihtriigi oludega (Nichols & Heil, 2015, p. 7), füüsilist vägivalda, väljapressimist (Gament-Antoniou, 2011, p. 148) ning psühholoogilist vägivalda või allutamist (Dando, *et al.*, 2016, p. 9; Cheliotis, 2017, p. 88) võlanõudega tööandjaga sidumist (Gallagher, 2015, p. 62). Seetõttu on töö autori arvates oluline tuvastamise võimaluste juures vaadelda, milliseid mõjutusi kasutatakse inimeste allutamiseks, et aru saada võimalustest ohvri tuvastamisel.

Suurbritannias läbi viidud uuringust inimeste teadlikkusest inimkaubanduse teemal selgus, et inimeste arvates on 5 suuremat ohvri allutamise viisi: vangistamine, ähvardus raha mitte maksta, ähvardus inimest vigastada, ähvardus anda inimene üle ametivõimudele ja vangistuses hoidmine. Pooled uuringus osalenutest ei teadnud midagi psühholoogilisest sunnist. Vaimset

vägivalda ei ole väga hästi selgitatud, kuigi see on inimese allutamise võti, et saavutada inimese üle täielik kontroll vajaduseta kasutada füüsilist vägivalda. (Dando, *et al.*, 2016, pp. 5)

Näiteks inimene on nii kehvast majanduslikust olukorrast, et talle tundub nagu tööandja aitaks teda ning pakub talle sissetulekut, mida ta oma olukorrast tulenevalt väga vajab. Tööandja aga jätab vajalikud nõuded täitmata ning ka palga tasumata. Väidab, et ohver peab tagasi teenima mingit ebamäärast võlga. (Justiitsministeerium, 2019)

Vahendusettevõtted küsivad ebaseaduslikke vahendustasusid töö leidmise eest, kuid tööandjad, keda leitakse, rikuvad töötajate õigusi, jättes maksmata ületundide eest, ületatakse seadusega lubatud tööaega, püütakse vältida sotsiaalmaksude maksmist, mis jätab inimese hiljem ilma tervisekindlustusest ja sotsiaalhüvedest (ka haiguslehe hüvitisest), pannakse inimesed tööle mitteametlikule objektile, autojuhte sunnitakse rikkuma liiklusreegleid, ületama kiirust jne. Töötajad on valmis aga sellist kohtlemist taluma vaatamata teadlikkusele ebaseaduslikust kohtlemisest, sest nende endi ja perekonna ellu jäämine sõltub sellest ja tööandjad kasutavadki olukorda teadlikult ära. (Frangež & Ručman, 2017, p. 235)

Maksmata või alla lubatud piiri palk on mõjutusmeetod, mida inimkaubitsejad kasutavad, et saavutada mõju inimese üle ning allutada endale (Dando, *et al.*, 2016, pp. 44-45), samuti mõnel juhul minnakse mõjutusega kaugemale, võetakse töötaja pangakonto haldamine enda kätte, jättes inimene sissetulekuta (Frangež & Ručman, 2017, pp. 235 -236). Lõpuks ei jää töötajatel muud üle, kui pöörduda abi saamiseks mõne inimõiguste kaitsmisega tegeleva organisatsiooni poole. Paljudel neist on häbi rääkida oma perele ja sõpradele toimuvast ning raske tunnistada olukorra tegelikkust (Gallagher, 2015, p. 63), millele lisandub surve ise perede eest hoolt kanda, mitte vastupidi (Frangež & Ručman, 2017, pp. 235 -236).

Mõju saavutamisel on oluline inimese psühholoogiline ja sotsiaalne olukord enne mõjutamist. Inimese üle kontrolli saavutamiseks peab inimene olema haavatavas olukorrast, et mõjutusmeetod mõjuks. Inimese tugeva enesekindluse ja kindla olukorra puhul on kontrolli saavutamine inimese üle keerulisem. Kontrolli saavutamisel püütakse seda hoida ja säilitada. (Dando, *et al.*, 2016, pp. 44 – 45)

Tuginedes Frangež & Ručman (2017) ja Dando, *et al.*, (2016) avastustele järeldeb käeoleva töö autor, et kuigi inimene on teadlik ebaseaduslikust kohtlemisest, ei pruugita siiski sellest märku anda ning ohvrid püüavad teha tööandjaga koostööd, sest ohvrid tunnevad häbi sellisesse olukorda sattumise pärast. Selline varjamine teeb inimkaubandusohvri tuvastamise keerulisemaks.

Psühholoogilist allutamist on ühiskonnas keeruline tuvastada, sest üldine visioon ohvrast on pigem füüsiliselt allutatud inimestest nagu käeraudades või puurides ohvrid. Ühiskonnas ei ole avalikult selgitatud, millist laadi allutamist inimese puhul kasutati ning ollakse arvamusel, et sund oli pigem füüsilist laadi, mille tõttu jääb tähelepanuta manipulatsioon või psüühiline allutamine. (Dando, *et al.*, 2016, p. 9; Cheliotis, 2017, p. 88)

Inimkaubanduse ohvrid ise ei ole teadlikud, kuidas teavitada kuritarvitamisest, eriti kui ohver on alaealine või kardetakse teavitada sellisest kuriteost, sest kardetakse kättemaksu enda või oma pereliikmete suhtes (Goodey, 2008, p. 425), seega on oluline teha ennetusena teavitustööd, et inimesed ei satuks sunnitööle, tunneksid vastava olukorra ära ning samuti on vajalik teha kodutute populatsiooni hulgas monitooringud, kus on haavatavamad ja mõjutusele vastuvõtlikumad inimesed (Dando, *et al.*, 2016, pp. 44-45).

Tuginedes Goodey (2008), Dando, *et al.* (2016), Cheliotis (2017) eelkirjeldatud uurimuste tulemustele teeb töö autor järelduse, et 21. sajandil mõjutatakse ohvrit psühholoogiliselt ning talle jääb tunne, et ta peab edasi töötama, sest see on parim inimese enda jaoks, millega saavutatakse olukord, kus inimene teeb ise koostööd ja allub füüsilise mõjutusega kurjategijale.

Töörändes osalevate immigrantide hulgas on inimkaubanduse ohvreid keerulisem tuvastada, sest sageli ei teadvusta ka ohvrid ise enda ja tööandja tegevust, kui inimkaubandust (Gament-Antoniou, 2011, p. 148), millele David & Salter (2021, p. 14) lisavad, et peaks korraldama uutele migrantidele koolitust, kus räägitakse töötajate õigustest, maksustamisest, pereõigusest ja jagama informatsiooni vajalikest kontaktidest.

Immigrandid ei tunne riigi reegleid, neil on tihti keelebarjäär, mis omakorda raskendab nende puhul abi küsimist või ennast reeglitega kurssi viimist, mis on inimkaubanduse kasulik (Schwarz, *et al.*, 2019, p. 125), kuid samas väga ranged migratsiooni reeglite rikkumise sanktsioonid (Lemke, 2017, p. 756) ja immigrantide töötamise reeglid, mis seovad töötaja tööandjaga keelates vahetada töökohta (Gallagher, 2015, p. 62) võivad anda pigem tõuke inimkaubandusele, kui aidata olukorda lahendada. Olukord on parem Euroopa Liidu kodanike rändamisel liidu siseselt (Ventrella, 2018, pp. 120-121).

Tuginedes Gament-Antoniou (2011), Ventrella (2018), David & Salter (2021) seisukohtadele tuleb töö autori arvates immigrantidest töötajatele riigis kehtivaid reegleid ja hädavajalike kontakte tutvustada ning oluline on tuvastada immigrantide hulgas inimkaubanduse ohvreid,

et nad ei jääks Eestis olukorda, kus nende inimõigusi rikutakse või nad peavad taluma edasi ebainimlikke töötingimusi, sest nad kardavad kaotada töö ning juba välja teenitud sissetuleku.

Migrantide puhul algab eksploatatsiooniga leppimine inimese koduriigist, kus on tavaks töötamine suuremas mahus või teistsugused nõuded. Välismaalaste teadmatus sihtriigi reeglitest ning samuti ettevõtjate suur soov kasutada ettevõtte kasumi edendamisel võimalikult odavat tööjõudu (Frangež & Ručman, 2017, p. 231; p. 238), mis võib viia töö autori arvates inimese eksploatamiseni ning teisalt töötaja poolt eksploatatamise aktsepteerimiseni, sest inimene ei ole teadlik sihtriigi oludest ja nõuetest.

Kokkuvõtvalt saab käesoleva töö autor ütelda, et inimkaubanduse ohvri tuvastamine on keerulisem, sest tegemist on varjatud tegevusega, inimesed võivad olla teadlikud oma ohvri staatusest, kuid teevad siiski koostööd kurjategijaga. Samuti ei pruugi immigrant tunda sihtriigi reegleid, mille tõttu võib arvata, et tegelikkuses kuritarvitaja abistab teda ning kõik toimubki selles riigis nii, nagu tööandja väidab.

1.3. Koostöö inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel

Erinevate organisatsioonide ja asutuste vahelist koostöö vajadust nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil rõhutatakse erinevates teadusartiklites (Karlsson, 2013, pp. 73 – 86; Knepper, 2013, p. 48; Ventrella, 2018, p. 119) ja Euroopa Komisjoni GRETA 2018. aasta raportis (Euroopa Komisjon, 2018, pp. 47-48).

Karlsson (2013, pp. 75 – 77) toob välja, et riigis peaks inimkaubanduse tuvastamiseks looma nii horisontaalse kui ka vertikaalse koostöö erinevate osapoolte ja toimijate vahel.

Ühelt poolt toob Karlsson välja, et koostöö peaks olema erinevate toimijate vahel nagu mitte riiklike organisatsioonide (edaspidi nimetatud kui NGO (Non Government Organisation)) ja riiklike ametite vahel (Karlsson, 2013, p. 75), kuid teisalt toob välja, et erategijate puhul tekib risk, et teavitatakse ka süütuid inimesi kahtlastena ning lisandub eraisikute ohtu seadmine, sest inimkaubandust kontrollivad organiseeritud kuritegevuse grupeeringud (Karlsson, 2013, p 77).

Karlssoni (2013) uurimusele tuginedes teeb käesoleva töö autor järelduse, et ühelt poolt tuleb erasektorit kaasata inimkaubanduse ohvrite märkamisel ja tuvastamisel, kuid teisalt võib see seada ohtu kõrval olevad tsiviilisikud.

Koostöö toob informatsiooni jagamise politsei ja teiste asutuste vahel. Uurida tuleks ajaloost, miks 1927. aastal, kui alustati rahvusvahelisest koostööst rääkimist, ei õnnestunud selline

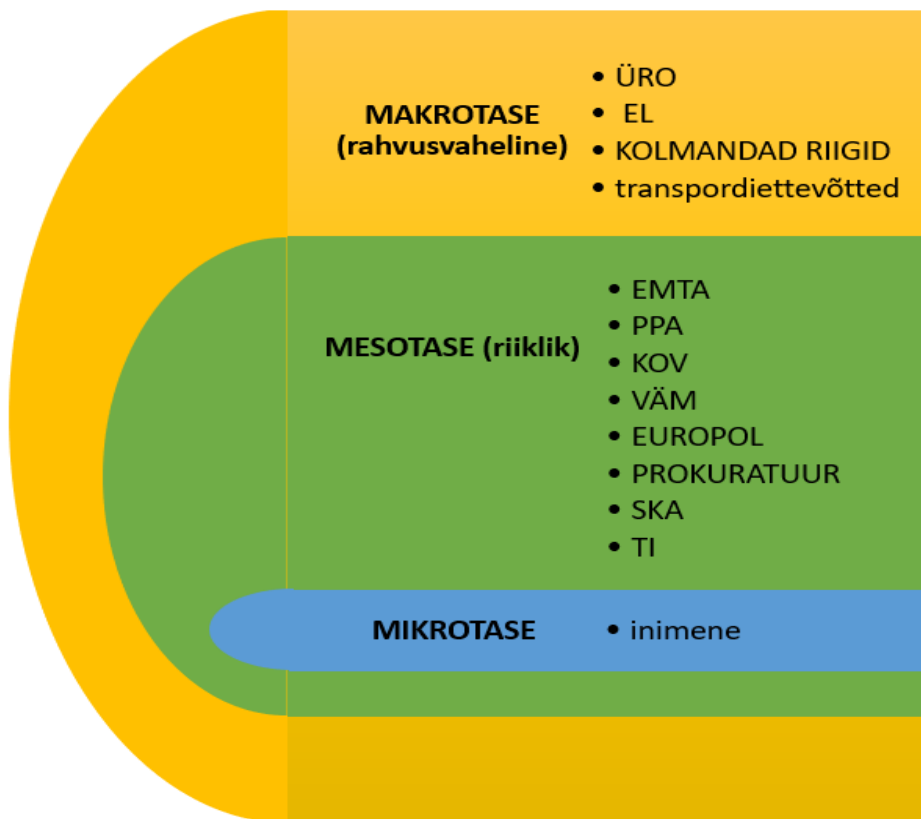
koostöö. Ajaloo hindamine on oluline, et kindlaks teha takistused, mis tekkisid koostöö puhul. Siiani ei ole hinnangut, mis tooks välja varasemaid puudujääke. (Knepper, 2013, p. 48)

Oluline on politsei ja piirivalve omavaheline koostöö, sest kui inimkaubanduse võimalik ohver tuvastatakse, siis piirivalve koostöö on just kese, millele peab keskenduma inimkaubanduse, kui ka smugeldamise tuvastamine. Inimkaubandus võib toimuda nii legaalse kui ka illegaalse rände raames, kuid smugeldamine toimub ainult illegaalse rände raames. (Anderson & Andrijasevic, 2008, p. 136)

Migrantide puhul on lisaks riigi enda ressursile ja sisemisele koostööle sama oluline rahvusvaheline koostöö teiste riikidega, tuvastamaks soovimatut migratsiooni ja tugevdamaks riigi välispiire. Valitsused peavad muutma kohalikku negatiivset suhtumist migratsiooni, et seda vähendada. Tihti toimub koostöö ümber olemasoleva oskusteabe, sisaldades tehnoloogia üle kandmist ja personali väljaõpet. (Crépeau & Atak, 2016, p. 125; p. 134; p. 141)

Inimkaubanduse kui organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus toimub erinevatel tasemetel. Katona (2020, p. 123) liigitab tasemeid mikro-, meso- ja makrotasanditeks. Crépeau & Atak, (2016, p. 116) toovad samuti välja koostöö globaalse tasandi ja sealt edasi regionaalse tasandi. Seega mõlemad artiklid toovad välja, et on tasandid, mida tuleb jälgida inimkaubandusega võitlemisel migratsioonis.

Käesoleva töö autor koostas joonise, kust on näha koostöötasemed vastavalt Katona (2020) liigitusele, millele on töö autori poolt lisatud asutused vastavalt Eestis 2019. aastal välja antud juhendist inimkaubanduse tuvastamiseks (vt joonis 1).

Joonis 1. Koostöö tasemed (Katona, 2020, pp. 125 – 137; koostatud töö autori poolt lähtudes Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja teenusele suunamise juhendist).

Makro tasemel koostöö toimub rahvusvahelisel tasandil ning on reguleeritud ÜRO ja Euroopas täpsustatud Euroopa Liidu direktiividega ning erinevate rahvusvaheliste kokkulepetega (Katona, 2020, p. 126). Seega makrotasandil toimub Eestil koostöö rahvusvaheliselt ÜRO, Euroopa Liidu, kolmandate riikide, Schengeni liikmesriikidega, Europoliga ja samuti erinevate transpordiettevõtetega.

Mesotasand pakub erinevaid eeliseid kuriteo efektiivsemaks elimineerimiseks (Katona, 2020, pp.125 – 129). Mesotasand ehk regionaalne tasand oleneb, millist regiooni vaadata. Crépeau & Atak (2016, p. 116) arvates võib regionaalne tasand olla ka Euroopa Liidu tasand, kuid Katona (2020, p. 126) paneb Euroopa Liidu siiski makrotasandile ja Europoli kui politsei koostöö asutuse mesotasandile, sest sellel tasemel peaks toimuma asutuste vaheline koostöö nii rahvusvahelise koostööna kui ka riigi siseselt. Julgustatakse moodustama ühiseid uurimismeeskondi ehk *Joint investigation teams* riikide vaheliseks paremaks koostööks (Katona, 2020, pp. 129 – 134).

Mikrotasandil ehk indiviidi tasandil toimub ametite ja ohvrite/tunnistajate koostöö. Ohvrite tunnistused võivad olla väga olulised kriminaalmenetluse vaatest, kuid sealjuures on väga

oluline, kuidas riigiasutused suhtuvad inimkaubanduse ohvrise. Kõige suurem kitsaskoht ongi mikrotasandi koostöös, sest ametiasutuse suhtumine ohvrise võib tuua tagajärjena selle, et inimesed väldivad ametiasutuste poole pöördumist, kui on sattunud inimkaubanduse ohvriks. (Katona, 2020, pp. 134 – 137)

Migratsiooni ja migrantide suhtes negatiivse suhtumise vastu võitlemiseks on head vahendid mitmekesisuse rõhutamine, multikultuursus, anti-rassisim, anti-diskrimineerimine, head integratsioonipoliitikad, tõrjutuse ja vägivallega võitlemine. Selline hea valitsemistava toob ka efektiivse rahvusvahelise koostöö globaalsel tasandil. (Crépeau & Atak, 2016, p. 143)

Atkinson & Hamilton-Smith toovad välja, et koostöö erinevate ametite vahel on oluline, sest inimkaubanduse tuvastamine ei piirdu ainult eksploateerimisega, vaid sellega on seotud rahapesu ja muud raha liigutamise skeemid ning krediitkaartide pettused. Tuvastamise ja ohvri turvalisuse seisukohast on koostöö oluline. Seega on oluline, et inimkaubanduse teadlikkus oleks laiem ja ei piirduks ainult nende ametnikega või ametitega, kelle otsene ülesanne on inimkaubandusohvreid tuvastada. (Atkinson & Hamilton-Smith, 2020, p. 13)

Jakobi (2016, pp. 82 – 83) täiendab, et oluline on jälgida ka küberkurjategijaid ning teha koostööd serverite haldajate ning teenuse pakkujatega, sest rahapesu ja ülekanded toimuvad just interneti vahendusel.

Euroopa Komisjoni GRETA (2018, p. 47) annab Eesti riigile soovitusi, et tuleks kaaluda riikliku koordineerija määramist, kes koordineerib koostööd kõikide sidusgruppide vahel. Arvestades sidusgruppide paljusust inimkaubanduse ohvri abistamisel, tundub selline soovitus käesoleva töö autori arvates mõistlik, kuid selle vajadust käsitleb käesoleva töö autor uurimuse osas.

Käesoleva töö autori arvates ja tuginedes eelnevas lõigus toodule on koostöö oluline osa kindlasti ühtne arusaam inimkaubanduse mõistetest ja nagu eelnevas lõigus selgus, ka kuriteo enda nähtavus ning teadlikkus sellest, et sidusgruppid suudaksid ühtselt sellise kuriteo toimumist märgata. Järgmises alapeatükis käsitleb töö autor teoreetilisi koostöö kitsaskohti migrantide hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel, mida on välja toonud erinevad teadlased oma uuringutes.

1.4. Koostöö kitsaskohad migrantide hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel ja uurimisel

Käesolevas alapeatükis uurib töö autor teoreetilisi lähtekohti kitsaskohtades inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel migrantide hulgast.

Esimene kitsaskoht on kuriteo nähtavus. Tööjõuekspluatatsioonile, kui inimkaubandusele viidatakse kui varjatud või nähtamatule kuriteole (GRETA, 2019, p. 9).

Davies, *et al* (1999, p. 5) toovad välja 7 põhipunkti nähtamatu kuriteo kohta:

1. Puudulik teadlikkus – vähene individuaalne või avalik teadlikkus kuriteo toimepanemise kohta;
2. Puudulik statistika – ametlik statistika pole suuteline salvestama või klassifitseerima kuritegu;
3. Puudulik teooria – kriminoloogid või teised teoreetikud ei ole suutelised selgitama kuritegu, selle eksistentsi ja põhjusi;
4. Puudulikud uuringud – sotsiaalsetes uuringutes ei ole need kuriteod objektiks, samuti nende põhjused ja kontrollid;
5. Puudulik kontroll – pole formaalseid või süstemaatilisi mehhanisme selliste kuritegude kontrolliks;
6. Puudulik poliitika – sellised kuriteod ei ole päevapoliitikas olulisel kohal;
7. Puudulik paanika – puudub moraalne paanika selliste kuritegude puhul ning toimepanijad ei ole portreeritud kui süüdlased.

Atkinson & Hamilton-Smith toovad välja, et madal teadlikkus inimkaubandusest ja selle vormidest teeb inimkaubandusest nähtamatu kuriteo. Nad rõhutavad, et kuriteost tuleb teha nähtav kuritegu teadlikkuse tõstmisega ning koostavad kuriteo maatriksi, millele lisasid esmakordselt üleminekufaasi, mis annab hinnangu andmisel laiemale skaalale. Näiteks toob see esile, et teadmine ja kontroll inimkaubanduse ohvrite puhul seksuaalse ära kasutamise osas on nähtav, kuid samas teised inimkaubanduse vormid võivad olla sealjuures endiselt nähtamatud kuriteod. (Atkinson & Hamilton-Smith, 2020, pp. 16 – 17)

Maatriks võimaldab hõlpsalt aru saada riigi või ka üldiselt kuriteo nähtavuse olukorrast. Nähtavuse küsimus on oluline, et oleks võimalik hinnata, milline on konkreetse kuriteoga võitlemise olukord ja kas kõik vajalikud punktid on täidetud, et tuua selline kuritegu nähtavale. Inimkaubanduse ja selle avaldumise vormid tuleb teha nähtavaks, et efektiivsemalt oleks

võimalik tuvastada ohvreid. (Atkinson & Hamilton-Smith, 2020, p. 15) Davies, *et al* (1999, p. 5) välja toodud punktid nähtamatu kuriteo kohta annab võimaluse antud maatriksit täiendada, kuid välja on toodud ainult nähtamatu kuriteo tunnused nagu puudulik teadlikkus, statistika, teooria, uuringud, kontroll, poliitika, paanika. Töö autori arvates tuleb läbi mõelda, iga tunnuse puhul see punkt skaalal, kus saab ütelda, et nüüd on kuritegu nähtav.

Tabel 2. Kuriteo nähtavuse maatriks (Atkinson & Hamilton-Smith, 2020, p. 15)

	Nähtamatu	Piiripealne	Nähtav
Teadlikkus	Vähene individuaalne või avalik teadlikkus kuriteo toime panemise kohta	Piiratud individuaalne ja avalik teadlikkus, avaldub ainult kohalikul tasandil	Suur teadlikkus kuriteo toimumisest riiklikul, kui ka harvusvahelisel tasandil
Kontroll	Pole formaalseid või süstemaatilisi mehhanisme selliste kuritegude kontrolliks	Formaalsed ja süstemaatilised mehhanismid on olemas, kuid need ei ole efektiivsed ja/ või küpsed	Efektiivselt toimivad formaalsed mehhanismid

Teine kitsaskoht on inimkaubanduse ohvrite koostöö õigusorganitega tunnistajatena. Selline koostöö on väga oluline, et tuvastada inimkaubanduse ohver ja jätkata koostööd ohvriga menetluse käigus. Ohvritel on õigus pääseda kriminaalsüüdistustest ja kasutada sotsiaalhüvesid ainult sellisel juhul, kui nad teevad õigusorganitega koostööd. (Ward & Fouladvand, 2018, p. 139; DiRonco, 2020, p. 12) Selline lähenemine inimkaubanduse ohvrite tuvastamisele lisab käesoleva töö autori arvates pigem vastumeelsust ohvrite koostöösse ning paneb ohvrid pigem teistsugusesse sundolukorda, kus inimene peab koostööd tegema või saab ise süüdistuse kuriteo eest, mida ta oli sunnitud tegema.

Ward & Fouladvand (2018, p 141) toovad välja, et migrantidest eksploateeritud töötajad tegid meelsamini koostööd õigusorganitega, kui neile oli tagatud legaalne viibimisalus riigis. Eesmärk ongi saavutada inimeste koostöö õigusorganitega.

Enne inimese küsitlemist tuleb aga ohver tuvastada kui inimkaubanduse ohver. See võib osutuda keeruliseks, sest inimest ei pruugita kohe tuvastada ohvrina ning ta jääb kuritarvitaja valdusesse. Samuti tuvastatakse tihti sellised ohvrid kui illegaalsed immigrandid. Paljud nendest inimestest ei soovi teha riigiametitega koostööd hirmust inimkaubitsejate vastu, häbist

või usaldamatusest ning eelistavad võtta vastu abi pigem mitteriiklike organisatsioonide poolt. (Ward & Fouladvand, 2018, pp. 143 – 144)

Katona (2020, p. 138) toob välja, et rahvusvaheline koostöö avab efektiivsemad süüdimõistmiste võimalused ja osadel juhtudel ka parema ohvrite kohtlemise, kuid samas tähendab see ka suurenenud bürokraatiat politseitöötajatele ja prokuratuurile.

Kolmanda kitsaskohana saab välja tuua kuritegevusele laiemade puudumise. Atkinson & Hamilton-Smith märgivad (2020, pp. 16 – 17), et tuleb süvendada koostööd laiemalt ja suurendada nähtavaid tulemusi, sealhulgas saavutada edukaid süüdistusi, sest inimkaubanduse efektiivseks lahendamiseks vajatakse tulevikus spetsialistide ressursi ja tugevat juhtimist, millele Euroopa Komisjoni GRETA (2018, p. 47) lisab Eesti riigile soovitusi kaaluda riikliku koordineerija määramist.

Atkinson & Hamilton-Smith (2020, p. 13) toovad välja, et sellise kuriteoga kaasneb rahapesu ja muud skeemitamised raha liigutamise, krediitkaartide pettused. Seega peaks töö autori arvates koostöö hõlmama lisaks erinevatele valdkondadele finantssektorit, kus toimub hilisem kuritegevusest saadud raha liigutamine või rahapesu. See aga lisab omakorda juurde veel ühe valdkonna sidusgruppi, kelle teadlikkust inimkaubanduse valdkonnast peab suurendama.

Neljanda kitsaskohana toob Dandurand välja, et andmete puudumine inimkaubanduse ja sellega seotud kuritegude kohta takistavad analüüsi tegemist ning võimet tõhusalt reageerida probleemidele. Keskenduma peaks mitte ainult inimkaubanduse muustritele, vaid ka edule ja puudujääkidele seaduse täide viimise strateegiates. (Dandurand, 2017, p. 332) Sellise puuduliku informatsiooni tõttu ei ole võimalik töö autori arvates teha järeldusi ja plaane inimkaubanduse kui kuriteo vastase võitluse osas.

Weitzer (2014, pp. 6 – 10) toob välja, et paljud inimkaubanduse teemalised publikatsioonid on üldised ülevaated probleemidele või kriitika olemasolevale kirjandusele, paljud kirjutised on keskendunud seksuaalse kuritarvitamise teemale ja selle moraalsuse hindamisele, rõhutades häirivamaid kaasusi, millest tehakse tüüpilised kaasused. Samuti on inimkaubanduse ohvrite statistikas puudujääke. Weitzer toob näiteks Bales 2004. aasta artikli, kus on kirjutatud, et „inimkaubanduse ohvreid on maailmas hinnanguliselt 27 miljon inimest“, millele on hiljem meedia ja valitsusasutused viidanud kui faktile. Samas, sellel statistikal puudub konkreetne empiiriline uuring (Weitzer, 2014, pp. 6 – 10)

Euroopa Komisjoni tuginemine sellele puudulikule hinnangule annab omakorda suurema mõõtmise Global Slavery Index hinnangule, mis hindab 162 riigi olukorda orjanduse ohvrite

osas, seal hulgas inimkaubandust, sunnitööd ja orjandust. Need andmed tulenevad ebastandardsetest allikatest nagu meedia lood, NGO, mõnede riikide valitsusasutuste raportid ja elanikkonna raportitest. (Weitzer, 2014, p. 14)

Walk Free Foundation on koostanud kodulehe www.globalslaveryindex.org, millel presenteeritakse hinnangulisi numbreid globaalses vaates ja iga riigi kohta eraldi. Selle kodulehe hinnangul peaks näiteks olema globaalselt inimkaubanduse ohvreid 40 miljonit, millest 25 miljonit on sunnitud töötamisel ja 15 miljonit sundabielus (ILO *et al.*, 2017, p. 5). ILO lähtub sellistest andmetest oma raportites ja Walk Free Foundation kodulehe info põhjal peaks Eestis hinnanguliselt olema 5000 inimkaubanduse ohvrit. Eesti inimkaubanduse ohvrite indeks on 3.6 inimest 1000 inimese kohta.

Käesoleva töö autor on ühendust võtnud Justiitsministeeriumiga, et aru saada, mille alusel selline statistika on koostatud ja tegi päringu, milliseid andmeid on Walk Free Foundation saanud sellise hinnangu koostamisel (Leps, 2020). Selgus, et Eesti ei ole riigina edastanud sellisele fondile andmeid. See aga seab töö autori arvates tugevalt kahtluse alla selliste andmete adekvaatsuse ning reaalsuse, kuna puudub empiiriline uuring tegelikust olukorrast inimkaubanduse kohta ja andmed ei ole esitatud ametlike kanalite kaudu.

Viienda kitsaskohana saab välja tuua, et tegelikult need inimesed on nähtaval kõigi inimeste jaoks tänases keskkonnas, kuid inimesed, kes ohvritega kokku puutuvad, ei oska lugeda inimkaubandusele viitavaid märke. See aga paneb koormuse pigem ohvri õlule, kes peab tulema tähelepanu keskpunkti, kuigi kaasaegse orjanduse probleemi kontseptsiooni kohaselt peaks vastutus olema pigem tuvastaja õlul. (Murphy, 2015, p. 392)

Inimkaubandusega on seotud väga palju võimalikke kuriteoliike nagu majanduskuriteod, dokumentide võltsimine, kelmus kasu saamise eesmärgil, maksudest ning sotsiaal- ja tervishoiu maksetest kõrvale hoidumine, rahapesu, kaardipettused internetis, altkäemaks, väljapressimine, töölepinguseaduse rikkumine, tööohutuse rikkumine, pettus ja ebaseaduslike värbamistasude nõudmine (Eelmaa & Markina, 2019, lk 26). Töö autor järeldab Murphy (2015) ja Eelmaa & Markina (2019) seisukohtadest tulenevalt on väga oluline laiem teadlikkus inimkaubandusest ja selle märkidest, kui ainult eksperdid, kes peavad sellise menetluse ja tuvastusega tegelema.

Teadlikkuse tõstmise tagajärjel hakkas Šotimaal inimkaubanduse kuritegu muutuma nähtavaks kuriteoks. Teadlikkuse tõstmise ja kuriteo nähtavaks tegemisega paraneb ka koostöö

sidusgruppide vahel, toob parema teadlikkuse ja märkamise oskuse. (Atkinson & Hamilton-Smith, 2020, p. 7)

Teadlikkuse puudumine inimkaubandusele viitavate märkide osas jätab inimese abita ning informatsioon ei jõua teiste sidusgruppideni, kes võiksid sellise kuriteomärke paremini tõlgendada. Samas ei pruugi migrantist ohver ise olla teadlik oma tegelikust olukorrast ja ei ole suuteline aru saama, et peaks abi otsima või pöörduma kuhugi abi saamiseks või kardab abi paluda hirmust, et hoopis saab ise süüdistuse illegaalses immigratsioonis. Samuti võidakse teadmatusest segamini ajada inimkaubandust seksiga kauplemisega, smugeldamisega, migratsiooni või illegaalse piiriületusega. (Nichols & Heil, 2015, pp. 10-11) See kinnitab Euroopa Komisjoni GRETA raportis (2018, p. 5) toodut, et inimkaubanduse ohvreid peab tuvastama nagu ohvreid, mitte kohtlema neid nagu ebaseaduslikke rändajaid või kriminaale.

OSCE (2013, p. 32) toob välja, et inimkaubanduse tuvastamine peab toimuma riigis kehtiva seadusandluse raames, mis võib osutada problemaatiliseks, kui riik on sõnastuse üle võtnud otse Palermo Protokollist ja lisamata on jäetud selgitused või kirjeldused definitsioonide osas.

Eestis on varasemalt uuritud 17-20-aastaste noorte teadlikkust inimkaubandusest ja selle definitsioonist, mille tulemusena tehti järeldus, et noored ei ole teadlikud inimkaubandusest ja nende alaliikidest (EMOR AS, 2015, lk 4) ning pigem tunti kupeldamist, mis on meediast läbi käinud, kuid teisi inimkaubanduse vorme nagu tööorjus, fiktiivabielud, elundidoonorlus või väikelaste müük, ei teatud (EMOR AS, 2015, lk 5-6) ning samuti arvati, et selline tegevus toimub pigem teises riigis inimeste suhtes, kellel on vähene elukogemus, madalam haridus, pärit keerulisest perekonnast, majanduslikult halval järjel olev naiivne noor naine, kes soovib paremat elukvaliteeti (EMOR AS, 2015, lk 5-6). Selline ekslik arvamus noorte seas, mille EMOR välja tõi, võib töö autori arvates viia selleni, et noor ei taju, et temaga võib see samuti juhtuda ning ei oska ennetada võimalike ohumärke, sest jääb eksiarvamus, et alaliigid ei ole inimkaubandus, kuigi Eesti karistusseadustik on alates 2012. aastast oluliselt laienenud selle mõiste osas.

Eesti KarS-is on inimkaubanduse mõiste muutunud alles alates 2012. aastast laiemaks. Eelnevalt käsitles KarS töötamise eesmärgil orjastamist, kasutades ära inimese abitut olukorda (Karistusseadustik, 2001a). Alates 2012. aastast muudeti orjastamise mõiste inimkaubanduse mõisteks ning täiendati tahte vastase prostitutsiooniga tegelemisega, kerjamisega ja isegi kuriteole kaasa sundimisega (Karistusseadustik, 2001b). 2017. aastal lisati KarS-i juurde inimkaubanduse mõistele ka sundabielu (Karistusseadustik, 2001c) ning 2019. aastal täiendati,

et see kõik peaks toimuma kurjategija majandusliku kasu saamise eesmärgil (Karistusseadustik, 2001d). Kokkuvõttes on töö koostamise hetkel KarS-is toodud mõiste inimkaubandus, kui inimese asetamine majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalla, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega (Karistusseadustik, 2001d)

Lähtudes OSCE toodud nõudest, et inimkaubanduse ohvreid tuleb tuvastada jäädes riigis kehtiva regulatsiooni raamidesse ja vaadates Eestis kehtivat inimkaubanduse kuriteo karistusõiguslikku regulatsiooni, on näha, et võimalusi inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks Eesti regulatsioon annab, kuid seda enam tõusetub küsimus, miks tuvastatakse üksikuid inimkaubanduse ohvreid.

Dando, *et al*, (2016, p. 3) arvates peab kogu ühiskond olema teadlik ja töötama nagu partnerid riigiasutustega ja teiste koostööpartneritega, millele Lemke (2017, p. 758) lisab, et migratsiooni poliitika ning seadusandluse vahe toob kahju ohvritele ja inimkaubanduse tuvastamisele.

Kuuenda kitsaskohana võib välja tuua immigratsioonipoliitika ja seadusandluse vahe. Liiga range seadusandlus või poliitika võib viia selleni, et tekib nõudlus inimkaubanduse järgi ning samas on lihtsam inimest allutada tööandja võimule, sest tööandja saab kasutada allutamisel ähvardust anda inimene üle ametivõimudele. (Lemke, 2017, p. 756)

Tuginedes Lemke (2017) seisukohtadele järeltab töö autor, et ohver, kes ei ole teadlik oma tegelikest õigustest ja võimalustest, kardab midagi ette võtta, sest ei ole teadlik tegelikkusest ja tema olukorrale kehtivatest reeglitest.

Sellise hirmu vastu võitlemiseks ja julgustamiseks inimest teha ametivõimudega pigem koostööd, on vastu võetud soovituslikult seadusandlusesse põhimõtted, et inimkaubanduse ohvreid ei karistata toime pandud kuritegude või väärtegude eest, kui inimene on need toime pannud perioodil, mil ta oli inimkaubanduse ohvrina allutatud süüteo toimepanijale. (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 26)

Tööandjad on ka läbi mõelnud enda jaoks skeemid ehk ärimudelid, kuidas eksploateerida töötajat ja saavutada võimalikult suur tulu vähimate kuludega. Eelmaa & Markina (2019, lk 10; lk 17) on leidnud, et skeeme kasutavad ettevõtted ei ole piiratud organiseeritud kuritegevusega ning sageli on tegemist seaduslike ettevõtetega, kes selliseid skeeme kasutavad. Kõige levinum

on tööjõu eksploatatsioon, mis toimub riigis kehtivate seaduste piires. Eesmärk on kulude vähendamine läbi vähema maksimise töötajale, pikad tööpäevad, vähem kulusid tööohutusele, maksudest (sh sotsiaalmaksudest) kõrvale hoidumine. Samuti näidatakse töötajale suuri kulusi, mida tööandja pidi töötaja tööle saamiseks tegema, nagu transport, majutus, toit, rõivad, töövahendid ja -riistad. Samuti kehtestatakse tulu saamise eesmärgil ettemaks töötamise ja väljaõppe tagamise eest.

Skeemid võivad olla erinevat liiki:

- Võlts FIE skeem: lastakse inimesel registreerida ennast kui füüsilisest isikust ettevõtja, kuigi tegelikkuses inimene jätkab töötamist sama tööandja juures ja alluvuses. Maksukoormus liigub tööandjalt töötajale. Tihti pole töötajad ise teadlikud, millised maksukohustused sellega kaasnevad;
- Lähetatud töötajate skeem: registreeritakse inimene tööle vähem jõukas EL riigi varifirmas ning lähetatakse inimene tööle jõukamatesse riikidesse. Palga aga peavad inimesed saama vastavalt tööandja riigi reeglitele;
- Sarihanked/riiulifirmad: kasutatakse allhanke ahelaid, et teha võimalikult keeruliseks tööandja tuvastamine ning jälgimine. Tihti kasutatakse sellist skeemi renditööjõu puhul, kus mitu alltöövõtjat rendivad inimest edasi. (Eelmaa & Markina, 2019, lk 21-24)

Tuginedes käesolevas alapeatükis toodule järeltab töö autor, et koostöö kitsaskohad inimkaubanduse vastu võitlemisel on üldine puudulik teadlikkus ühiskonnas ja ohvrite hulgas, puudulik statistika, teooria, uuringud, kontroll, poliitika ja moraalne paanika.

Riigil peavad olema konkreetsed kontrollmehhanismid, millele tugineda kontrolle teostades või järelevalvet tehes.

Teooria kohaselt on oluline, et oleksid olemas vajalikud statistilised andmed, millest lähtuda ja teha edasisi plaane inimkaubanduse kui kuriteoga võitlemiseks riigis, samuti tuleb tõsta ühiskonnas ja ka ohvrite hulgas teadlikkust sellise kuriteo olemusest. Inimeste puudulik teadlikkus mõjutab inimese koostööd ametiasutustega ning oskust kuritegu ära tunda.

Seetõttu on oluline käesoleva töö raames uurida, millised on ekspertide arvamused olemasolevast koostööst, vajalikest koostöökohtades ning ressurssidest.

2. KOLMANDATEST RIIKIDEST TULEVA TÖÖJÕU HULGAST INIMKAUBANDUSE OHVRITE TUVASTAMISE ANALÜÜS

2.1. Metoodika ja valim

Magistritöös püsitatud eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastuste saamiseks viidi läbi **fenomenograafiline** uuring. Fenomenograafiline uuring uurib just fenomeni ennast ehk kirjeldust tööst endast (Larsson & Holmström, 2007, p. 57), mis on käesoleva töö eesmärk. Fenomen, mida uurimustöös uurima hakatakse, on inimkaubanduse tuvastamine ja haldusorganite koostöö efektiivsus inimkaubanduse tuvastamisel.

Fenomenograafias uuritakse inimese erinevaid kogemusi fenomenist (Åkerlind, 2018, p. 950; Dahlin, 2007, pp. 331-332; Feldon & Tofel-Grehl, 2018, pp. 887-888; Forster, 2016, p. 356; Kettunen & Tynijälä, 2018, p. 3). Kogetu mõistmine ja sellest aru saamine sõltub kogetud dimensioonidest (Åkerlind, 2018, p. 950) ja samas selle mõistmise ulatus omakorda oleneb isiklikust oskusest kogetut tõlgendada või sellest aru saada (Dahlin, 2007, p. 332). Feldon & Tofel-Grehl toovad välja, et fenomenograafia on paradigma, mis rõhutab isiklike kontseptsioone kui vajalikku konstruktsiooni, et mõista inimeste kogetavate füüsiliste sündmuste (nähtuste) suhet ja nende kogemustest tulenevaid isiklike tähendusi. Fenomenograafia mõttes on nähtused olukorrad või faktid, mida inimesed jälgivad olemasolevatena. (Feldon & Tofel-Grehl, 2018, p. 888)

Ühe inimese kogetu ei ole võrdeline teise inimese kogetuga samast fenomenist. Näiteks osalejate kogemusi fenomenist peaks küsima rõhuasetusega, millele uuringu osalejad saavad vastata kirjeldusega kogetust, tuues välja tähendused, mis neil on nende „elumaailmas“ (Forster, 2016, p. 358). Käesolevas töös oli eesmärk uurida välismaalastega ja inimkaubandusohvritega kokku puutuvate ekspertide kogemusi inimkaubanduse tuvastamisest. Kuni käesoleva tööni ei ole töö autorile teada olevalt uuritud ekspertide kogemusi inimkaubanduse tuvastamisest, vaid eelnevad tööd on piirdunud dokumendianalüüsiga.

Fenomenograafilise uuringu andmeid koguti empiiriliseks uuringuks dokumendi- ja õigusaktide analüüsiga ning ekspertintervjuudega. Andmekogumismeetodid on uurimisküsimuste lõikes välja toodud tabelis 3.

Tabel 3. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatud andmekogumismeetodid ja andmeanalüüsi kategooriad (Autori koostatud)

Uurimisküsimus	Andmekogumismeetodid	Andmete analüüsimisel moodustatud kategooriad
Uurimisküsimus 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas?	Dokumendianalüüs Õigusaktide analüüs Poolstruktureeritud ekspertintervjuud (küsimused 1 - 7)	Kategooria "Haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks"
Uurimisküsimus 2: Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusam kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel?	Poolstruktureeritud ekspertintervjuud (küsimused 11-13)	Kategooria "Tõhusam koostöö"
Uurimisküsimus 3: Milliseid ressursse vajavad haldusorganid, et senisest tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas ja saavutada edu kohtus kuriteo toimepanija süüdi mõistmisel?	Poolstruktureeritud ekspertintervjuud (küsimused 8, 9)	Kategooria: "Ressursi vajadused tõhusamaks inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks"
Uurimisküsimus 4: Mida vajavad haldusorganid, et saavutada edu kolmandatest riikidest tulevate inimkaubandusohvrite kuriteo toimepanijate kohtus süüdi mõistmisel?	Poolstruktureeritud ekspertintervjuud (küsimused 10)	Kategooria: "Kohtus edu saavutamise vajadused"

2.1.1. Dokumendianalüüsi valim ja metoodika

Dokumendianalüüsil oli kaks osa: **inimkaubanduse tuvastamise juhendite kokkuvõte ja analüüs ning õigusaktide kokkuvõte ja analüüs**. Dokumendianalüüsiga otsitakse käesolevas töös vastuseid uurimisküsimusele 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas? Analüüsiti dokumente, mis on ekspertidele juhisteks inimkaubanduse ohvri tuvastamisel ning temaga tegelemisel.

Esimeses osas dokumendianalüüsist uuris töö autor Eesti Vabariigis väljastatud juhiseid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks. Analüüsitava juhendite nimekiri on leitav käesoleva töö lisa 5. Kõik uuritavad dokumendid analüüsiti kasutades programmi **NVIVO 1.4.1**.

Dokumendianalüüsi teises osas uuris töö autor Eesti Vabariigis kehtivat seadusandlust seoses inimkaubandusega, hindamaks seadusandlusega kehtestatud reegleid inimkaubanduse tuvastamise ja haldusorganite koostöö osas. Käesoleva töö raames analüüsivad dokumendid on välja toodud lisa 6.

Töö autor on teadlik, et juhendeid on rahvusvahelisel tasandil oluliselt rohkem, kuid valim moodustati nende juhendite hulgast, mis olid käesoleva töö kirjutamise hetkel Eestis välja antud tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse ohvrite tuvastamist puudutavad ning kõikidele Eesti haldusorganitele ligipääsetavad. Frontexi juhised ja käsiraamatud olid „*limited*“ märkega ja ei olnud avalikult kasutatavad, vaid üksnes piirivalvuritele mõeldud.

2.1.2. Ekspertintervjuude valim ja meetodika.

Teise osas koguti andmeid ekspertintervjuudest. Töö autori arvates oli oluline intervjuuerida eksperte, kelle igapäevaseks tööks on kriminaalpoliitika elluviimine, inimkaubandusohvritega tegelemine või kes puutuvad igapäevaselt ise kokku välismaalastega. Käesoleva töö puhul oli oluline välja selgitada, millised on ekspertide kogemused tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse tuvastamisel, sellega seonduvat koostööd, töövahendite olemasolu ning vajadusi oma tööst lähtuvalt selliste ohvrite tuvastamisel kolmandatest riikidest tulevate inimeste puhul.

Kettunen & Tynjälä toovad välja, et fenomenograafilise uuringu läbi viimisel viiakse läbi võimalikult avatud intervjuud, et hiljem analüüsida inimeste kogemuste erinevusi. Uuriija peab tooma välja, millised andmed selgusid konkreetsetelt intervjuudest (Kettunen & Tynjälä, 2018, p. 8)

Töö autor intervjueeris erinevate haldusorganite eksperte, et uurida ekspertide kogetut inimkaubanduse tuvastamisel, millest tehakse järeldused olemasolevate meetmete toimivusest või väljakutsetest.

Ekspertid valis töö autor Eestis koostatud 2019. aastal välja antud juhises inimkaubanduse tuvastamiseks märgitud sidusgruppide hulgast, kelle ülesandeks on ohvrite tuvastamine ja neile teenuste pakkumine. Valik tehti selliste haldusorganite hulgast nagu Prokuratuur kohtueelse kriminaalmenetluse juhtijana ja kohtus riikliku süüdistajana, PPA inimkaubandusega seotud süütegude ennetajana ja avaliku korra kaitsjana, TI töötajate ja tööandjate teadlikkuse tõstjana ning riikliku järelevalve kaudu ohutu, turvalise ja tervisliku töökeskkonna tagajana ning SKA ohvri abi andjana läbi ohvriabi teenuse (Kink, *et al*, 2019, lk 8 – 14). Töö autor on teadlik, et juhises on eeltoodud haldusorganitele lisaks ülesanded KOV-idele, kelle ülesanne on pakkuda

nende territooriumil elavatele inimestele sotsiaalhoolekannet (Kink, *et al.*, 2019, lk 11 – 12). Lisaks on ülesanded konsulaarametnikele pandud seoses Eesti kodanike või välismaalase passi omava inimese abistamisega välisriigis ning puuduvad ülesanded seoses kolmandate riikide kodanike Eestisse tulemisega (Kink, *et al.*, 2019, lk 12 – 13).

Valimi moodustamisel taotles töö autor eesmärgistatud valimit (Teddlie & Yu, 2007, p. 77). Kuna käesoleva magistritöö fookuseks on inimkaubandusohvrite tuvastamine, siis valiti intervjuerimiseks eksperdid, kes on kokku puutunud inimkaubandusohvrite tuvastamisega ja kellel on võimalus tuvastada välismaalastest inimkaubanduse ohvreid. Valiti kaks eksperti TI-st. TI eesmärgiks on teadlikkuse tõstmise ja riikliku järelevalve kaudu tagada ohutu, turvaline ja tervislik töökeskkond ning õigusaktide nõuetele vastavad töösuhted, sh töötajate võrdne kohtlemine Eesti tööturul (Kink, *et al.*, 2019, lk 10). Seega oli töö autori arvates oluline TI vaade ohvrite tuvastamisest tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse uurimisel, kuna nemad puutuvad oma töös enam kokku töökeskkonna ja reeglite küsimustega. Kaks eksperti valiti SKA-st, mille ülesandeks on pakkuda inimkaubanduse ohvritele ja eeldatavatele ohvritele ohvriabiteenuseid (Kink, *et al.*, 2019, lk 13). Viis intervjueritud eksperti olid PPA-st, sest siin oli oluline piirkonniti leida eksperdid, kes puutuvad oma töös kokku välismaalastega ja üks ekspert menetluse poolelt, kes tegeleb inimkaubanduse kuritegude menetlusega. Soov oli valida Prokuratuurist vähemalt 2 eksperti intervjuerimiseks, kuid neljast eksperdist, kes on tegelenud inimkaubanduse ohvrite kaasustega, nõustus intervjuud andma üks ekspert. Üks ekspert valiti JUM-ist, sest ministeerium tegeleb kriminaalpoliitika kujundamisega.

Töö autor viis läbi 11 intervjuud ekspertidega. Iga ekspert valiti tuginedes ekspertide töökogemusele ja oma valdkonna heale tundmisele, mis on oluline antud töös püstitatud uurimisküsimustele vastuse leidmiseks. Kõik eksperdid said individuaalsed kutsed intervjuerimiseks ning nad andsid nõusoleku osaleda anonüümselt käesolevas uuringus. Kokku saatis käesoleva töö autor kutse 14 eksperdile, kellest intervjuud nõustusid andma 11 eksperti. Kolm eksperti Prokuratuurist keeldusid intervjuud andmast. Ekspertide töökogemus oma valdkonnas on keskmiselt 12 aastat, mis on arvestatav kogemus, et anda hinnanguid oma töös võimalike ohvrite tuvastamise osas. Intervjueritud ekspertide tunnused, töökogemus aastates, intervjuude toimumise koht, kuupäev ja pikkus on kokkuvõtvalt märgitud tabelisse 4.

Tabel 4. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuude läbi viimise ajad, kohad ja kestvused (koostatud käesoleva töö autori poolt)

jrk	Intervjueeritav	Asutuse nimetus	Kogemus aastates	Intervjuu aeg ja koht	Intervjuu kestus
1	Ekspert 1 (E1)	Tööinspeksioon	16 aasta	25.02.2021 Teams	41 minutit
2	Ekspert 2 (E2)	Justiitsministeerium	Üle 10 aasta	02.03.2021 Teams	61 minutit
3	Ekspert 3 (E3)	Tööinspeksioon	2-3 aastat	03.03.2021 Teams	49 minutit
4	Ekspert 4 (E4)	Sotsiaalkindlustusamet	22 aastat	04.03.2021 Teams	96 minutit
5	Ekspert 5 (E5)	Sotsiaalkindlustusamet	2 aastat	08.03.2021 Teams	56 minutit
6	Ekspert 6 (E6)	Politsei- ja Piirivalveamet	18 aastat	10.03.2021 Teams	39 minutit
7	Ekspert 7 (E7)	Politsei- ja Piirivalveamet	24 aastat	09.03.2021 Teams	57 minutit
8	Ekspert 8 (E8)	Politsei- ja Piirivalveamet	23 aastat	20.03.2021 Teams	49 minutit
9	Ekspert 9 (E9)	Politsei- ja Piirivalveamet	2 aastat	11.03.2021 Teams	46 minutit
10	Ekspert 10 (E10)	Politsei- ja Piirivalveamet	20 aastat	09.03.2021 Teams	38 minutit
11	Ekspert 11 (E11)	Prokuratuur	8 aastat	17.03.2021 Skype	59 minutit

Esmalt viidi läbi pilootintervjuu eksperdiga 1, mis näitas, et küsimused sobivad kokku empiirilise uuringu strateegiaga. Intervjueerija muutis intervjuude taktikat rahulikumaks ning andis pikemalt aega vastamiseks. Intervjueeritavale anti piisavalt aega, et vastata avatud küsimustele.

Käesoleva töö raames viidi läbi kvalitatiivne sisuanalüüs (Larsson & Holmström, 2007, p. 55), kus ekspertintervjuud transkribeeriti töö autori poolt, moodustati kategooriad ja kodeeriti. Esmased koodid tulid teooriast. Lähtudes intervjuude sisust kodeeriti järjest vastavate kategooriate ja koodide alla. Töö autor koondas sarnased arvamused kirjeldustest ühiste koodide alla. Nagu näiteks koodi **meetmed** alla koondati kõik ekspertide arvamused inimkaubanduse tuvastamise olemasolevatest võimalustest ehk meetmetest.

Intervjuude analüüsiks kasutas töö autor **NVIVO 1.4.1 programmi**.

Empiiriliste uurimuste analüüsimisel jõudis autor järeldusteni, mille alusel koostati ettepanekud inimkaubandusohvrite tõhusamaks tuvastamiseks ja nendega tegelemiseks.

2.2. Inimkaubanduse tuvastamise juhendite kokkuvõte

Magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks viis töö autor läbi dokumendianalüüsi, kus analüüsis Eestis välja antud tuvastamise juhendites antud juhiseid. Nimekiri uurimuses

kasutatud juhistest on välja toodud käesoleva töö lisa 5. Dokumendianalüüsiga selgitati välja, milliseid juhiseid on haldusorganitele antud ohvrite tuvastamiseks tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil viljeletava inimkaubanduse osas.

GRETA 2020 raportis julgustatakse Eestit võtma ette järgmisi samme, kus kõik inimkaubanduse ohvrid tuvastatakse, seal hulgas tuleb kindlustada, et inimese ametlik identifitseerimine inimkaubanduse ohvrina ei oleks seotud ainult süüteo tõendamiseks vajalike elementidega ning parandada inimkaubanduse ohvrite tuvastamist välismaalaste seas, milleks tuleb kehtestada ametlikud uued mõõtmisreeglid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks, milles määratletakse kõigi asjaomaste osalejate, seal hulgas valitsusväliste organisatsioonide rollid ja vastutus. Samuti tuuakse välja, et tuleb läbi viia asjakohaseid koolitusi, ühtlustada näitajaid, juhiseid ja töövahendite komplekte. (Euroopa Komisjon, 2020, p. 18) Seetõttu on töö autori arvates oluline uurida, milliseid juhendeid ja töövahendeid on Eesti juba koostanud ning kas need vastavad ekspertide tegelikele vajadustele.

Uurimisküsimusele 1: *Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas?* vastuse leidmiseks uuris töö autor Lisas 5 nimetatud juhendeid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks, mis on välja antud Eesti Vabariigis. Töö autor on teadlik, et kasutuses võivad olla varasemast ajast ka ILO juhised, samuti on Frontexi poolt antud välja mitmeid juhendeid piirivalvuritele, millega on käesoleva töö autor samuti tutvunud. Kuna käesoleva töö fookus on Eesti haldusorganite koostöö inimkaubanduse tuvastamiseks, ei analüüsita rahvusvahelisel tasandil välja antud juhiseid, kuna need ei ole antud töö raames asjakohased.

Tutvudes juhistega, jõudis töö autor arusaamisele, et juhistes ei ole detailselt välja toodud, kuidas peaks inimkaubanduse ohvreid tuvastama. Töö autor kasutas uurimisküsimuse juures peamisi koodi ning kodeeris juhised vastavalt sellele. Alamkoodi juhiste kodeerimisel ei kasutatud. Dokumendianalüüsiga otsiti vastust uurimisküsimusele 1. Teistele uurimisküsimustele otsiti vastust uurimuse teises osas intervjuudega.

Seega analüüsib töö autor Eestis välja antud juhendites nelja koodi: **meetmed (28), koostöö (15), ohvrid (4) ja tuvastamise keerukus (5)**. Tabelis 5 on välja toodud kõikide koodide esinemissagedused ja mitmes juhendis mingit koodi on välja toodud.

Tabel 5. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel, koodide esinemine juhendmaterjalis ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt).

Kategooria	Koodid	Koodi esinemine juhistes	Koodi esinemise sagedus
Uurimisküsimus 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas?			
1. Haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks	1.1 meetmed	5	28
	1.2 koostöö	3	15
	1.3 ohvrid	1	4
	1.4 tuvastamise keerukus	2	5

Kõik juhised, mida töö autor analüüsis, toovad välja meetmed, mida peaks kasutama inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks.

„Õiguskaitseasutus peab erinevate uurimistaktikate abil saama olukorrast täieliku pildi, et koguda tõendeid inimkaubanduse kuriteo kolme osa kohta: ärakasutamine kui tegu, selleks kasutatud vahendid ja eesmärk.“ (Jokinen, 2020, lk 1) Samasuguse kirjelduse toob välja ka inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja teenusele suunamise juhise: „Inimkaubanduse kuritegu iseloomustab kolm tahku: tegevus, viis ja eesmärk. Kui need kolm koos ilmnevad, võib eeldada, et tegu on inimkaubandusega.“ (Kink, *et al.*, 2019, lk 5)

Sellised viited pigem kitsendavad töö autori arvates inimkaubanduse ohvrite tuvastamist erinevalt GRETA komisjoni soovitustest (käesolev töö, lk 34), kus soovitati just mitte lähtuda rangelt süüteo tõestamiseks vajalikest elementidest inimkaubandusohvrite tuvastamisel.

Uuringust selgus, et esimese koodi meetmed all toovad kõik juhised pigem välja tunnuseid inimkaubanduse ära tundmiseks ja vähem tuuakse välja tegutsemise viise, kuidas tuvastada inimkaubanduse ohvrit.

Tähele tuleb panna märkamatuid kontrollile allutamise võtteid, nagu töö üles ütlemise asjaolusid näiteks võla tõttu, teadmatusest, valikute puudumisest, palgast või majutusest töölisle vale ettekujutuse andmine, sundimine tasuta töötama pikki tööpäevi või väikese palga eest, füüsiline vägivald või ähvardamine, tööliste dokumentide ja pangakontole ligipääsude ära võtmine, ähvardamine seoses riigis viibimise staatustega (Jokinen, 2020, lk 1; Lietonen, *et al.*, 2020, lk 18; Eelmaa & Markina, 2019, lk 15). Võõrtööliste puhul tuuakse veel välja, et nad on tihti sunnitud taluma halbu lepingu- või ohtlikke töötingimusi, võetakse ebaseaduslikku

värbamistasu, liiga kõrget majutuse või transpordihinda (Lietonen, *et al.*, 2020, lk 18). Töö autori hinnangul on need pigem inimkaubanduse tunnused, millele peaks sellisel juhul tööjõu ekspluatatsiooni eesmärgil viljeletav inimkaubandus vastama. Samas puuduvad tuvastamise viisid, kuidas sellistele tunnustele vastavat inimkaubandust avastada.

Tuvastamise võimalustena tuuakse välja sidevahendite pealtkuulamist ja jälgimist, laiendatud jälgimist, teabe varjatud kogumist, tehnilist jälgimist (nt videosalvestisi), avalikust ruumist leitavate andmete kogumist nagu sotsiaalmeediast (Ylinen, *et al.*, 2020, lk 25 – 26), mis pigem on juba võimalik kriminaalmenetluse käigus ning ei ole võimalik koheselt inimesega kokku puutudes. Selliseid andmekogumismeetodeid nimetatakse jälitustoiminguteks, mida tuleb taotleda vastavalt kriminaalmenetluse seadustikule (KrMS).

Uuringust selgus, et teise koodi **koostöö** all töid kolm juhust välja, kes võivad tuvastada inimkaubanduse ohvreid. Tuuakse välja, et tööalase eesmärgiga inimkaubanduse juhtumeid tuvastavad õiguskaitseorganid nagu: Tööinspeksioon, kellel on paremad võimalused oma kontrollkäikudel ohvreid märgata, Maksu- ja Tolliamet (edaspidi nimetatud kui MTA), erinevad järelevalveasutused, MTÜ-d, ametühingud (Ylinen, 2020, lk 15 – 16; Eelmaa & Markina, 2019, lk 33), mida Eelmaa & Markina täiendavad veel kodanikuühiskonnaga laiemalt, ettevõtted (Eelmaa & Markina, 2019, lk 33), prokuratuur, KOV, konsulaarametnikud, SKA ja SKA lepingupartnerid (Kink, *et al.*, 2019, lk 8 – 13).

Soovitatakse luua koostööna ühiseid uurimisrühmi teise riigi pädeva asutusega (Ylinen, 2020, lk 15 – 16). TI, PPA ja MTA teevad ühiseid kontrollreide, tuvastamaks ebaseaduslikult riigis viibivaid ja töötavaid välismaalasi ning seeläbi tuvastada võimalike inimkaubanduse ohvreid. Samas jagatakse juhendist tulenevalt informatsiooni avastatud kõrvalekalletest teavitamise kohta (Kink, *et al.*, 2019, lk 10).

Oluline on ka välja tuua, et asjakohane ja kiire ohvriabi annab ohvrile tuge, et teha uurimisasutustega koostööd ning sellist tuge tuleb anda inimesele ka sellisel juhul, kui ohver ei soovi kriminaaluurimises, süüdistuse esitamisel või kohtumenetluses koostööd teha (Kink, *et al.*, 2019, lk 4). Ohvri koostöö on oluline, sest kogu uurimine ja selle õnnestumine võib töö autori arvates sellest sõltuda, sest tuginedes Atkinson & Hamilton-Smith välja toodud teadustööle, (käesolev töö lk 24) on inimkaubandus varjatud kuritegu ning tavapäraselt ei pruugi teised ohvreid märgata, kui ohver ise ei räägi oma olukorrast.

Kolmanda koodi **ohvrid** analüüsil selgus, et viiest juhiseist ühes tuuakse välja ohvrite kirjeldus ja määratlus. *Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja teenusele suunamise juhises* tuuakse välja,

et inimkaubanduse ohvri staatus on igal juhul seotud kriminaalmenetluse alustamisega. Ohver on see, kelle vastu toime pandud kuriteo kohta on alustatud KarS §-de 133 – 133³, 138 – 140 või 175 alusel või muu samalaadse välisriigi kehtivas karistusseaduses sätestatud kuriteo tunnustel. Eeldatav ohver on inimene, kes on eeltuvastatud ja kelle osas on SKA-le antud teade kahtluse kohta, et inimene võib olla inimkaubanduse ohver. Eeldatava ohvri staatus ei pruugi olla seotud kriminaalmenetlusega (Kink, *et al.*, 2019, lk 6) ja annab töö autori hinnangul võimaluse suunata inimene sotsiaalteenuseid saama juba enne ohvristaatuse tuvastamist.

Uuringust selgus, et koodi **tuvastamise keerukus** all tõid kaks juhust välja, et tööalast ärakasutamist ja inimkaubandust on äärmiselt keeruline avastada, kuid sellele viitavad märgid võivad olla näiteks raamatupidamises, sest sageli on sellised kuriteod seotud varimajanduse ja finantskuritegudega (Ylinen, *et al.*, 2020, lk 39). Ohvrid pelgavad ametkondi ja pigem ei soovi teha koostööd (Ylinen, *et al.*, 2020, lk 18). Kasutatakse erinevaid skeeme nagu lähetuse skeem, kus on sariallhankeid; FIE skeemi, kus registreeritakse inimesele ettevõtlusvorm ja sõlmitakse allhankelepung. Töösuhe tegelikkuses ei muutu ja eesmärk on varjata töölepingu seaduse rikkumisi ning hoiduda kõrvale maksudest. (Eelmaa & Markina, 2019, lk 21 – 22)

Inimkaubanduse juhendid annavad üldiselt hea ülevaate ohvri mõjutamise viisidest ning eksploatatsioonist, samuti kellele peaks teavitama sellisest juhtumist. Hinnangud, kuidas sellised juhised toimivad ja abistavad eksperte oma töös, saavad anda ekspertid, kellega käesoleva töö autor viis läbi ekspertintervjuud.

2.3. Õigusaktide kokkuvõte

Magistritöö käesolevas alapeatükis teeb autor kokkuvõtte õigusaktidest, mis puudutavad inimkaubanduse tuvastamist ja tegutsemisviise. Inimkaubanduse kui kuriteo menetlust reguleerivad mitmed õigusaktid Eestis, Euroopas ja globaalsel tasemel. Töö autori poolt analüüsitud õigusaktide nimekiri on toodud Lisas 6.

Eesti kohtulahendeid tööjõueksplaatatsiooni osas ei ole. Käesoleva uurimuse läbi viimise hetkel on otsuseni jõudnud üks kaasus, milleks oli kerjama sundimine, kuid kohtulahendis ei ole ära toodud, mida täpsemalt ja kuidas tõendati, vaid tegemist on kokkuleppemenetluses tehtud otsusega. Samuti on käesoleva uurimuse ajal kohtus kaasus inimkaubanduse kohta, kus esimese astme kohus on süüdi mõistnud grupis toimetavad inimesed, kes meelitasid kannatanud Soome Vabariiki tööle, kuid antud kaasus ei ole veel lõpplahendini jõudnud (Eesti Kohtud, 2021).

Seega ei ole võimalik käesolevas töös hinnata ja analüüsida Eestis lõpplahendini jõudnud tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubandust puudutavaid kohtulahendeid.

Vastamaks käesoleva töö uurimisküsimusele 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas? uuris töö autor õigusaktides toodud inimkaubanduse ohvrite tuvastamise kohta, mis on uurimuse läbi viimise hetkel Eesti Vabariigis kehtivad.

Töö autor keskendub oma töös piirkonnana Eesti tuvastamise praktika uurimisse ning käesolevas töös uuritakse Eestis kehtivad õigusakte. Töö autor viis läbi otsingu www.riigiteataja.ee portaalis, kus otsis märksõna inimkaubandus otsingumootoriga „*lihtne otsing*“ ning „täpne otsing“, kuid muid õigusakte lisaks eelnevalt uurimisel ja materjalide läbi töötamisel tuvastatud õigusaktidele ei lisandunud.

Käesolevas töös vaadeldakse dokumente, mis reguleerivad inimkaubanduse kuriteo menetlemist. Esimene dokument on Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seadus, mis võeti vastu 10.12.2014 ja millega ratifitseeriti inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon mõõndusega, et ei kohaldata konventsiooni artikli 31 lõike 1 punkte d ja e.

Teine dokument on Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, mille Eesti võttis üle oma seadusandlusesse: ohvriabi seadus, riigi abi seadus, sotsiaalhoolekande seadus, välismaalaste rahvusvahelise kaitse andmise seadus, välismaalaste seadus, väljasõidukohutuse ja sissesõidukeelu seadus, karistusseadustik, kriminaalmenetluse seadustik, põhikooli- ja gümnaasiumiseadus.

Lisaks uurib töö autor käesoleva töö raames KarS § 133-133¹, mis käsitleb inimkaubandust ja inimkaubandusele kaasa aitamist, Eesti Vabariigi põhiseadust, ohvriabi seadust, Inimkaubandusvastast Euroopa nõukogu konventsiooni, Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/36/EL.

Eesti Vabariigi kodanike ja elanike põhiõigused, vabadused ja kohustused on sätestatud põhiseaduses. Õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992, § 11), mis ütleb üheselt, et kellegi au ega head nime ei tohi teotada (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992, § 17), kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda ega karistada (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992, § 18), igäühel on õigus vabale eneseteostusele (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992, § 19), igäühel on õigus vabadusele ja isikupuutumatussele (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992, § 20), kedagi ei tohi sundida tema vaba

tahte vastaselt tööle ega teenistusse (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992, § 29). Seega keelavad töö autori arvates juba põhiõigused ja vabadused inimkaubanduse kui sunni või vabaduse piiramise Eesti Vabariigi territooriumil.

Inimkaubandus on raske kuritegu, mis sageli pannakse toime organiseeritud kuritegevuse raames, ja põhiõiguste ränk rikkumine (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011, preambula punkt 1) ning inimese õigust väärkusele ja puutumatusse (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, preambula).

Inimkaubandus on isiku ärakasutamise eesmärgil tema värbamine, vedamine, üleandmine, majutamine või vastuvõtmine jõu või muu sunnimeetodi kasutamise või sellega ähvardamise, inimröövi, pettuse, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise teel. Ärakasutamine sisaldab vähemalt teise isiku prostitutsioonile sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenuseid, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundite eemaldamist (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 4; Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011, artikkel 2; Karistuseseadustik, 2001d, § 133).

Ohvri tuvastamisest ei räägi seadusandlus konkreetsemalt, vaid jääb üldsõnaliseks. Euroopa nõukogu konventsioon räägib inimkaubanduse ennetamisest läbi tõhusate tegevussuundade ja programmide, nõudluse vähendamise, piirimeetmete ja dokumentide kvaliteedi meetmete. Ohvrite tuvastamise artiklis räägib, et peavad olema pädevad ja välja koolitatud isikud ning tuleb teha vajadusel koostööd teiste konventsiooniosalistega. (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 5 – 10) Samas ei näe töö autor konventsioonis konkreetsemat määratlust, kes on ohver, peale märke, et tegemist on füüsilise isikuga, kes on selles artiklis määratletud tähenduses inimkaubanduse subjektiks (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 4).

Samas Euroopa Liidu direktiiv 2011/36 ei too ohvri määratlust välja konkreetsemalt ning erinevalt konventsioonist toob direktiiv välja ametnike koolituse ennetusmeetmena koos teadlikkuse suurenemisega (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011, artikkel 18).

Eesti ohvriabiseadus (edaspidi nimetatud, kui OAS) aga ütleb konkreetsemalt, et inimkaubanduse ohver on see, kelle suhtes toime pandud kuriteo kohta on alustatud kriminaalmenetlus karistuseseadustiku §-s 133–133³, 138–140 või 175 sätestatud kuriteo

tunnustel või muu samalaadse välisriigi kehtiva karistusseaduse sätestatud kuriteo tunnustel. Eeldatav ohver on inimene, kelle on Eestis inimkaubanduse ohvrite abistamisega tegelev organisatsioon eeltuvastanud ja esitanud SKA-le teate kahtluse kohta (Ohvriabi seadus, 2004, § 3).

Tuginedes eeltoodule ei ole käesoleva töö autori arvates konkreetselt inimkaubanduse ohvri tuvastamist õigusaktides välja toodud, vaid on pigem pandud üldised kohustused, mida peaks suunitlusena tegema riigis, et ennetada ja tuvastada ohvreid. Konkreetsamad tegutsemise viisid sõltuvad siin iga riigi kriminaalmenetluslikust õigusest.

Rõhutatud on ka, et tagatud peab olema ohvriabi, taastumis- ja järelemõtlemisaeg, elamisloa saamise võimalused, õiguslikud ja muud hüvitised (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artiklid 12 – 15) ning sellised abi ja toetuse meetmed ei tohi sõltuda sellest, kas ohver soovib teha koostööd kriminaaluurimises, süüdistuse edastamisel või kohtumenetluses (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011, artikkel 11), mis ei kattu töö autori arvates otseselt OAS eeltoodud määratlusega ohvrile, vaid pigem eeldatava ohvri määratlusega. Samas ei pakuta eeldatavale ohvrile kõiki teenuseid, mida ohvrile. Vastavalt OAS § 3 lg 2¹ pakutakse eeldatavale ohvrile OAS § 3 lg 2 p 1-2 teenuseid, milleks on ohvri nõustamine ja ohvri abistamine suhtlemisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega ning juriidiliste isikutega, samas kui punktides 3-9 pakutavaid teenuseid pakutakse ainult inimkaubanduse ohvrile (Ohvriabi seadus, 2004, § 3).

Koostöö aspekti jätkates toob Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon välja, et eesmärk on tagada tõhus uurimine ja kohtu alla andmine ning rahvusvahelise inimkaubandusvastase koostöö edendamine (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 1). Konventsioon rõhutab, et uurimine ega kohtu alla andmine ei tohiks sõltuda ohvri avaldusest või süüdistusest (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 27), millele direktiiv lisab, et kriminaalmenetlust võib jätkata ka juhul, kui ohver on oma avalduse tagasi võtnud (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 2011, artikkel 9). Töö alapeatükis 2.4. analüüsib töö autor kokkuvõtvalt koos ekspertide arvamusega, et kas selline võimalus Eestis on.

Ohvritele, tunnistajatele ja õigusasutustega koostöö tegijatele peab olema tagatud kaitse võimaliku kättemaksu ja hirmutamise eest (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artiklid 27 – 28), mis töö autori hinnangul annab julguse teha õiguskaitseorganitega koostööd.

Konventsiooni artikkel 1 toob välja, et konventsiooni eesmärk on edendada rahvusvahelist koostööd (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 1 punkt 1c), mida tehakse läbi tugevdatud piirikontrolliasutuste koostöö (Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon, 2005, artikkel 7), millele EL direktiiv preambula p 5 lisab, et esmatähtis on piiriülene koostöö, kaasa arvatud teabe ja parima tava jagamine, samuti avatud dialoog liikmesriikide politsei, kohtu- ja finantsasutuste vahel. Koostööd inimkaubandusega seotud süütegude uurimise ja kohtumenetluste vallas tuleks lihtsustada Europoli ja Eurojusti koostööga, moodustades ühised uurimisrühmad (Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, preambula p 5).

2.4. Ekspertintervjuude kokkuvõte

Magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjuud viidi läbi eesmärgiga koondada välismaalastega kokku puutuvate ning inimkaubanduse menetlemistega tegelevate ekspertide hinnangud, võrrelda neid ning tuua välja töö koostamise hetkel kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused. Samuti ekspertide hinnangud olemasolevate meetmete ja koostöö toimivusest ning ressursivajadustest, et oma töös efektiivsemalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid ja kuriteo toimepanijad saaksid kohtus süüdimõistvad otsused.

Lisas 7 on välja toodud kokkuvõtvalt kogu koodide ja viidete tabel. Tabelites 6 – 8 on välja toodud iga kategooria osas eraldiseisvad kokkuvõtted kvalitatiivse sisuanalüüsi intervjuude transkriptsioonide koodid ja viited. Kõik tabelid on koostatud kasutades arvutiprogrammi **NVIVO 1.4.1** andmeid.

2.4.1. Kategooria: haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused.

Esimeses kategoorias „**Haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused**“ avas töö autor uurimisküsimuse 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas? Antud kategoorias uuriti ekspertide kasutuses olevaid meetmeid, koostöökohti ja kes on üldse inimkaubanduse ohvrid, kellega eksperdid on kokkupuudet omanud ning mis teeb inimkaubanduse ohvri tuvastamise keeruliseks. Kategoorias moodustati neli koodi: **meetmed (76)**, millel on kaks alamkoodi **kasutusel olevad meetmed (51)** ja **meetmete tõhusus (25)**; **koostöö (136)**, millel on kaks alamkoodi **riigi sisene koostöö (97)** ja **rahvusvaheline koostöö (39)**; **ohvrid (69)**, millel on kaks alamkoodi, milleks on **mõiste (2)**,

ohvri taust (67); ja tuvastamise keerukus (62), millel on seitse alamkoodi, milleks on arusaam inimkaubandusest (8), ohver ei tunne ennast ohvrina (9), kuidas ohvreid leida (4), piirkondlikud eripärad (2), ärakasutamise vorm võib muutuda (3), varjatud kuritegu (6), tuvastamise vahe Eesti kodanike ja välismaalaste vahel (30).

Tabel 6. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 1 kategooria 1 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt).

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Koodi esinemine intervjuudes	Koodi esinemise sagedus
Uurimisküsimus 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas?				
1. Haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks	1.1 meetmed	1.1.1 kasutuses olevad meetmed	10	51
		1.1.2 meetmete tõhusus	10	25
	1.2 koostöö	1.2.1 riigi sisene koostöö	11	97
		1.2.2 rahvusvaheline koostöö	11	39
	1.3 ohvrid	1.3.1 mõiste	1	2
		1.3.2 ohvri taust	11	67
	1.4 tuvastamise keerukus	1.4.1 tuvastamine sõltub arusaamast inimkaubandusest	5	8
		1.4.2 ohver ei tunne ennast ohvrina	6	9
		1.4.3 kuidas ohvreid leida	3	4
		1.4.4 piirkondlikud eripärad	2	2
		1.4.5 ärakasutamise vorm võib muutuda	2	3
		1.4.6 varjatud kuritegu	4	6
		1.4.7 tuvastamise vahe Eesti kodanike ja välismaalaste vahel	8	30

Uuringu tulemusel selgus, et esimese kategooria esimese koodi **meetmed** esimese alamkoodi all **kasutuses olevad meetmed** nimetasid enamus eksperte peamise meetmena intervjuerimise ja inimese küsitluse (E1, E7, E8, E9, E10, E11), kui esmase põhilise võimaluse tuvastada inimkaubanduse ohvrit. Seejärel toodi välja järelevalve või kontrollkäigud (E1, E3, E7, E9, E11), ohvri enda pöördumine ametivõimude poole abi saamiseks (E2, E3, E6, E4, E11), vihjed teistelt inimestelt (E2, E3, E9), kes märkavad tavapäratuid olukordi, mis ei ole ühiskonnas tavaks (E11), tööandjate tausta kontrollimisi (E7, E9, 10), koostööpartneritelt saadud informatsiooni (E7, E9), veebilehtede monitooring töötingimuste ja pakkumiste osas (E6, E7),

visuaalne järeldamine (E1, E7), läbi kuritegevuse silma jäämine või kätte saadud inimesed ning samuti toodi välja (E2), et tuvastamine oleneb inimkaubanduse liigist. Juhendit toodi esile kui abimeest (E2, E4), mis on toeks ohvrite tuvastamisel.

„Kõige peamine on siiski küsitlemine. Loomulikult on võimalik teha ka visuaalselt ütleme järelevalve toimingute käigus mingeid järeldusi /.../kuigi ja on üksikjuhtumeid, kus /.../ väga selgelt ja visuaalselt tajutavalt on aru saada, et inimene on langenud nii öelda ära kasutamise, et tal ei ole võimalust lahkuda töölt ruumidest, ta magab seal samas tööruumides. Ta ise ütleb seda, et ta ei tea kus ta dokumendid on ja tegelikult ei tea ka seda, kes talle tööd annab.“ (E1)

„Ohvril või siis eeldataval ohvril on võimalus juba ise pöörduda erinevate asutuste poole – kas nad ise lähevad füüsiliselt kohale või helistavad vihjetelefonidele, kus nad saavad nõustamist.“ (E3)

Esimese kategooria esimese koodi **meetmed** teises alamkoodis **meetmete tõhusus** selgus ekspertide hinnang uuringu läbi viimise ajal kasutuses olevate ohvrite tuvastamise meetmete toimivusele ja efektiivsusele. Enim toodi välja, et olemasolevaid ei saa nimetada parimateks meetmeteks inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel (E1, E6, E10) ja üsna head, kui neid kasutatakse ohvrite tuvastamiseks (E4, E7, E8). Järgvalt toodi välja, et ennetustöö sellisel juhul on efektiivsem, et inimene ei satukski ohvriks või oskaks riske maandada (E2, E6) ning toodi välja toimivana omavahelise informatsiooni jagamise (E5, E9). Väljendati ka muret, et ohver võib jääda isegi tuvastamata ning jääda abita (E1, E9). Samas selgus, et abi saamise võimalus on ka inimesel, kes veel ei ole tuvastatud, kui inimkaubanduse ohver (E4). Toodi välja, et Eesti on murdepunktis, kus hakatakse märkama tööalast ärakasutamist, kui inimkaubandust, sest mõtteviisid ja mentaliteet muutub (E10) ning meetmete tõhusus sõltub inimkaubanduse liigist (E9).

„Ma tegelikult ütleks niipidi, et need meetmed on üsna head, kui neid kasutataks. Mul on endal tunne, et nende meetmete rakendamise puhul me ei tee kõik endast olenevat tegelikult.“ (E7)

„Ma arvan, et me oleme sellise murdepunkti koha peal, kus tegelt, kui me räägime üldse nagu tööalasest inikaubandusest, mis on seotud tööalase ära kasutamisega, siis ega Eestis nendest keissidest väga palju üldse rääkida ei saagi. Neid on üksikud juhtumid, et pigem (2) on see võib olla see mentaliteedi ja mõtteviisi muutmise koht/.../“ (E10)

Esimese kategooria teise koodi **koostöö** all uuris töö autor olemasolevaid koostöökohti, mis uurimuse läbi viimise hetkel olid ekspertidel kasutada ning hinnanguid olemasolevale koostööle.

Alamkoodi **riigi sisene koostöö** analüüsist selgus ekspertide nägemus uurimuse hetkel olevast koostööst inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel. Ekspertid tõid välja asutused, kellega tehakse koostööd. Kõige rohkem viidati koostööle uurimisasutustega nagu PPA (E1, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E10, E11), mille alla kuulub migratsioonijärelevalve (E5, E6) ja TI-ga (E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E10), kelle ülesandeks on tuvastada töötamise tingimuste väärkasutusi (E3) ning mittetulundusühingutega, milleks enne oli MTÜ Living For Tomorrow, mis tänaseks pakub samu teenused SKA koosseisus (autori märkus) ning MTÜ Eluliin (E1, E2, E3, E5, E6, E7, E9, E10, E11). Ohvritele sotsiaalteenuste pakkumine on SKA ülesanne, mida tõid välja kaheksa eksperti (E2, E3, E4, E5, E6, E7, E9, E10). Samuti toodi välja JUM-i poolt hallatava inimkaubanduse infolisti, informatsiooni jagamist ja poliitika kujundamise funktsiooni (E3, E4, E7, E9, E10, E11). Viidati, et MTA-l on võimalus tuvastada palga maksmise väärkasutusi oma süsteemides (E1, E6, E8, E9). Prokuratuuri nimetati kriminaalmenetluste juhtivaks pooleks (E6, E10, E11), kes esitab taotlused kohtule, kus vaadatakse sellised kaasused läbi ja antakse hinnangud (E5). Mainiti ka, et kõik peaks märkama (E8, E9): kohalikud omavalitsused (E3, E5), VäM haldusalas olevad saatkonnad (E4), Töötukassa (E5), tervishoiuasutused (E5), kuid lisaks tegelevad ohvrite abistamise küsimusega veel SOS Lasteküla (E2), Sotsiaalministeerium (edaspidi nimetatud kui SOM) (E4) ja rahvusvahelised organisatsioonid (E7).

„Me oleme osa võtnud ka inimkaubanduse ümarlaudadest, on nii öelda ühiskoostöö raames tehtud siis õppepäevi. Viimane oli 2019, kuis siis nii Prokuratuur, Politsei ja Maksu-tolliamet, Sotsiaalkindlustusamet ja /.../ Tööinspeksioon.“ (E3)

Uurimusest selgusid alamkoodi **riigisisene koostöö** raames ekspertide hinnangud olemasolevale koostööle. Antud hinnangus toodi välja, et on päris hea (E5, E9, E11) ning samas ei ole väga ühtlane (E4), kuid laiendada koostööringi pole mõtet (E2, E6). Koostöö raames jagatakse üksteisele menetluste osas informatsiooni (E3, E4, E6, E7), teavitatakse tegevustest (E4, E8), korraldatakse ühiseid reide, kus on mitu ametit korraga koos kontrollimas välismaalaste töötamist puudutavaid tingimuste täitmisi (E3, E9). Samas aga toodi välja, et inimkaubanduse tuvastamine on keeruline üldiselt seoses ülekoormusega, mis paneb inimese töös valikuid tegema prioriteetide osas (E4, E7, E8) või jääb üldse kiirustades ohvri olukorras olevad anomaaliad tuvastamata (E8).

„/.../ aga selliselt nagu see praegu toimib on see ka hästi, sest et oluline on, et me jõuaksime abivajajateni.“ (E5)

„Tegelt me oleme selline mikroorganism onju kõik tunneme üksteist, /.../ ja see infoliikumine on meil kindlasti täna võime me seda kirjeldada ainult väga heas võtmes /.../.“ (E6)

Eksperdid tõid uuringus välja koodi **koostöö** teise alamkoodi **rahvusvaheline koostöö** all ekspertide kasutuses olevaid rahvusvahelise koostöö võimalusi ja hinnanguid sellisele koostööle. Ekspertid on välja toonud kõige enam koostöö aspekti teise riigiga (E1,E2, E3, E4, E5, E7, E8, E9, E10, E11). Koostöö seisukohast toodi välja, et on olemas võimalused rahvusvaheliseks infovahetuseks (E1, E2, E3, E4, E7, E8, E10) ning infot ei ole huvi jagada ainult menetluste osas, vaid tuleks jagada kogemusi (E4). Rahvusvahelisel tasandil võib tekkida koostöötakistusi andmekaitsest tulenevalt või regulatsioonide tasandil (E1, E2). Ühtsel terminoloogial on oluline koht suhtluses ning ühises tegutsemises (E3), nagu näiteks kõikides riikides ei ole samad inimkaubanduse liigid, mille näitena toodi, et osades riikides on prostitutsioon legaalne (E4, E11). Samuti võivad olla riigiti erinevad süsteemid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks ja teenustele suunamiseks (E4, E11), kuid samas on riigiti siiski olemas samad teenused, mida inimestele pakutakse (E4).

Eksperdid nimetasid ka erinevaid rahvusvahelisi organisatsioone (E2, E3, E5, E6, E7), kellega toimub koostöö inimkaubanduse valdkonnas. Viidati EUROJUST'ile (E2, E6, E7), EUROPOL'ile (E2, E6, E7), INTERPOL'ile (E6, E7), IOM'ile (E5, E7,) FRONTEX'ile (E7), MTÜ'dele (E7). Toodi välja, et rahvusvaheline mõõde on inimkaubanduse puhul igal juhul ning selline tuvastus on keerukam, sest Schengeni sisene liikumine toimub takistusteta (E9), seega selline koostöö sisaldab rohkem nüansse (E3).

„/.../et kui me räägime rahvusvahelisest tasandist, me peame tegema piiriüleseid päringuid, piiriülest koostööd, kui hästi see iga riigiga toimib, on riigiti väga väga erinev.“ (E1)

„/.../kindlasti on see koostöö meil erinevate nende organisatsioonide vahel INTERPOL, EUROPOL, PPA ise eks, FRONTEX kindlasti kaasatud, kes on.. ehk siis koostöö erinevate organisatsioonide vahel, kes siis nendega võivad kokku puutuda.“ (E7)

Uuringu esimese kategooria kolmanda koodi **ohvrid** selgitasid eksperdid, kes on üldse ohver nende mõistes ning milline on ohvri taust.

Esimese alamkoodi **mõiste** all nimetasid eksperdid kolme liiki mõisteid: inimkaubanduse ohver, inimkaubanduse eeldatav ohver ja tunnistajad, kellel on kõigil õigus saada pakutavaid teenuseid sotsiaalsüsteemis (E5).

Teise alamkoodi **ohvri taust** kirjeldasid eksperdid, kes võivad ohvriks sattuda. Enamus eksperte vastas, et haavatavad inimesed (E1, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9, E10). Ekspertide

täpsustusest selgub, et haavatavus võib seisneda erinevates asjaoludes, nagu vähene kindlustatus ehk kehv majanduslik olukord (E1, E3, E5, E6, E7, E8, E9, E10) ning mainiti isegi, et tegemist on kolmandast riigist tulevate nõ majanduspõgenikega, kes üritavad Schengenisse saada (E9) ja kelle elustandard lähteriigis on oluliselt kehvem võrreldes olukorraga, kuhu need inimesed satuvad (E8, E11). Ohvrid on erineva taustaga (E1, E2, E8) ning võivad olla isegi Eesti kodanikud ja elanikud (E2, E4, E5, E6, E7, E8, E10, E11), välismaalased (E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7, 11) ehk sisuliselt kõik võivad sattud ohvriks (E5, E6, E8). Vahet ei nähtud ka sooliselt, sest ohvrid võivad olla naised (E2, E3, E8) ja mehed (E2, E8). Samas toodi välja, et kasutatakse ära inimeste vähest teadlikkust ja haridustaset (E4, E8, E9) ning noori inimesi, isegi alaealisi (E2, E4, E5, E7, E9), samuti mõjutatakse inimest võla omamisega ja nõutakse, et inimene teeks oma võla eest tööd (E7) ning füüsilist puuet näiteks kerjama sundimisel (E7). Sellised ohvrid ei soovi tulla sotsiaalteenustele (E4), kuigi hiljem võib neil ilmned trauma järgselt terviseprobleeme (E4).

„/.../pigem kasutatakse ära seda inimeste haridusetaset või teadlikkust, et ja kuidas sellega saab nii öelda mõjutada inimest väiksema sissetuleku või tasu eest tegema rohkem asju.“ (E8)

“/.../mis traumaga ta tuleb näiteks võib olla meie juurde mõne aasta pärast, kui ta on nagu Eesti kodanik. Kui ta on siin Eestis. Kas tal tuleb, et tal on ärevushäired ja depressioon ja kõik muu/.../“ (E4)

Uuringust selgus esimese kategooria neljanda koodi **tuvastamise keerukus** ekspertide hinnang, milles seisne tuvastamise keerukus ning mis võivad takistada inimkaubanduse ohvrite tuvastamist. Selleks moodustati uuringus seitse alamkoodi.

Alamkoodi **tuvastamine sõltub arusaamast inimkaubandusest** koondas autor ekspertide arvamused inimkaubanduse arusaamadest. Arvamusi oli alates talus reaalselt ketti pandud inimesest, keda koheldakse omandina (E9) kuni moodsa aja ohvrini, kellele otsa vaadates ei saagi aru, et tegemist on ohvriga (E10). Ekspertid on veendunud, et kõik algab tuvastaja arusaamast, mis on üldse inimkaubandus või sundolukord, mida nimetada inimkaubanduseks (E1, E2, E7, E9, E10). Mitu eksperti nimetasid inimkaubanduseks ka töötamist ebainimlikes tingimustes (E2, E7), kuid keeruline on kindlaks teha, kas tegemist on kelmusega või inimkaubanduse juhtumiga (E7). Seega käesoleva töö autori arvates algab inimkaubanduse tuvastamise keerukus tööjõu eksploatatsiooni puhul juba sellest, et ei ole kindlalt paigas, millisest piirist on tegemist inimkaubandusega ning millise piirini on tegemist kelmusega.

„Omapärasem näide. Inimene on sundolukorras ja /.../, et siis noh põhimõtteliselt omandi käsitlus, et teda koheldakse just nagu omandina.“ (E9)

„Kuidas saada aru, kas tegemist oli kelmusega ehk siis nagu peteti või on tegemist ikkagi inimkaubanduse juhtumiga. Piirid on ka sellised üsna hägused, /.../“ (E7)

Uuringu esimese kategooria esimese koodi teise alamkoodi **ohver ei tunne ennast ohvrina** all töid eksperdid välja, et inimkaubandusohvrid ei tunne endid ohvritena ning selline ohvri staatusest aru saamine on kaasuste puhul oluline. Selgub, et ohvrid näevad oma olukorda pigem kui võimalust paremaks eluks (E10, E11, E2) ning nende arvates on neil hea elu võrreldes eelneva eluga lähteriigis (E10, E2, E7, E8, E9). Vastuolu ohvri arvamuses ja veendumuses võrreldes Eesti reeglitega teeb tuvastamise keerukamaks, sest ohver hakkab vastu töötama, kui üritatakse tuvastada neid ohvrina (E8).

„Kindlasti on oluline nüanss see, et ega nad väga ennast ka ohvriks ei pea. Et need tingimused, mida meie siin tajume, saame aru, et kuule vana sa oled inimkaubanduse ohver vist, siis ta arvab et tal on tegelikult päris chill elu, et kodus ta võib olla peaks töötama veel rohkem ja ei saa võib-olla üldse palka.“ (E10)

Ekspertid avaldasid arvamust, et on pidev mõttekoht, kuidas ohvreid üles leida ja kuidas jõuda oma informatsiooniga ohvriteni alamkoodi **kuidas leida ohvreid** all (E4, E9, E10).

„Teiselt poolt kindlasti ka see keerukus, et võib olla selle välismaalt saabumine ja selle tuvastamine kui selline noh nad kuidas need Eestis nagu leida.“ (E7)

„Ma koguaeg mõtlen, et kuidas leida neid nagu ohvreid üles, et kus nad võiksid paikneda,/.../“ (E4)

Alamkoodi **piirkondlikud eripärad** all on toodud välja arvamused, kus eksperdid leidsid, et tuvastamise juures on oluline ka piirkond, sest igas Eesti piirkonnas võivad olla erinevad inimkaubanduse vormid ja kasutatakse ära ka regiooni inimeste olukorda (E7, E9). Näitena toodi välja, et Ida-Virumaal on kurjategijad manipuleerinud inimestega seoses SMS laenudega (E7), samas Pärnu-, Põlva-, Võrumaal on talud, kus võib esineda suurem oht situatsioonide tekkimiseks (E9).

„/.../Idas on... ei ole nii palju põllumajandust, kui on metallitööstust ja seda. See vorm vähe teistsugune kui üldse. Siin võib olla Lõuna ja Lääne prefektuuril ütleme, kus on siis Pärnumaad ja Põlvamaad ja Võrumaad, seal siis need talud eks. Seal on võib olla see suurem oht, et võib tekkida mingisuguseid situatioone.“ (E9)

Neljanda alamkoodi **varjatud kuritegu** all töid eksperdid välja, et inimkaubanduse kuritegu on varjatud kuritegu ning sellele on raske jälile saada. Toodi välja, et väga raske on jõuda ohvriteni, sest tegemist on klassikalise peitkuritegude valdkonnaga (E6, E9) ning kõik toimub varjatult (E3). Võimalusi selliseks varjatud tegevuseks annab internet, sest kogu värbamine on kolinud sotsiaalvõrgustikesse (E4).

„Kogu see inimkaubanduse valdkond oma olemuselt on klassikaline peitkuritegude valdkond.“ (E6)

„Väga palju asju toimub praegu interneti kaudu: värbamised, prostitutsiooni teema on kandunud ju suuresti sellisesse sotsiaalvõrgustikku. Ma mõtlen just sellisesse internetiavarustesse ja kõik see inimeste liigutamine toimub just sealt kaudu.“ (E4)

Samuti võib muutuda ajaga inimkaubanduse vorm, mille kohaseid arvamusi hindas töö autor alamkoodi **vorm võib muutuda** all. Selgub, et alati ei pruugi mõte olla inimkaubandusega tegeleda (E4, E7), samuti võib kõik ajas muutuda (E4).

„Noh sama need Vietnami kodanikud tihti nad saavadki alguse tavalisest smugeldamisest, kus paluvad abi, et tahavad saada Euroopasse, aga lihtsalt selle teekonna vältelt tekib inimkaubanduse juhtum, sest nad ei suuda maksta piisavalt või hakatakse nendelt rohkem nõudma jne. Need tingimused selle protsessi ajaks muutuvad.“ (E7)

Seitsmenda alamkoodi **tuvastamise vahe Eesti kodanike ja välismaalaste vahel** all töid eksperdid välja, kas on vahet inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel välismaalasest ohvri ja Eesti kodanikust ohvri puhul ja milles selline vahe seisneb. Osad eksperdid leidsid, et ei ole tuvastamise vahet (E2, E4, E5), sest protseduur on sama, kuid välismaalaste puhul lisanduvad mõned elemendid (E2). Samuti ei ole suuri erisusi sotsiaalteenuste pakkumisel (E5), kuid pigem muretsetakse, kas suudetakse tagada kõik võrdsed õigused (E4).

„/.../ teenused on tõesti kõikidele inimkaubanduse ohvritele olenemata nende vanusest, rahvusest, usulisest kuulumisest, tervislikust seisundist.“ (E5)

Toodi ka välja, et oma inimesed julgevad ise pöörduda ametnike poole (E7), neil on oma sotsiaalvõrgustik, lähedased, olemas on taustainfo ning nende kohta on kergem informatsiooni koguda (E1). Samas, kolmanda riigi kodanikest ohvrite tuvastamine on keerulisem (E1, E2), sest neil puudub usaldus ametkondade suhtes ning nad ei pöördu ise õiguskaitseorganite poole (E4, E7, E10). Kõige keerulisema probleemina toodi välja keelebarjääri (E1, E2, E4, E6, E7, E10), mis takistab inimesega suhtlust ja temast aru saamist, et mõista tema olukorda (E10) ning

tõlgi leidmine mõne keele puhul võib osutada keeruliseks (E4, E6, E10). Samuti mõjutab välismaalastega suhtlust kultuuriline erinevus ja mõjutused, millega hoitakse inimest oma mõju all (E7).

„/.../Ehk kui meil on sealt islami maadest, et nad siis on tekkinud usulised barjäärid, soolised iseärasused ju. Noh, kui meil ikka naine naisega räägib või mees naisega./.../ näiteks Aafrika riikides öeldakse, et seal need tehakse voodoo ja torgitakse nõeltega. Inimene tegelt allub sulle uskudes mingisugust, siis kuidas öelda, mingit teooriat või mingisugust sellist tegevust,/.../“ (E7)

Kolmandate riikide kodanike puhul tuuakse välja ka, et neil puudub motivatsioon koostööks (E4, E11), kuigi on võimalus anda neile mõtlemisaega (E2) ja sellest sõltub sotsiaalteenuste pakkumise võimalik pikkus (E4, E5). Samas on kõhklus, et kas saab kolmanda riigi kodanikku uskuda või räägib inimene kõike selleks, et pääseda sanktsioonidest (E7).

2.4.2. Kategooria: tõhusam koostöö

Teises kategoorias „**Tõhusam koostöö**“ avas töö autor oma uurimisküsimuse 2: Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusam kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgast inimkaubanduse tuvastamisel? Antud kategoorias uuriti ekspertide arvamust, milliseid koostöövajadusi vajavad eksperdid oma töös, et tõhusamalt tuvastada ja tegeleda inimkaubandusohvrite tuvastamise ja abistamisega. Kategoorias moodustati neli koodi: **koostöökohtade vajadused (62), juhtimise vajadused (35), koolituste vajadused (27), muutmise vajadus üldiselt (46).**

Tabel 7. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 2 kategooria 2 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus(koostatud käesoleva töö autori poolt).

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Koodi esinemine intervjuudes	Koodi esinemise sagedus
Uurimisküsimus 2: Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusam kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel?				
2. Tõhusam koostöö	2.1 koostöökohtade vajadused		11	62
	2.2 juhtimise vajadus		11	35
	2.3 koolituse vajadus		9	27
	2.4 muutmise vajadus üldiselt		10	46

Uuringu tulemusel selgus, et koodi **koostöökohtade vajadused** all töid eksperdid erinevaid arvamusi koostöö vajadustest. Esimese vastusena oli arvamus, et ei pea midagi tegema (E10) ja samas arvati ka, et alati on midagi muuta (E4, E5). Intervjuu käigus selgus, et muutmisvajadusi on mitmeid. Näitena toodi, et võiks olla ühine juhtumite analüüs ja praktika arutelude võimalus (E2, E4, E5, E9, E10) ning ühtseid eesmärgistatud tegevusi (E3, E4, E9). Koostöö kiiruse tõstmine on ekspertide arvates oluline, et informatsioon liiguks kiiresti, sest muutused on kiired ja kardinaalsed (E1, E5, E6).

„Ja need muutused võivad olla üsna kardinaalsed. Et me siis reageeriksime võrdselt kiiresti ja ühtemoodi /.../.“ (E6)

Toodud on välja ka koostööd ohvriga (E1, E4, E8, E9), et seda oleks vaja, sest ohvrid ise seda ei soovi ning seetõttu vajavad veenmist koostööle (E4). Tihti võib ohver ka soovida edasi liikuda sihtriiki, kuhu ta liikumas oli (E8, E10), oma eesmärgi poole ehk töötama (E10). Sellisel kujul käitudes aga ohver nõ kaob orbiidilt ning ei ole võimalik teda enam leida (E1).

Suhtumises üksteisesse toodi välja, et rohkem peaks olema üksteise suhtes mõistmist ning samuti peaks vähem olema „*statistika usku*“, sest selline suhtumine või numbrite jälgimine ei too teadlikkust juurde (E4, E11).

Ekspertid nimetasid keda peaks kaasama inimkaubanduse temaatikaga tegelemisel: ajakirjanduse koolitamist ja valgustamist peeti oluliseks, et oleks juhtumid kajastatud viisil, mis kõnetab paljusid inimesi ja samas ei taasohvrusta ohvreid (E5); erasektorit ja tööandjaid, kelle juurde inimesed tööle tulevad (E7, E11); kohalikke omavalitsusi, kes puutuvad kokku oma piirkonna inimestega ja võivad märgata võimalikke ohvreid (E5); lastekaitseametnikke (E7); Päästeametit (edaspidi nimetatud kui PÄA), kes liigub kontrollkäikude teostamisel inimeste kodudes (E7); tervishoiuasutusi, kelle poole pöörduakse tervisemurede puhul (E5); erinevad tugikeskused (E5) ja võiks jõuda teiste kanalite kaudu (E5, E7). Juurde sooviti ka rahvusvahelist koostööd ja kontakte (E1, E2, E5, E10), konkreetseid piiriüleseid kokkuleppeid (E1) ning peeti oluliseks suhtlust saatkondade ja teiste riikidega (E1, E2, E10).

„Mulle meeldiks endal palju rohkem, et tervishoiusektor oleks kaasatud, sest see on üks aken, et kuhu tegelikult see inimene võib sattuda, kas alatoitumise pärast või mingi vigastuse pärast. /.../ ajakirjandus, jah ma ütleksin mulle hästi meeldiks, kui ajakirjandus oskaks tundlikult sellel teemal kirjutada ja kirjutada ka nii, et see selles mõttes, teema mõttes, kõnetab võimalikult palju inimesi ja samas ei taasohvrusta neid inimesi, kellest nad kirjutavad.“ (E5)

Ekspert 3 tõi välja, et USA on andnud sisendi luua keskne juhtija kujul, et igal ametiasutusel on üksused, kes tegelevad inimkaubanduse temaga (E3).

Uuringu tulemusel selgus, et koodi **keskne juht** all on enamus eksperte arvamusel, et Eesti vajab keskset juhtijat (E1, E3, E4, E6, E8, E9, E10) või meeskonda, sest mahtu ühe inimese jaoks on palju (E9), kes tegeleks protsessi juhtimise ja vedamisega (E9, E10). Näiteks viidati Norra ja Soome kogemustele seoses keskse juhtija loomisega (E1, E2, E3). Norras on selline keskne juhtija ehk koordineeriv üksus, mis vastutab alati kogu protsessi eest (E1, E3). Soomes tehti aga rahaline eraldis politsei ja oskondadele ja nüüd tuvastatakse viiskümmend protsenti rohkem juhtumeid (E2). Osa eksperte oli arvamusel, et Eestil juba on keskne juht, kes tegeleb valdkonnaga ja jagab informatsiooni (E4, E5, E7, E10, E11).

Ekspertide arvamused lahknesid selles osas, et mõnede ekspertide arvates praegusel hetkel tegeleb inimene JUM-is antud valdkonna informatsiooni jagamisega (E4, E5, E11) ja pakuti ka peamise valdkonnaga tegelejana SOM-i alluvuses olevat SKA-d (E7, E10). Keskse juhtija puhul tuuakse välja, et see tooks juurde kiirust (E3, E8) ja kvaliteeti, kuna keskses üksuses või juhtija juures koondatakse kokku kogu informatsioon tervikuna, sest regiooniti võiva olla erinevad teadmiste tasemed (E6, E8, E11). Osade ekspertide arvates oleneb selline keskse juhtija vajadus probleemi suuruselt (E1, E8) ning samas arvati ka, et Eesti riik on niivõrd väike, et ei ole mõistlik luua eraldi ametit või üksust, vaid sellise juhtiva rolli peaks andma kellelegi praegustest haldusorganitest (E1, E3, E6). Paar eksperti arvasid, et peaks olema raportöör või lobist, kes tegeleb kuriteo teadlikkuse tõstmisega Eestis (E4, E9).

„/.../kui on olnud puudust millegist, siis Soome näitel oli selline raportöör, meil on küll olemas sellise nimega inimene Justiitsministeeriumis aga võib olla just, et ta oleks nagu valitsuse tasemel või (3) parlamendi tasandil selline lobist... kes /.../ loberiks nii palju, et meil hakkaksid jõudma rohkem menetlustesse juhtumid, mis näiteks täna puudutavad ka tööalast ekspluateerimist/.../“ (E3)

Uuringust selgus, et koodi **koolituse vajadus** all töid eksperdid kõige enam välja, et vajatakse ametnike koolitamist (E1, E2, E3, E4, E7, E8, E9, E10), sest kõik algab teadlikkusest ning inimkaubanduse ohvri tuvastamine eeldab sügavaid teadmisi (E6, E7). Samas aga toodi välja, et teooriat on õpetatud piisavalt, kuid see ei õpeta tegelikke praktilisi oskusi tunda ära või hinnata ohvri seisukorda ja vajatakse praktilist õpet (E1, E6, E10), kuid teisalt väideti, et sellised läbi mängimised juba toimuvad (E6).

„/./mida rohkem me asjadest teame, seda rohkem me asjadest teame, seda rohkem oskame me selle pinnalt hinnata ja analüüsida, kas tegu on võimaliku olukorraga või mitte /.../“ (E8)

„/.../ täiesti teadlik läbi mängimine oleks, see juhtumi simulatsioon, on võib-olla midagi sellist mida me peaks tulevikus nii öelda rohkem tegema ja läbi mängima nii öelda erinevates vaadetes.“ (E1)

Toodi välja, et aastate jooksul on koolitatud esmatasandi ametnikke PPA-s, TI-s ning ohvriabi teenistujaid, kuid peaks rohkem koolitama kohtunikke ja prokuröre või tõstma nende teadlikkust (E1, E4, E7, E10). Prokuratuur, kes menetlusi juhib, peaks kaasustega edasi minema, kuid prokurörid ootavad, et kaasustes oleks sundi, ähvardamist või peksmist (E1, E10). Samal ajal peaks ka kohtunikke koolitama, et nende teadlikkust tõsta inimkaubanduse laiemast käsitlusest (E1, E7, E4). Lisaks kohtunikele tuntakse puudust valdkonna koolitusega juristidest, kes saavad toetada ohvreid protsessis ning omavad teadlikkust, miks ohvrid ühel või teisel moel käituvad (E4).

„...selles mõttes, et me jääme sinna sihukeste asjadega juba prokuratuuri taha kinni, et prokuratuur on ju see kes menetlust juhib ja ta peaks asjadega edasi minema. Pigem ma ütlen, et meil on ikkagi paljuski /.../ see tööalane inimkaubandus. Liiga palju oodatakse /.../ mingit sihukest füüsilist vägivalda või liiga palju oodatakse sellist sundimist, ähvardamist, peksmist või midagi.“ (E10)

Uuringust selgus, et alamkoodi **muutmise vajadus** all töid eksperdid välja, mida nad näevad muutmisvajadusena lisaks koostööle, juhtimise ja koolituse vajadusele. Ekspertide arvates peaks läbi mõtlema, mis saab edasi ohvrist, sest ohver tuuakse olukorrast välja, kuid mis temast saab peale menetlust ja kõike (E4, E8, E10, E11). Õhku jääb küsimus, et kas see oli ikka parim ohvri seisukohast, kui koduriik ei pruugi olla turvaline (E4), keskkond koduriigis on oluliselt kehvem, kui kurjategijate loodud keskkond (E8, E11).

Toodi välja ka haldusorganite ühiseid infojagamisi, sest iga haldusorgan kogub oma infokillukesi ja tegeleb nendega omaette, kuid tegelikkuses peaks tegelema koos ning panema kokku tervikinformatsiooni (E1, E3, E6), diskuteerides kaasuste ja seaduse käsitluse üle, mis on jäänud vaatamata laienemisele siiski seksuaalse eksploatatsiooni keskseks (E10) või on tõendamiskoormus liiga suur (E2) või hoopiski vajab definitsioon üle arutamist (E7) ehk tegeleda tuleks ka seaduse tõlgendamise küsimusega (E2, E7, E10). Vajatakse julgust, et välja ütelda, see on tööjõu eksploateerimise eesmärgil viljeletav inimkaubandus (E4) või peaks

hoopis muutma seadusandlust, et oleks võimalik sellist inimkaubanduse vormi tuvastada (E1, E2).

Tuuakse välja vajadust uuringu järgi, et saada aru, mis üldiselt toimub (E2, E4, E7) ja võimalik, et uuringu käigus selgub, et inimkaubanduse näol ei olegi tegemist nii suure probleemiga, kui arvatakse (E2, E6). Samuti teadlikkus teise haldusorgani teenustest võiks olla suurem (E4, E5), soovitakse tagasisidestamist olukorra edasise käekäigu kohta (E1, E4), vähendada sildistamist läbi teadlikkuse tõstmise (E4, E5) ja vähe on tegeletud inimkaubanduse turu regulatsiooni või nõudluse vähendamise poolega (E2).

Kurjategijate poole pealt toodi välja, et ka nende inimestega peab tegelema (E2, E3, E4), et kas mõjutusvahendid on toimivad (E2), kuidas tuvastada kurjategijate petuskeeme, mida nad kasutavad (E2, E3), tuua välja, kes on skeemis vahendajad ning tuvastada nad (E4).

2.4.3. Kategooria: ressursivajadused tõhusamaks inimkaubanduse tuvastamiseks

Uurimisküsimusele 3 vastuse leidmiseks moodustas töö autor kategooria kolm „**Ressursivajadused tõhusamaks inimkaubanduse tuvastamiseks**“.

Kategooria kolm „**Ressursivajadused tõhusamaks inimkaubanduse tuvastamiseks**“, mille raames uuris töö autor ekspertide arvamust ja tunnetust lisavajadustest, et tõhusamalt tuvastada oma töös inimkaubanduse ohvreid. Kategoorias moodustati kolm koodi **ühtne infojagamispõlvorm, IT vajadused (12); ressursside vajadused (41)**, millel on kuus alamkoodi **inimressurss (20), ressursi jagamine (9), kirjalikud koostöölepped (4), rahalised vahendid (3), juhendi täiustamine (3), ametkonnasisesed regulatsioonid (2); teadlikkus (59)**, millel on kaks alamkoodi **kuritegu nähtavaks ehk üldine teadlikkuse tõstmine (43), info viimine ohvriteni (16)**.

Küsimusele, milliseid vahendeid või ressursse vajaksid haldusorganid juurde, et tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid, sai töö autor vastuseks, et variante on nii palju, kui palju loomingulisus võimaldab avastamise viise välja mõelda (E6). Kindlasti suudetakse olla efektiivsemad oma töös:

„Kui mul oleks aega, oskusi ja võimalusi ja kõike muud selle juures, et /.../ ja sama võib ilmselt öelda kõigi kohta, et anna oskusi, teadmisi ja võimalusi ja kõik on efektiivsem kasutama.“ (E8)

Tabel 8. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 3 kategooria 3 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt).

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Koodi esinemine intervjuudes	koodi esinemise sagedus
Uurimisküsimus 3: Milliseid ressursse vajavad haldusorganid, et senisest tõhusamalt tuvastada kolmandatest riikidest tulevaid inimkaubanduse ohvreid?				
3. Ressursi vajadused tõhusamaks inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks	3.1 ühtne infojagamisplatvorm, IT vajadused		6	12
	3.2 ressursside vajadused	3.2.1 inimressurss	11	20
		3.2.2 ressursi jagamine	3	9
		3.2.3 kirjalikud koostöölepped	2	4
		3.2.4 rahalised vahendid	3	3
		3.2.5 juhendi täiustamine	2	3
		3.2.6 ametkonna sisemised regulatsioonid	2	2
	3.3 teadlikkus	3.3.1 kuritegu nähtavaks, üldine teadlikkuse tõstmine	9	43
3.3.2 info viimine ohvriteni		6	16	

Uuringust selgus, et kolmanda kategooria esimese koodi **ühtne infojagamisplatvorm, IT vajadused** all tõid mitmed eksperdid välja, et vajatakse ühtset platvormi info jagamiseks (E3, E5, E6, E7, E8, E9), kus info liiguks kiiremini ühelt haldusorganilt teisele (E3, E5, E6; E8), saaks teha jooksvaid päringuid (E8), samuti rahvusvahelisel tasandil vastavaid kokkuleppeid (E5, E6, E9). Selleks peab sõnastama eelnevalt probleemi, mida sellise infovahetussüsteemiga lahendada hakatakse (E6). Experdid tõid välja, et inimesi ei palgata enam tänaval, vaid kõik on liikunud internetti ning sotsiaalmeediasse (E6, E9).

„Iseenesest koostöö Tööinspeksioon, Politsei- ja Piirivalveamet ja Maksu-Tolliamet, et koostöö selles mõttes ikkagi toimub. Aga nüüd on see, et inimkaubanduse poole pealt, /.../ võib olla ka siis selline /.../ ühtne platvorm või keskkond või info liiguks nagu kiiremini.“ (E3)

„/.../, et meil oleks mingit head jagatud infokeskkonda, et kus sa saaksid teha mingeid jooksvalt päringuid, et sa pead ikkagi ühe käest küsima, et teatud põhjustel mingit informatsiooni ja tõendama juba seda ära, et see aeg, mis selle peale kulub võib juba olukorra, noh, asi võib enne läbi saada kui sina jõuad tuvastatud.“ (E8)

Kolmanda kategooria teise koodi **ressursside vajadused** koondas töö autor kuue alamkoodi alla ekspertide arvamused ressursside vajadustest inimkaubanduse tuvastamisel.

Uurigu tulemusena selgus, et alamkoodi **inimressurss**, lahkesid ekspertide seisukohad alates arvamusest, et sellega ei ole probleemi (E9, E10) kuni arvamuseni, et inimeste leidmine ja hoidmine on probleem (E1, E2, E3, E4, E6, E7, E11) ning seda eriti arvestades viimaste aastate rände kasvu (E7). Suurima murekohana toodi välja inimeste motivatsiooni jätkata inimkaubanduse teemaga (E1, E7), et vaadata olukordi laiemalt nõ kastist välja (E7).

Kontaktisikute pidev muutus teeb kontakteerumise keeruliseks (E2, E3, E6, E4). Kaadri volavus tekitab olukorra, et pidevalt tuleb koolitada uusi inimesi (E6), seega tuleks panna juhised ja kokkulepped kirja, et inimese vahetumisel oleks järgneval inimesel kirjalik dokument, millest lähtuda (E2, E6).

„Ütleks nii, et järelevalve mõttes ma arvan, et meil täna ei ole probleemi, sest ega meil neid juhtumeid ka üle Eesti nii palju ei ole. Et tegelt on neid vähe,/.../“ (E9)

„Eks meil on see töötajate rotatsioon, ütleme kaadri volavus, on ka üks ju küsimus, mis seda mõjutab. Ühe oleme ära koolitanud, see ära läind, siis alustame järgmise koolitamisega.“ (E6)

Vähene inimressurss viib töö autori järgmise alamkoodi juurde, milleks on **ressursi jagamine**. Viidatakse, et kui politsei soovib sellises valdkonnas saavutada praemaid tulemusi, siis tuleb teha ressursside ümberjagamine (E2). Samas tuuakse välja ka, et mõistlik on oma ressursse jagada mitme haldusorgani vahel ning ei ole mõistlik dubleerida tegevusi (E4, E8).

Välja tuuakse ka vähest rahalist ressursi (E1, E3, E8), mille osas on analüüsitud arvamused alamkoodi **rahalised vahendid** all. Rahalist võimekust vajavad eksperdid näiteks inimesele tõlke organiseerimiseks (E1).

Ekspertid arvasid, et vajatakse **juhendi täiustamist**, sest ükski juhend ei ole kivisse raiutud ning aja möödudes tuleb see üle vaadata (E4, E5). Vajatakse *kirjalikke koostööleppeid*, et panna kirja milliseid tegevusi tehakse ning milliseid koostöökohti omatakse, sest nagu inimressursi juures viidati, inimesed vahetuvad ja uutel inimestel on hea võtta infot kirjalikust dokumendist (E2). Samuti vajatakse **ametkonna sisemiste regulatsioonide üle vaatamist**, sest nagu töö autor eelnevalt koodi **ohvrid** juures välja tõi, ei usalda ohvrid ametkondi, ning kergem on kontakti saavutada sellise inimesega, kes ei kannu vormi (E7) ja samas on ka sisemiselt paika pandud, kes milliste ülesannetega tegeleb, mis tuleks üle vaadata (E6).

Kolmanda kategooria kolmanda koodi **teadlikkus** all töid eksperdid välja vajadust teadlikkuse tõstmiseks, mis liigitusid kahe alamkoodi *kuritegu nähtavaks, üldine teadlikkuse tõstmine ja info viimine ohvriteni*.

Uurimusest selgus, et esimese alamkoodi **kuritegu nähtavaks, üldine teadlikkuse tõstmine** töid üheksa eksperti välja, et oluline on tõsta üldist inimeste teadlikkust sellisest kuriteost ning tuua inimkaubanduse kuritegu nähtavale (E2, E3, E4, E5, E6, E7, E9, E10, E11), kuid see on poliitiliste kokkulepete küsimus, et millised teemad on olulised (E2). Näitena tuuakse perversivallakuriteod, mille kohta on teadlikkus tõusnud. Märgitakse ära, et teema olulisus on juba tõusnud, sest selle üle arutletakse rohkem (E3).

„Näitena lähisuhtevägivallast, et /.../ lähisuhtevägivald on midagi, mis teemana on ikkagi väga aktuaalne, keegi peaaegu enam ei küsi, mis see lähisuhtevägivald on, et teatakse päris hästi, et kui nüüd ka inimkaubandusest samamoodi jõuaks rääkida, siis oleks ka juba päris hea.“ (E5)

Uuringu tulemusest selgus, et teise alamkoodi **info viimine ohvriteni** töid pooled eksperdid välja, et ohvriteni peab viima informatsiooni (E2, E4, E5, E7, E9, E11). Pooled nendest ekspertidest töid välja, et kõige keerulisem on leida õige kanal info jagamiseks, mida ohvrid tarbivad (E2, E4, E9). Toodi välja ka, et peaks informatsiooni andma juba ohvrite koduriigis (E9, E11) näitaks viisa väljastamisega koos (E9) või panna töandja kohustuseks anda informatsiooni oma töötajale enne, kui inimene tuleb tööle (E9, E11).

„Ja noh võib olla ka see, et ka üldse nende inimeste nagu meie enda kodanikele või välismaalaste see teavitatus onju. Et ära lepi mingisuguste tingimustega või ära lase endale nahk üle kõrvade tõmmata.“ (E7)

„Nüüd on aind vaja mõelda, et kuidas nagu et see, et need, kes kolmandatest riikidest tulevad võtavad seda samamoodi elementaarse kohana, kust ma saan oma nendele kõikidele küsimustele vastused, et ehk siis selle info kanaldamine õigetesse kohtadesse.“ (E4)

2.4.4. Kategooria: kohtus edu saavutamise vajadused

Neljandas kategoorias „**Kohtus edu saavutamise vajadused**“ avas töö autor oma uurimisküsimuse 4: Mida vajavad haldusorganid, et kolmanda riigi kodanike suhtes inimkaubanduse kuriteo toimepanijad saaksid kohtus süüdimõistva otsuse? Antud kategoorias uuris töö autor ekspertide arvamusi vajadustest, mida vajatakse kohtus inimkaubanduse kuriteo toimepanija süüdi mõistva otsuse saavutamiseks. Kategoorias moodustati neli koodi, milleks olid **uurimine (25)**, **tegevused ohvriga (17)**, **tegevused kohtuga (11)** ja **õpivad ka kurjategijad (2)**.

Tabel 9. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 4 kategooria 4 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt).

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Koodi esinemine intervjuudes	Koodi esinemise sagedus
Uurimisküsimus 4: Mida vajavad haldusorganid, et saavutada edu kolmandatest riikidest tulevate inimkaubandusohvrite kuriteo toimepanijate kohtus süüdi mõistmisel?				
4. kohtus edu saavutamise vajadused	4.1 uurimine		10	25
	4.2 tegevused ohvriga		5	17
	4.3 tegevused kohtuga		6	11
	4.4 õpivad ka kurjategijad		2	2

Ekspert 4 tõi välja: „/.../nii suur töö on tehtud, aga /.../ miks me ei saa neid süüdi mõistvaid otsuseid, et see on tõesti teema.“

Koodi **uurimine** all tõid enamus ekspertidest uurimuses välja erinevaid aspekte ning rõhutasid uurimise olulisust (E1, E2, E3, E4, E6, E7, E8, E9, E10, E11). Toodi välja, et kõik sõltub tõenditest (E1, E2, E3, E4, E6, E7, E9, E11), mis peavad kahtlemata tugevad olema (E1, E3) ning kõik peab olema tõendatud, tõendid kvaliteetsed ja piisavalt kogutud (E3, E7, E9, E11), sest kohtus lõppkokkuvõttes emotsioon ei loe (E6), vaid loeb uurimise kvaliteet (E6, E8). Samas tuuakse välja ka, et selle ümber käib vaidlus, mida lugeda tõenditeks sellistes kaasustes ja mida mitte (E4). Tõusetunud on küsimus, kas tõendamiskoormus on liiga suur ja peaks seda madalamale tooma (E2). Tõendite kogumiseks tuleb koguda piisavalt informatsiooni iga asjaolu kohta, mida ohver on rääkinud (E11), samas võibki kõik olla pealt näha juriidiliselt korrektselt vormistatud ehk tuleb sügavamalt uurida (E4). Rõhutatakse ka, et peab olema piisavalt julgust viia kaasusi kohtusse ja mitte olla kinni eelnevas kehvases kogemuses (E1, E10).

„/.../meil ei ole piisaval määral tõendusmaterjali, et saada kokku need asjad. Kas meil ei ole seda kirjalikku tõendusmaterjali, või meil ei ole ka seda suulist või meil ei ole nagu midagi sellist millega meil oleks võimalik seda konkreetset kuritegu tõendada. No siis me olemegi mõnes mõttes käsist-jalust seotud ja, noh, ei olegi eksju midagi teha. Siis on lihtsalt küsimus, et kas seda tõendamiskoormust on vaja kuidagi nagu madalamale tuua./.../“ (E2)

„/.../ me otsustasime nii, et me kogume kõik tõendid, kõik jutt mis ta rääkis, me kogume sinna juurde tõendeid, kas me tegelikult saame sinna juurde. Me võtsime väljavõtted kõik, kus nad

olid ööbinud, me kuulasime kõik need isikud üle, me võtsime videosalvestused, turvavideod. Kõik me võtsime sinna asjade juurde, kus seda inimest võidi olla nähtud, mida me teame ja me võtsime ta kokku /.../“ (E11)

Uurimusest selgus, et koodi **tegevused ohvriga** juures tõid viis eksperti välja, mida peaks ohvri seisukohast lisaks tegema, et saavutada kuritarvitajate osas süüdi mõistev otsus (E3, E4, E5, E9, E11). Enamus nendest ekspertidest rõhutas, et ohver peab julgema kohtus rääkida juhtunust (E3, E4, E9), kuid samas tunnistasid kaks eksperti, et pidev juhtunust rääkimine taasoovristab inimest ning võimalusel peaks hoopis ohvri ütlused kohtus deponeerima, et ta ei peaks pidevalt juhtunut meenutama (E4, E11). Samas on oluline ohvri koostöö saavutamiseks ohvrit ennast tugevdada, et ta peaks kogu protsessi vastu (E4, E5, E11). Siin toodi välja, et on olemas küll tugimeeskond, kuid ohver vajab tugevat juriidilist abi ehk peaks olema juriste, kes on antud alal välja koolitatud ning väga oluline on inimese füüsiline kaitse, sest kurjategijad jätkavad ohvri mõjutamist ning võivad ta isegi nõ eemaldada, sest nende jaoks on see inimene kaup, mitte nad ei näe teda kui inimest (E4, E11).

„/.../ nad pakkusid öömaja ja seal tekkisid omad probleemid, et seal ei ole ju sellist nagu valvet tegelikult ja me olime natukene väga mures, et minu ohvrit võidakse ju ka lihtsalt ära kõrvaldada, sest nende jaoks ta ju ei olnud mitte keegi – sissetuleku allikas, ta oli lihtsalt üks ühik. Mitte midagi inimesena nad ju teda ei pidanud.“ (E11)

Koodi **tegevused kohtuga** all tõid eksperdid välja, mida vajatakse kohtu poolelt, et olla edukas inimkaubanduse kuriteo toimepanijate suhtes. Kolm eksperti tõid välja, et kohtunike teadlikkus tõuseb seoses kaasuste kohtusse viimise tõusuga (E1, E6, E10). Alguses ongi kaasused *hästi ümarad* (E10), kuid teadlikkuse ja kogemuse tõusuga muutuvad ka kohtunike vaated inimkaubandusele ning tekib võimalus rohkem ja lihtsamalt põhjendatud jälitustegevuseks lube saada, mis on sellise kuriteo tõendamiseks vajalikud (E7, E10). Seega on vaja kohtupraktikat (E1, E10) ja hiljem kindlasti ka tagasisidestamist kohtult, et mida nad näevad, mida oleks juurde vaja kuriteo tõendamisel, uurimisel või mõnes muus vaates (E7, E9).

„Mulle meeldib harimise mõte. Siis tuleb esmalt ka kõigepealt kohtud ette valmistada, et meil on sellised keissid ka olemas, /.../PPA või SKAs on kuskil sellised inimesed, kes hästi teavad ja on hästi euroopalikud, haritud ja tunnevad ära kõik inimkaubanduse keissid, mis on töötamisega seotud, ja siis on meil vanakooli kohtunik, kes ütleb, et kuulge lolliks olete peast läinud, et jumala normaalne töömees ja töösuhe onju, /.../“ (E10)

Samas selgus uurimise koodist **õpivad ka kurjategijad**, et kõige eelneva juures peab arvestama, et ei õpi ainult kohtud, eksperdid ja selle valdkonnaga tegelevad inimesed, vaid õpivad ka kurjategijad läbi kaasuste (E11) ning praegused ametkonnad pigem *sõrgivad järgi*, kuigi peaks suutma ennetada ja olema eespool oma tegevustes (E3).

2.5. Ekspertintervjuude, juhendite ja õigusaktide analüüs

Magistritöö käesolevas alapeatükis analüüsib autor intervjuudes ilmnunud ekspertide seisukohti ja tähelepanekuid ning seostab neid töö teoreetiliste lähtekohtadega, juhendites toodud juhistega ja õigusaktides kehtestatud reeglitega, tuues välja peamised sarnasused ja erinevused. Selline lähenemine aitab autori hinnangul analüüsida, mida vajavad praktikud täiendavalt, et inimkaubanduse ohvreid tõhusamalt tuvastada ning selle põhjal on võimalik teha uurimistöö lõplikud järeldused ja ettepanekud.

2.5.1. Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused analüüs.

Käesolevas alapeatükis analüüsib töö autor omavahel teooria käsitluse analüüsi ja empiirilise uuringu seoseid vastates esimesele uurimisküsimusele: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas? Esimese kategooria „haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused“ esimese koodi **meetmed** alamkoodi **kasutuses olevad meetmed** analüüsist selgus, et teorias pigem keskendutakse inimese tuvastamise küsimuse juures sellele, millised on inimkaubanduse ohvri mõjutamise liigid (käesolev töö, lk 16 – 18) ning nagu intervjuu kokkuvõttest selgus, viitasid ka eksperdid, et kõik oleneb inimkaubanduse liigist (käesolev töö, lk 46 – 47). Samas toob teooria välja, et töötaja väga tugeval survestatamisel võib ohver murduda ning murdepunkti ületamisel ise pöörduda ametivõimude poole abi saamiseks (käesolev töö, lk 20), millele viitasid ka eksperdid intervjuudest (käesolev töö lk 43), kuid see on pigem kitsaskohana teorias välja toodud, sest tegelik tuvastamise vastutus peaks olema tuvastaja õlul (käesolev töö, lk 29).

Teorias ei ole välja toodud konkreetsemaid ohvrite tuvastamise viise, vaid jäädakse selles osas väga üldise kirjelduse juurde, kuid magistritöö koostamise raames analüüsitud juhistes on välja toodud, et õiguskaitseasutused peavad erinevate uurimistaktikate abil saama olukorrast täieliku pildi ja tähele peab panema kõiki märkamatuid kontrollile allutamise võtteid (käesolev töö, lk 30). Samuti on juhistes välja toodud, et õiguskaitseasutused peavad täieliku pildi saamiseks

koguma tõendeid olukorrast (käesolev töö, lk 39). Seega ei ole töö autori arvates praegu kasutusel olevates juhistes piisavat konkreetselt kirjeldatud tegutsemisviisi, kuidas ohvreid tuvastada.

Alamkoodi **meetmete tõhusus** analüüsimisel selgus, et see langeb kokku teoreetiliste käsitlusega osas, kus eksperdid nimetasid, et efektiivsem on ennetustöö, sest sellisel juhul inimene ei satukski ohvriks ning oskaks ka sellist olukorda ära tunda (käesolev töö, lk 21; käesolev töö, lk 47).

Teise koodi **koostöö** alamkoodi **riigi sisene koostöö** analüüsist selgus, et see on kooskõlas teooriaga. Teoorias rõhutatakse, et mesotasandil toimib riigi sisene koostöö (käesolev töö, lk 24). Nimelt tuuakse teoorias välja, et politsei ja piirivalve koostöö on kogu tuvastuse kese (käesolev töö, lk 23). Eestis kehtestatud juhendid lisavad sellele juurde TI, kellel on paremad võimalused oma kontrollkäikudel ohvreid märgata, MTA, erinevad järelevalveasutused, MTÜ-d, ametühingud, kodanikuühiskonna, ettevõtted, prokuratuuri, KOV, konsulaarametnikud, SKA, ja selle lepingupartnerid (käesolev töö, lk 40). Eksperdid lisasid intervjuudes, et Eestis tegelevad veel inimkaubanduse teemaga JUM poliitika kujundajana, Töötukassa ja tervishoiuasutused ehk kõik, kes inimestega kokku puutuvad, kes laiemalt peaks oskama märgata inimese ekspluateerimist ning oskama sellele vastavalt reageerida (käesolev töö, lk 44). Koostööd ennast hindasid eksperdid heaks, kuid mitte ühtlaseks ja toodi välja, et üks probleemkoht võib olla ametnike endi ülekoormus, mille tulemusena võivad ohvrid tuvastamata jääda (käesolev töö, lk 44 – 45). Juhised toovad välja, et tuleb luua ühiseid uurimisrühmi ja jagada informatsiooni kontrollreididel tuvastatud puudujääkidest (käesolev töö, lk 40). Seega saab töö autor kokkuvõtvalt ütelda, et on väga palju erinevaid osapooli, kes selle valdkonnaga juba tegelevad.

Alamkoodi **rahvusvaheline koostöö** analüüsimisel selgus, et see on kooskõlas teooriaga. Nii teoorias kui ka juhistes tuuakse välja, et rahvusvaheline koostöötasand toimub pigem makrotasandil ja tuuakse välja, et võiks moodustada ühiseid uurimisrühmi nii meso- kui makrotasandil (käesolev töö, lk 21; käesolev töö, lk 36). Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon ning Euroopa parlamendi nõukogu direktiiv 2011/36/EL toovad välja, et eesmärk on rahvusvahelise koostöö edendamine (käesolev töö, lk 44 – 45).

Koodi **ohvrid** alamkoodi **mõiste** analüüsist selgus, et teoorias ei ole eraldi välja toodud selliseid täpsustusi nagu ohver, eeldatav ohver või tunnistaja. Selline jaotus on pigem siseriiklikes juhistes ja õigusaktides (käesolev töö, lk 41), kuid see ei ole kooskõlas GRETA 2020 raportis

välja tooduga, kus antakse soovitus võtta järgmisi samme, kus kõik ohvrid tuvastatakse, seal hulgas tuleb kindlustada, et inimese ametlik identifitseerimine inimkaubanduse ohvrina ei oleks seotud ainult süüteo tõendamiseks vajalike elementidega ning parandada inimkaubanduse ohvrite tuvastamist välismaalaste seas (käesolev töö, lk 38). Teoorias selgus ohvrite kategooriana illegaalselt riigis viibivad ja töötavad inimesed, rahvusvahelise kaitse taotlejad ning legaalselt riigis viibivad inimesed, kes kannatavad diskrimineerimise ja rassismi all (käesolev töö, lk 17).

Alamkoodi **ohvri taust** analüüsimisel selgus, et see on vastavuses teoriaga osaga, mis räägib haavatavatest inimestest (käesolev töö, lk 20), majanduspõgenikest (käesolev töö, lk 16), kelle elustandard oma koduriigis võib olla kehvem võrreldes eksploatatsiooni olukorraga, kuhu inimene satub (käesolev töö, lk 22; käesolev töö, lk 49 – 50).

Koodi **tuvastamise keerukus** alamkoodi **tuvastamine sõltub arusaamast inimkaubandusest** on kooskõlas teoriaga. Käesoleva töö teooria peatükis on välja toodud, et kõik algab sellest, kuidas mõistetakse seda, mis on konkreetselt inimkaubandus ja konkreetse definitsiooni puudumine võimaldab *võimaldab tegutseda legaalsete ja ebaseadusliku tegevuse vahel* (käesolev töö, lk 15). Juhendid selliseid hinnanguid ei anna, kuid eksperdid on veendunud, et kõik algab tuvastaja arusaamast, mis on inimkaubandus ning millised on inimkaubanduse tunnused (käesolev töö, lk 50 – 51). Nii teooria kui ka eksperdid tõid välja, et inimkaubandus võib olla alates inimese reaalsest orjastamisest ehk nt ketti panekust kuni ohvriteni, keda omatakse omandina, kuni „*kaasaegse orjastamiseni*“, kus ei pruugigi aru saada, et inimese näol on tegemist inimkaubandusohvriga (käesolev töö, lk 14 – 15; käesolev töö, lk 50 – 51). Samas on psühholoogilist allutamist ühiskonnas keeruline tuvastada, sest need võivad olla inimesed, kes liiguvad ühiskonnas vabalt ringi. Samuti teeb ohvrite tuvastamise keeruliseks asjaolu, et **ohver ei tunne ennast ohvrina**, mis on tuvastamise keerukuse juures järgmine alamkood.

Alamkood **ohver ei tunne ennast ohvrina** analüüsimisel selgus, et see vastab teooria peatükis toodule. Nii eksperdid kui teoreetikud on välja toonud, et ohvrid ei pruugigi ennast tunda ohvrina, sest nende arvates nende tööandja aitab neid nende kehvast majanduslikust olukorrast ning nähakse oma olukorda eksploateerija juures pigem kui võimalust paremaks eluks (käesolev töö, lk 20; käesolev töö, lk 51).

Alamkoodi **kuidas leida ohvreid** analüüsist selgus, et see vastab teorias kirjeldatule. Eksperdid, teoreetikud ja juhendite koostajad jagavad ühist muret, kuidas ohvreid leida, sest ohvri leidmine ja tuvastamine on raskendatud (käesolev töö, lk 20; käesolev töö, lk 51). On

leitud, et oluline on teada inimese mõjutamise viise, et aru saada, kuidas leida ja ära tunda sellist ohvrit (käesolev töö, lk 19 – 20). Juhendid toovad välja, et indikatsioone inimkaubanduse võimalikust toimumisest võib leida raamatupidamisest, toimimise skeemidest ja allhangetest (käesolev töö, lk 41). Seadusandlus siin ei täpsusta, kuidas peaks toimuma ohvrite tuvastus.

Alamkoodi **piirkondlikud eripärad** analüüsimisel selgus, et teoorias, juhendites ega õigusaktides ei tooda välja selliseid tuvastamise eripärasid, sest tegemist on praktikas välja kujunenud olukorraga, kus erinevas riigi piirkonnas on erineva taustaga tööandjad nagu põllumajandus Lõuna-Eestis vs metallitööstus Ida-Virumaal ning vastavalt tööandjate tegevusele on muutuvad ka tööjõu eksploatatsiooni liigid (käesolev töö, lk 51 – 51).

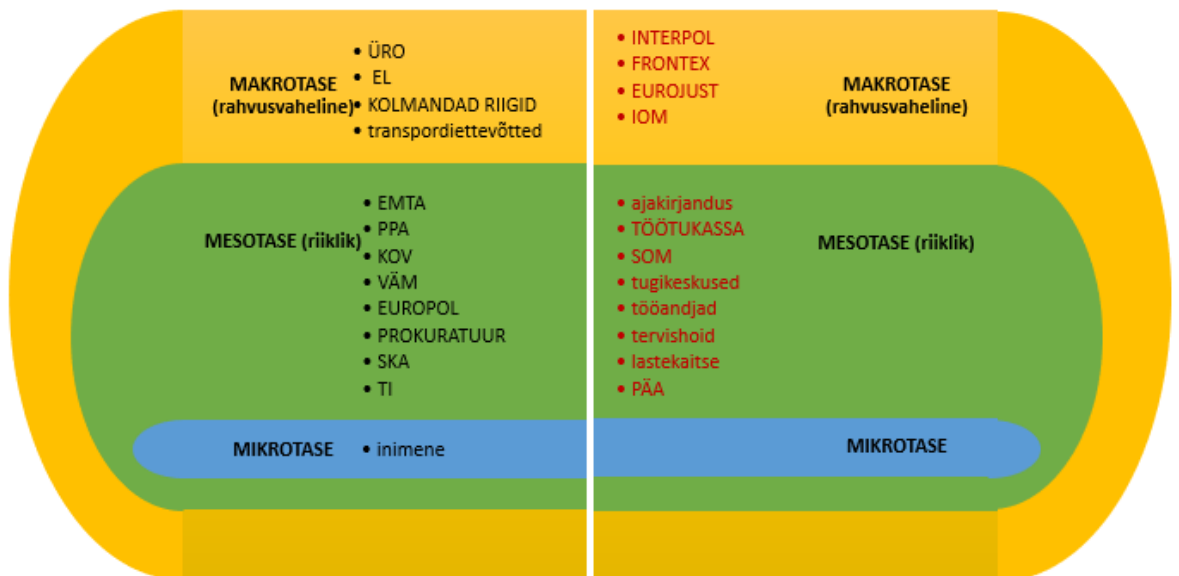
Alamkood **ärakasutamise vorm võib muutuda** analüüsimisel selgus, et see vastab teooriale. Nii kasutatud kirjandus kui eksperdid on ühel nõul, et inimkaubanduse vorm võib ajas muutuda, saades alguse ühest vormist ja muutudes ajapikku vastavalt olukorrale teiseks inimkaubanduse vormiks (käesolev töö, lk 15; käesolev töö, lk 52).

Alamkood **varjatud kuritegu** analüüsimisel selgus, et see vastab teooriale. Teaduslikes kirjandusallikates on välja toodud, et inimkaubandusele viidatakse, kui varjatud kuriteole ning nähtavuse maatriksil (vt Tabel 2) on Eestis inimkaubanduse kuritegu nähtamatu, sest on vähene teadlikkus kuriteo toime panemise kohta ning pole formaalseid või süstemaatilisi mehhanisme kuritegude kontrolliks (käesolev töö, lk 26 – 27), millele eksperdid lisavad, et varjatud tegevuseks kasutatakse järjest enam interneti ja sotsiaalmeediat (käesolev töö, lk 52). Juhendid toovad välja, et tuleb tähele panna märkamatu kontrollile allutamise võtteid, mis annavad indikatsiooni võimalikust eksploatatsiooni toimumisest (käesolev töö, lk 39 – 40), kuid need ei anna hinnanguid kuriteo varjatuse kohta.

Alamkood **tuvastamise vahe Eesti kodanike ja välismaalaste vahel** analüüsimisel selgus, et see vastab teoorias käsitletule. Nii teadusallikad kui eksperdid tõid välja, et välismaalastest inimkaubanduse ohvrite tuvastamine on keerulisem, sest inimesed ei valda kohalikku keelt ning keelebarjääri tekitab takistuse tuvastaja ja ohvri vahelisele suhtlusele (käesolev töö, lk 21; käesolev töö, lk 52 – 53). Kolmandate riikide kodanike puhul on oluline ära märkida ka sotsiaalteenused, sest eksperdid toovad välja, et välismaalastel puudub motivatsioon teha ametnikega koostööd, kuid sotsiaalteenuste tugi võib seda positiivselt mõjutada (käesolev töö, lk 21 – 22; käesolev töö, lk 40). Ohvriabiteenuseid rõhutavad ka Euroopa nõukogu konventsioon ning Euroopa Liidu direktiiv 2011/36 (käesolev töö, lk 43).

2.5.2. Eesti haldusorganite tõhusam koostöö ekspertide hinnangul analüüs

Teisele uurimisküsimusele: Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusam kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgast inimkaubanduse tuvastamisel? teise kategooria „tõhusam koostöö“ esimese koodi **koostöökohtade vajadused** analüüsimisel selgus, et see on kooskõlas teoorias käsitletuga. Teadlased on kitsaskohana välja toonud, et keskenduda tuleb lisaks mustritele ka edule ja puudujääkidele seaduse täideviimise strateegiates (käesolev töö, lk 28), mida eksperdid täpsustasid vajadusega ühtsete juhtumianalüüside ja praktika arutelude kohta (käesolev töö, lk 54). Teoriast selgus, et koostöökohtadel on kolm tasandit: mikro-, makro- ja mesotasand (vt joonis 1), kuid eksperdid lisasid intervjuude käigus, et kaasatud peaks olema oluliselt rohkem osalisi, kes on nendel tasanditel tegutsemas, nagu näiteks ajakirjandus, erasektor ja tööandjad, lastekaitse ametnikud, PÄA, tervishoiuasutused ja tugikeskused (käesolev töö, lk 54 – 55), mis annab töö autori arvates kokku laiema ringi erinevatest tuvastajatest ja inimkaubanduse teemaga tegelejatest.

Joonis 2. Koostöö tasemed ja millised need peaks ekspertide arvates olema (koostatud käesoleva töö autori poolt vastavalt käesolev töö, lk 24; käesolev töö, lk 48; käesolev töö, lk 55).

Koodi **keskne juht** analüüsimisel selgus, et see vastab teorias toodule. Enamus eksperte olid samal arvamusel Euroopa Komisjoni GRETA hinnanguga (käesolev töö, lk 25), et Eesti vajab keskset inimkaubanduse valdkonnaga tegelevat juhtijat või alternatiivina lobisti ning osad töid välja, et vaja oleks lausa meeskonda (käesolev töö, lk 55). Toodi näiteid ka teiste riikide kogemustest sellise juhtija määramisel, kus oli tõus ohvrite tuvastamisel isegi 50 %. Samas jäid

eksperdid eriarvamustele selles osas, kes selline juhtija peaks konkreetselt olema (käesolev töö, lk 55). Lobisti vajalikkuse puhul toodi välja see, et lobisti ülesanne oleks tõsta Eestis teadlikkust inimkaubandusest ja seda igal koostöötasemel (käesolev töö, lk 55).

Teooriale vastas ka kood **koolituse vajadus**. Teooria osas käsitletu toob välja, et teadlikkus on oluline, et märgata rohkem ohvreid ning aru saada ohvriga toimuvast, sest inimesed, kes ohvritega kokku puutuvad ei oska lugeda neid märke, mis viitavad inimkaubandusele (käesolev töö, lk 29) ja eksperdid lisisid sellele, et teadlikkus peaks olema ekspertide tasandist palju laiem, sest koolitamist vajavad ka kohtunikud, prokuratuur, valdkonna juristid ning sellised koolitused ei tohiks jääda ainult teoreetiliste koolituse tasandile, vaid vajatakse ka reaalseid situatsioonide läbimängimisi, et tekiks praktilised oskused hinnata ohvri seisukorda ja ohvrit ära tunda (käesolev töö, lk 56).

Analüüsides koodi **muutmise vajadus** selgus, et see vastab teooriale. Teooria osas selgus, et andmete puudumine inimkaubanduse ja sellega seotud kuritegude kohta takistavad analüüsides tegemist ning võimet tõhusalt sellistele sündmustele reageerida (käesolev töö, lk 28 – 29), millele viitasid eksperdid oma intervjuudes. Vajatakse uuringut, mis ütleb konkreetselt, mis seis on Eestis selliste kuritegudega ja võib-olla selgub, et tegemist ei olegi nii suure probleemiga, kui arvatakse (käesolev töö, lk 56 - 57). Siiani on kõik tuginenud kunagisele uuringule, mis ei vasta tegelikele andmetele, vaid hinnangutele (käesolev töö, lk 28 – 29), mis töö autori arvates on loonud olukorra, kus hinnanguliselt väidetakse olevat Eestis 5000 inimkaubanduse ohvrit, kuid konkreetne uurimus selles osas puudub.

Samuti vajatakse laiemat vaadet inimkaubandusele ja julgust välja ütelda, et tegemist on tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil viljeletava inimkaubandusega (käesolev töö, lk 29 – 30; käesolev töö, lk 56). Ekspertide arvates vajab läbi mõtlemist ohvri edasine saatus peale menetlust. Üle tuleks vaadata kõik need aspektid, mis võivad mõjutada ohvri koostööd (käesolev töö, lk 57), mis on väga oluline, et tuvastada ohver ja jätkata koostööd ohvriga menetluse käigus (käesolev töö, lk 27). Samas tuleks mõtelda veel kaugemale, kui menetlus või tuvastus, sest ohvrid tuuakse ühest situatsioonist välja ja võimalik, et elu koduriigis on samaväärne või kehvem võrreldes inimkaubanduse olukorraga (käesolev töö, lk 57), seega on töö autori arvates oluline keskenduda ka sellele, mis saab ohvrist edasi ning kas edasised tegevused ohvriga on motivatsiooniks, et ta teeks õiguskaitseorganitega koostööd.

2.5.3. Ressursivajadused tõhusamaks inimkaubanduse tuvastamiseks analüüs.

Kolmandale uurimisküsimusele: 3) Milliseid ressursesse vajavad haldusorganid, et senisest tõhusamalt tuvastada kolmandatest riikidest tulevaid inimkaubanduse ohvreid? kolmanda kategooria „ressursi vajadused tõhusamaks inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks“, esimese koodi **ühtne infojagamisplatvorm - IT vajadused** analüüsist selgus, et see vastab teoorias käsitletule. Teooria osas selgus, et nähtava kuriteo puhul toimivad efektiivselt formaalsed mehhanismid, samuti peab tegema efektiivset koostööd erinevate koostööpartnerite vahel (käesolev töö, lk 27 – 28) millele eksperdid lisavad, et kiireks ja efektiivseks info jagamiseks peaks olema ühtne info jagamise platvorm. Vastava süsteemi loomiseks peab eelnevalt sõnastama probleemi ja aru saama, milline info ja kuhu liikuma peaks, kuid kindlasti peaks info liikuma ühelt haldusorganilt teisele kiiresti (käesolev töö, lk 58). Teadlased toovad välja, et peab jälgima ka teisi kuriteoliike, millega võib inimkaubandus omakorda olla seotud (käesolev töö, lk 29). Samuti märgivad eksperdid, et üheks nende tööriistaks võiks olla just IT-lahendused, sest inimesi ei palgata tänaval, vaid kogu suhtlus on liikunud IT-maailma (käesolev töö, lk 57 – 58).

Teise koodi **ressursside vajadused** alamkoodi **inimressurss** analüüsimisel selgus, et teorias seda välja ei tooda. Inimressursi vajaduse puhul tõid eksperdid välja probleemkohana selle, et on raske inimesi motiveerida inimkaubanduse ohvreid tuvastama, sest ametnikud on üle koormatud ning võib tekkida olukord, kus peab tegema valiku tööülesannete prioriteetide osas või näha pilti nõ kastist välja (käesolev töö, lk 59). Töö autori arvates ei motiveeri selline ülekoormatus eksperte oma töö käigus märkama enamast ning ohver võib jääda tuvastamata.

Teooriale vastab ka alamkood **ressursi jagamine**. Teadlased rõhutavad, et tuleks luua ühiseid uurimismeeskondi, kus toimub ka ühine infovahetus ja koostöö (käesolev töö, lk 23), mida kinnitavad ka eksperdid, sest ei ole mõtet dubleerida oma tegevusi, vaid jagada informatsiooni ja tegutseda ühiselt (käesolev töö, lk 59).

Alamkoodi **ametkonna sisesed regulatsioonid** analüüsil selgus, et see vastab teooriale. Ekspertide hinnangul tuleb üle vaadata ametkondade regulatsioonid. Regulatsioonide muutmise kohalt toodi välja, et võiks võimaldada näiteks politseiametnikel ka erariietes kontrollkäike teostada, sest siis julgeksid inimesed rohkem ennast avada ning oleks paremad võimalused inimestelt informatsiooni saada nende olukorra kohta (käesolev töö, lk 60), mis kattub teorias selgunud seisukohtadega, et immigrandid ei soovi teha koostööd riigiametitega

(käesolev töö, lk 27 – 28). Selline lahendus võib autori arvates vähendada barjääri ohvrite ja ametnike vahel ning luua parema võimaluse inimesega suhtlusliini avamiseks.

Alamkoodide **juhendi täiustamine, rahalised vahendid, kirjalikud koostöölepped** analüüsimisel selgus, et neid teoorias välja ei tooda. Eksperdid aga mainisid, et neid tegevusi või vahendeid on neil vaja, et olla tõhusamad inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel. Juhendi täiustamise ja kirjalike koostöölepete kohta rääkisid eksperdid, et seda oleks kindlasti vaja, sest aeg läheb edasi ning kindlasti on vaja lisada juhendisse lisapunkte. Kirjalikud koostöölepped on aga vajalikud juba seetõttu, et kui ametnikud vahetuvad, siis on järgmisel ametnikul kohe kirjalik kokkulepe, millest töös lähtuda. (käesolev töö, lk 59 – 60)

Kolmanda koodi **teadlikkus** alamkoodi **kuritegu nähtavaks, üldine teadlikkuse tõstmine** analüüsimisel selgus, et see vastab teooriale. Inimkaubanduse näol on tegemist nähtamatu kuriteoga ning tuleb tegeleda teadlikkuse tõstmisega (käesolev töö, lk 26 – 27). Samale järeldusele jõudsid eksperdid, kelle arvates peab tegelema üldise teadlikkuse tõstmisega, sest see toob inimkaubanduse rohkem esile, nagu see toimus perevägivallaga, mis oli varem inimeste kodudes varjul (käesolev töö, lk 60), kuid teadlikkuse puudumine inimkaubandusest võib jätta inimese abita (käesolev töö, lk 29). Töö autori hinnangul aitab kogu ühiskonna teadlikkuse tõstmine kaasa sellele, et sellist kuriteo liiki märgatakse rohkem ning see teadlikkus jõuab ka ohvriteni.

Samuti vastab alamkood **info viimine ohvriteni** teooriale. Teooria kohaselt ei ole inimkaubanduse ohvrid teadlikud kuidas ja keda teavitada oma olukorrast ning lisaks peaksid ohvrid oskama ära tunda kahtlaseid olukordi, et mitte sattuda näiteks sunnitööle (käesolev töö, lk 21). Eksperdid lisasid, et kõige keerulisem on leida kanal, mille kaudu ohvriteni sellist informatsiooni viia ehk millist kanalit ohvrid kasutavad (käesolev töö, lk 60). Eksperdid pakkusid, et võiks jagada informatsiooni juba inimese koduriigis näiteks koos viisaga, et tal oleksid olemas tähtsaimad ametkondade kontaktid, kui ta tuleb Eestisse tööle (käesolev töö, lk 60).

2.5.4. Kohtus edu saavutamise vajaduste analüüs

Neljandale uurimisküsimusele: Mida vajavad haldusorganid, et saavutada edu kolmandatest riikidest tulevate inimkaubandusohvrite kuriteo toimepanijate kohtus süüdi mõistmisel? neljanda kategooria „kohtus edu saavutamise vajadused“ esimese koodi **uurimine** analüüsimisel selgus, et seda ei ole teoorias välja toodud. Teoorias ei ole analüüsitud ega kirjeldanud, mida peaks tegema, et oleks võimalik läbi viia edukas uurimine tööjõu

ekspluatatsioonist inimkaubanduse eesmärgil ning viia selline kaasus ka kohtusse. Juhistes on ära toodud, et õiguskaitseasutused peavad erinevate uurimistaktikate abil saama olukorrast täieliku pildi, koguma tõendeid ning nendega ära tõendama, et toimus tööjõu ekspluatatsioon kui inimkaubanduse kuritegu (käesolev töö, lk 39). Eksperdid lisavad sellele, et kohtus edu saavutamiseks peavad olema kvaliteetsed, tugevad ja piisavad tõendid ning kogu ohvri jutt peab olema tõendatud. Prokuratuuril peab olema ka piisavalt julgust, et minna kaasustega kohtusse (käesolev töö, lk 61 – 62). Osad eksperdid toovad välja, et käesoleval hetkel toimuvad arutelud, kas peaks tõendamiskoormuse tööjõu ekspluatatsiooni puhul üle vaatama, mida üldse sellistes kaasustes lugeda tõenditeks ja mida mitte. Töö autori arvates on oluline läbi arutada tõendamiskoormuse küsimus ning võimalik, et juba konkreetsemalt paika panna, mida on vaja teha, et sellist kuritegu kohtus tõendada.

Koodi **tegevused ohvriga** analüüsist selgus, et see vastab teoorias kirjutatule. Teooria peatükis on selgunud, et ohvri koostöö tunnistajana on oluline ning selleks tuleb tagada ohvrile piisavalt tuge, sotsiaalhüvesid, jätkata koostööd ning pakkuda isegi õigusi pääseda kriminaalsüüdistustest tingimisel, et inimene teeb õiguskaitseorganitega koostööd (käesolev töö, lk 27). Eksperdid lisasid, et ohvri julgestamine ja tugevdamine on oluline nii enne kohtumenetlust kui ka kohtumenetluse ajal, et ohver ei loobuks tunnistajana ütluste andmisest või ei lahkuks (käesolev töö, lk 62). Alternatiivina pakkusid eksperdid välja, et võiks kasutada ohvri ütluste deponeerimist, mis loob võimaluse jätkata kohtumenetlust olenemata ohvri koostööst või loobumisest (käesolev töö, lk 62), mis on töö autori arvates hea võimalus minimeerida ohvri pinget ning samuti ei sõltu sellisel juhul kohtukaasus otseselt enam ohvrilt, kes võib olla mõjutatav oma ekspluateerija poolt.

Koodi **tegevused kohtuga** analüüsimisel selgus, et tegevusi kohtuga teoorias välja ei tooda. Samas eksperdid märgivad, et kohtute teadlikkust peaks antud valdkonnas tõstma, et ka „vanakooli“ kohtunikud oleksid kursis uuema ja laiema käsitleusega inimkaubandusest. Samas tõuseb kohtute teadlikkus ka läbi kaasuste, seega peaks enam juhtumeid viima kohtusse, et kohtunikud näeksid, milliseid inimkaubanduse vorme on olemas (käesolev töö, lk 62 – 63). Töö autori arvates toob see tagasi eelmainitud julguse juurde, et peab olema julgust viia kaasi kohtusse (käesolev töö, lk 71), läbi mille tõuseb ka kohtunike teadlikkus.

Koodi **õpivad ka kurjategijad** analüüsimisel selgus, et seda ei ole teoorias mainitud. See on ekspertide välja toodud aspekt, et ka kurjategijad arenevad ning kurb tõsiasi on see, et eksperdid pigem käivad kurjategijatel kannul, kui suudavad oma töös sellist kuritegevust ennetada või

ette näha, sest iga kohtus olnud kaasusega õpivad ka kurjategijad sellest, kuidas neid tabati ja milliste tõenditega süü ära tõendati (käesolev töö, lk 63).

Kokkuvõtvalt võib töö autor ütelda, et enamus teoreetilisi lähtekohti langeb kokku praktikute poolt intervjuudes välja toodud seisukohtade ja ettepanekutega. Erinevused seisnesid selles, et fookuses olnud kirjandusallikad ei käsitle ohvri mõistet (käesolev töö, lk 65), piirkondlikest eripäradest tulenevat vahet ohvrite tuvastamisel (käesolev töö, lk 66), juhendite täiustamise ega kirjalike kokkulepete vajadust (käesolev töö, lk 70), uurimise konkreetseid asjaolusid (käesolev töö, lk 71), kohtunike teadlikkuse tõstmist (käesolev töö, lk 71 – 72) ning kurjategijad arenevad läbi avatud kuritegude ja kohtusse jõudnud kaasuste (käesolev töö, lk 72).

2.6. Järeldused ja ettepanekud inimkaubanduse tuvastamise tõhustamiseks

Kui eelnevas peatükis analüüsis töö autor iga koodi eraldi, siis käesolevas magistritöö peatükis teeb autor kokkuvõtvalt järeldused ja ettepanekud kategooriate kaupa inimkaubanduse tuvastamise tõhustamiseks.

Esimene kategooria „haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused“ analüüsist võib järeldada, et inimkaubanduse ohvrite tuvastamine sõltub liigiti. Juhenditest ega teooriast ei tule konkreetselt välja, kuidas selline tuvastamine toimuma peaks (käesolev töö, lk 63 – 64). Nii teoorias selgunu kui ka ekspertide välja toodu on selles mõttes ühel meelel, et kõige efektiivsem on ennetustöö, mitte tegelemine tagajärgedega (käesolev töö, lk 64).

Inimkaubandus kui selline on varjatud kuritegu ning seda on keeruline ära tunda ja tuvastada ning sellist keerukust lisab arusaam inimkaubanduse olemusest (käesolev töö, lk 65), mõjutustmeetoditest ning ka ohvri enda arusaamast oma seisundist (käesolev töö, lk 65 – 66). Selleks peab tundma ohvri mõjutamisviise, et üldse aru saada, kuidas hakata ohvreid otsima ja tuvastama ning olenevalt inimkaubanduse liigist võivad tuvastamise võimalused olla erinevad (käesolev töö, lk 64), samuti mõjutavad Eestis tuvastamist piirkondlikud eripärad (käesolev töö, lk 66). Inimkaubanduse ohver ise mõjutab tema tuvastamist ohvrina, sest kui inimene ei mõista oma olukorda inimkaubanduse ohvrina, siis on keeruline inimesele selgeks teha, et tema tööandja, kes võib-olla tõi ta välja koduriigist veel kehvemast keskkonnast, eksploateerib teda (käesolev töö, lk 51). Seega on töö autori arvates oluline (**ettepanek 1**) PPA, TI ja EMTA poolt kaardistada piirkondlikult tööandjad Eestis ning tuua välja, millised on eksploateerimise

riskirühmad, et oleks võimalik tähelepanelikumalt jälgida selliste ettevõtete kontrollimisel indikatsioone inimkaubandusest.

Enamus eksperte tõid välja, et parim tuvastusmeetod on intervjuu (käesolev töö, lk 46), kuid samas ei ole võimalik intervjuuerida või suhelda inimesega, kes ei räägi riigikeelt. Takistus suhtlemisel raskendab üksteisest arusaamist, samuti on mõne keele puhul raskendatud vastava tõlgi leidmine (käesolev töö, lk 53). Seega oluline on töö autori arvates (**ettepanek 2**) välja tuua, et edukaks suhtluseks on PPA-I ja SKA Ohvriabil oluline omada erinevate tõlkidega koostööd, et oleks võimalik kiiresti ja operatiivselt tõlgiga ühendust saada ning inimest aidata. Selleks tuleb läbi mõtelda konkreetsemalt, milliste keelte tõlke vajatakse ning sõlmida vastavate tõlkidega lepingud. Kuna nii PPA, kui SKA Ohvriabi tegelevad mõlemad samade välisriigi kodanikega, siis on töö autori arvates mõistlik sellised lepingud sõlmida tõlkidega, kus pakutakse tõlketeenust kogu protsessi ajal ning lisaks sotsiaalteenuste pakkumisel.

Koostöökohti nii riigi siseselt kui ka rahvusvaheliselt tõid eksperdid välja rohkem, kui juhendid seda algselt välja tõid, kuid samas märgiti ära, et ametnikel on keeruline oma töös tuvastada inimkaubanduse ohvreid, kui ollakse ülekoormatud. Ülekoormus loob olukorra, kus ametnikul rutiinsete tööülesannete täitmisel jäävad märkamata inimkaubandusele vihjavad viited või ei jää aega, et põhjalikumalt süveneda olukordadesse, mille tagajärjel jääb ohver märkamata (käesolev töö, lk 64). Seega on oluline töö autori arvates (**ettepanek 3**) läbi viia uuring PPA, TI ja MTA järelevalvet teostavate ametnike töökoormuste osas, et luua senisest paremaid võimalusi inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks.

Samuti leidsid eksperdid, et sellise inimkaubanduse märkamine on just kuriteo nähtavuse küsimus, sest nähtavat kuritegu märgatakse ja teavitatakse enam. Paralleele toodi ka perevägivallega, mis on uurimuse läbiviimise hetkel toodud nähtavale ning märkamine toimub intensiivsemalt (käesolev töö, lk 60). Töö autori arvates (**ettepanek 4**) tuleb JUM-i kui kriminaalpoliitika kujundaja poolt tõsta ühiskonnas inimkaubanduse kuriteo teadlikkust. Läbi peab mõtlema teavituskampaaniate korraldamisele ja läbi viimisele, mis toob inimkaubanduse, kui kuriteo, nähtavale.

Eelnevat kokku võttes võib töö autor ütelda, et ekspertide arvates on inimkaubanduse ohvrite tuvastamise meetmeid piisavalt, kuid samas ei ole meetmed konkreetset, vaid sõltuvad piirkonnast, väga suurel määral ohvrist endast, suhtlusest, keeleoskusest ja tuvastaja oskusest märgata ning üldisest ühiskonna teadlikkusest.

Teise kategooria „tõhusam koostöö“ analüüsist võib järeldada, milline näeks välja veel tõhusam koostöö inimkaubanduse valdkonnas. Toodi välja, et vajatakse uuringuid reaalsest olukorrast, sest praegusel hetkel ei ole neid läbi viidud ja puudub tegelik ülevaade Eesti tööjõuturul tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubandusega toimuvast (käesolev töö, lk 57), mis kattub eelnevalt välja toodud tööandjate kaardistamise ettepanekuga (käesolev töö, lk 71)

Kokkuvõttes märkisid eksperdid veel erinevaid valdkondi ja ameteid, kelle töötajatel on võimalus ohvreid oma kontrollkäikudel tuvastada. Samuti ametiasutuste ringi, kelle teadlikkust peaks veel tõstma (vaata joonis 2). Vajadusena mainiti, et peaksid toimuma ühised kaasuste koolitused ja arutelud, kus arutatakse läbi reaalsed kaasused ja otsustatakse koos ka selle üle, millise tööjõu eksploatatsiooni juhtumid kvalifitseeruvad inimkaubanduseks ja millega saab kohtusse minna (käesolev töö, lk 57). Samuti on oluline lisaks esmatasandi ametnikele koolitada ka prokuröre, kohtuid, advokaate ning juriste (käesolev töö, lk 56). Töö autori arvates (**ettepanek 5**) tuleb korraldada JUM-i, kui kriminaalpoliitika kujundaja, eestvedamisel ühiseid praktilisi koolitusi laiemalt ametnikele erinevates valdkondades, et laienuks võimalus märgata ohvreid, arutleda kaasuste üle.

Kuna selline vajadus koolituse ja koostöö järgi on olemas, siis kõige selle juures on töö autori arvates vajalik keskne juht või lobist, kes joonisel 2 märgitud ametite vahel juhib ja koordineerib informatsiooni ning korraldab kogu tegevust, vajadusel abistab ning tegeleb ka erinevatel tasanditel teadlikkuse tõstmisega (käesolev töö, lk 68), mille kohta toodi välja ka, et Eestis juba on olemas inimene, kes sellega tegeleb, kuid see võib ühele inimesele osutada liiga suureks väljakutseks, kuid selle vajaduse peaks otsustama peale vastavaid uuringuid (käesolev töö, lk 55). Seega töö autori arvates on oluline (**ettepanek 6**) viia läbi uuring inimkaubanduse olukorrast Eestis JUM-i, kui kriminaalpoliitika kujundaja, poolt ja (**ettepanek 7**) vastavalt uuringule määrata konkreetne koordineerija, kes juhiks, jälgiks ja raporteeriks kogu inimkaubanduse vastu võitlemise valdkonda.

Kolmandas kategoorias „ressursi vajadused tõhusamaks inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks“, said eksperdid väljendada oma arvamust, milliseid vahendeid nad vajavad, et tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid. Kõige rohkem rõhutati teadlikkust ehk kuriteo nähtavale toomist (käesolev töö, lk 60), nagu seda tehti ka esimese kategooria ja teise kategooria juures. Tuginedes eeltoodule on töö autor arvamusel, et peab ühiskonnas tõstma üldiselt teadlikkust, et oleks rohkem ohvrite tuvastajaid igal koostöö tasemel (vt joonis 2).

Ootuspärane oli inimressursi ja rahalise ressursi ära märkimine ekspertide poolt (käesolev töö, lk 59), kuid lisaks toodi välja, et vajadus on ühise infojagamise platvormi või IT-lahenduse järgi, mille abil informatsiooni interaktiivselt jagada, sest näiteks MTA, PPA ja TI teevad ühiseid kontrollkäike, kuid samas ka eraldi kontrole ning praegusel hetkel nõ *igaiüks lahendab oma infokillukest ise omas nurgas*, kui informatsiooni peaks jagama kiirelt ning infoliikumise kiirendamiseks peab olema ühtne IT-lahendus, kus toimub operatiivne andmevahetus (käesolev töö, lk 58). Seega on töö autori arvates (**ettepanek 8**) vaja haldusorganite poolt ühiselt läbi mõtelda ja lahendada kõikide valdkonnaga kokkupuutuvate asutuste vaheline infovahetus ja infovahetusviisid.

Uudse lähenemisena töid eksperdid välja, et ametkonna sisemised regulatsioonid peaksid saama üle vaadatud, sest inimkaubanduse ohver ei ole näiteks valmis suhtlema vormiriietuses politseinikuga, sest ta ei usalda ametkondi (käesolev töö, lk 60). Seega on töö autori arvates oluline (**ettepanek 9**) PPA-l läbi mõtelda, kuidas tagada näiteks inspektorite turvalisus, kuid samal ajal mitte tekitada suhtlusbarjääri ohvri ja tuvastaja vahel, arvestades ohvrite hirmu ametivõimude ees.

Lisaks toodi välja, et oluline on tegeleda kolmandate riikide kodanike teadlikkusega riigis kehtivatest reeglitest, võimalikest kohtadest, kuhu inimene saaks pöörduda kehva olukorda sattudes. Sellist informatsiooni soovitati jagada juba inimeste lähteriigis näiteks koos viisaga ja lisaks võimalusel ka piiripunktides riiki sisenedes (käesolev töö, lk 60; lk 69). Seega on töö autori arvates oluline (**ettepanek 10**) kõikide haldusorganite poolt ühiselt läbi mõtelda kolmandate riikide kodanike teadlikkuse tõstmise võimalused Eestis töötamise reeglitest, inimkaubandusest ning erinevate vajalike ametite (PPA, TI, MTA, SKA jne) kontaktidest.

Neljandas kategoorias „edu kohtus“ toodi hinnanguid, kuidas on võimalik saavutada kohtult tööjõu ekspluatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse kuriteo toimepanija suhtes süüdi mõistev otsus. Kõige enam toodi välja kvaliteetset ja efektiivset uurimist ning tõendeid, sest kokkuvõttes emotsiooni põhjal kohtukaasuseid ei otsustata, kuid teisalt ei ole ühtset vaadet, millised tõendid peaksid olema ning suur koormus langeb seetõttu ohvrile, kes peab pidevalt oma lugu uuesti rääkima ja ütlusi andma. Probleemkohaks selle juures on see, et kurjategijad võivad ohvrit ähvardada ja edasi hirmutada ning ohver ei pruugi olla võimeline kohtumenetlust läbi tegema. Seega on vaja ohvrile tagada väljaõppega jurist või advokaat, kes on pädev ohvri igakülgsel abistamisel (käesolev töö, lk 62). Seega on töö autori arvates oluline (**ettepanek 11**), et JUM-i, kui kriminaalpoliitika kujundaja, eestvedamisel toimuksid koolitused Eestis

inimkaubandusvaldkonda tundvate juristidele ja advokaatidele, kes saavad toetada ohvreid keerulises kohtumenetluses.

Ohver vajab ka turvalist keskkonda, kus ta saab kindel olla, et tema eksploateerijatel puudub võimalus tema kõrvaldamiseks või temani jõudmiseks (käesolev töö, lk 62). Seega on töö autori arvates vajalik (**ettepanek 12**) haldusorganite poolt ühiselt leida ohvritele turvatud paik, nagu näiteks turvamaja, kus on tagatud inimese turvalisus ja valve.

Eksperdid rõhutasid korduvalt, et vajalik on tõsta kohtute teadlikkust, et kohtud saaksid samuti nagu eksperdid aru inimkaubanduse olemusest, mitte ei vaataks ohvrit eelarvamusliku pilguga, et tegemist on normaalse töömehega ning uurimisasutused on üle pingutanud (käesolev töö, lk 63). Seega on töö autori arvates oluline (**ettepanek 13**) tõsta kohtunike teadlikkust inimkaubandusest ja tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse tunnustest JUM-i kui kriminaalpoliitika kujundaja poolt.

Eeltoodust tulenevalt teeb käesoleva töö autor alljärgnevad ettepanekud:

Kõikidele haldusorganitele ühiselt

- Koolitada kõikide Eesti haldusorganite ametnikke, kes puutuvad kokku inimestega, inimkaubanduse olemusest, et laieneks võimalusi märgata ohvreid;
- Läbi mõtelda ja lahendada infovahetuse vajadused ja viisid, et informatsioon erinevate valdkonnaga kokku puutuvate haldusorganite vahel liiguks kiiresti;
- Luua Eestisse turvaline ja valvega turvamaja või -kodu, kus oleks tagatud ohvrite igakülgne turvalisus ja tugi;
- Läbi mõtelda kolmandate riikide kodanike teadlikkuse tõstmise võimalused Eestis töötamise reeglitest, inimkaubandusest ning erinevatest vajalikest kontaktidest.

MTA-le, PPA-le ja TI-le ühiselt

- Kaardistada Eestis piirkondlikult tööandjad, kes palkavad kolmandate riikide kodanike, ning tuua välja, millised on eksploateerimise riskirühmad;
- Viia läbi uuring järelevalvet läbi viivate ametnike töökoormuse osas, et tagada inimkaubanduse ohvrite senisest parem tuvastamine.

PPA-le ja SKA-le ühiselt

- Koondada ja sõlmida võimalikult paljude erinevate keelte tõlkidega kokkulepped, et oleks võimalik operatiivselt kasutada tõlketeenust.

JUM-ile:

- Läbi viia uuring inimkaubanduse olukorrast Eestis;
- Vastavalt uuringule otsustada, kas määrata konkreetne koordineerija (meeskond), kes juhiks, jälgiks ja raporteeriks kogu inimkaubanduse vastu võitlemise valdkonda;
- Koolitada valdkonnateadlikke juriste ja advokaate, kes on võimelised ohvreid toetama kogu menetluse ajal, kohtuprotsessil ning ka hiljem (võimalik delegeerida kesksele koordineerijale, kui otsustatakse määrata või luua);
- Koolitada ja tõsta kohtunike teadlikkust inimkaubandusest ja eksploatatsioonist (võimalik delegeerida kesksele koordineerijale, kui otsustatakse määrata või luua);
- Tõsta ühiskonnas inimkaubanduse kuriteo teadlikkust ehk tuua kuritegu nähtavale (võimalik delegeerida kesksele koordineerijale, kui otsustatakse määrata või luua).

PPA-le

- Üle vaadata ametkonna sisemised regulatsioonid, mis puudutavad mundri kandmist, et läbi mõtelda, kuidas on võimalik mundrit kandmata tagada välismaalastega kokku puutuvate inspektortite turvalisus, kuid samas maandada võimalike ohvrite pinget mundrit kandvate ametnikega suhtlusel.

KOKKUVÕTE

GRETA raportis on välja toodud, et välismaalased satuvad Eestis orjanduslikesse oludesse ja samas ei ole Eesti tuvastanud selliste inimeste näol inimkaubanduse ohvreid. Eestisse tuleb igal aastal tööle suur hulk immigrante ning selline raport Eesti suunal tõstatab magistritöös **uurimisprobleemina** küsimuse: kuidas on võimalik muuta kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamine Eestis tõhusamaks läbi haldusorganite koostöö?

Magistritöö **aktuaalsus** tulenes Siseturvalisuse arengukava 2020 – 2030 eelnõus, välja toodud prioriteedist võidelda inimkaubandusega. Kuna Eestis ei ole töö autorile teadaolevalt varasemalt läbi viidud uurimusi, kus oleks intervjuueeritud eksperte ja uuritud ekspertide vajadusi inimkaubanduse tuvastamiseks, on töö **uudne**.

Magistritöö **eesmärgiks** oli välja selgitada inimkaubanduse ohvrite tuvastamise võimalusi läbi haldusorganite koostöö. Eesmärgi saavutamiseks püstitati neli **uurimisülesannet**: analüüsida teoreetilisi lähtekohti haldusorganite koostööst inimkaubanduse tuvastamisel; analüüsida Eestis välja antud juhendeid ning tuua välja, millised on kohtute hinnangul olnud kitsaskohad ja juhendites toodud juhised inimkaubanduse tuvastamisel; viia läbi intervjuud ekspertidega ning analüüsida hiljem ekspertide hinnanguid inimkaubanduse tuvastamise meetmetele; sünteesida teooria ja uuringute tulemusi ning teha ettepanekuid kolmandate riikide kodanike hulgas inimkaubanduse tuvastamise meetmete tõhusamaks muutmiseks. Töö eesmärk ja uurimisülesanded täideti ning probleemile ja uurimisküsimustele leiti vastused. Vastuste saamiseks viis töö autor läbi fenomenograafilise uuringu, mille andmete kogumise meetoditeks oli dokumendianalüüs ja poolstruktureeritud intervjuud, viidi läbi kvalitatiivne sisuanalüüs.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis analüüsiti teoreetilisi lähtekohti inimkaubanduse mõistest, tuvastamisest ja koostööst 21. sajandil. Selle esimeses alapeatükis analüüsis töö autor inimkaubanduse olemust ja definitsioone 21. sajandil. Teises alapeatükis vaadeldi inimkaubanduse tuvastamise teoreetilisi lähtekohti ja kitsaskohti. Kolmandas alapeatükis analüüsis töö autor koostöö teoreetilisi lähtekohti inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel. Neljanda alapeatükiga, milles on välja toodud teoreetilised lähtekohad koostöö kitsaskohtadest migrantide hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel ja uurimisel, fokuseeris töö autor olulised teoreetilised lähtekohad migrantidest ohvrite tuvastamisel.

Inimkaubanduse tuvastamise ja koostöö teoreetilisest ülevaatest selgus, et tööjõu eksploatatsiooni eesmärgil inimkaubanduse olemus on endiselt 21. sajandil alles debateeritav ning puudub kindel määratlus, mis on inimkaubandus ja sellest tulenevalt on oluliselt keerulisem tuvastada ohvreid. Võimalused ja kitsaskohad on teooria kohaselt pigem selles, et korraliku definitsiooni puudumisest tulenevalt ei näe ühiskond (sh ametnikud ise) inimkaubanduse puhul varjatud indikatsioone, sest püsib endiselt varasem arvamus, et selline kuritegu piirdub orjastamisega. Sellised vaidlused on oluline selgeks vaielda, et tekiks arusaam ja selged piirid, kus on tegemist inimese tavapärase tööle rakendamisega ja kust kohast algab ekspluateerimise eesmärgil inimkaubandus.

Alles peale korrektse inimkaubanduse mõiste kokkuleppimist, on võimalik leppida kokku konkreetsetes koostöökohtades ja vajadustes, sest koostöö vormid ning vajadused sõltuvad inimkaubanduse liigist.

Migrantide puhul tuuakse välja suurimate koostöö kitsaskohtadena ohvri enda koostöövalmidust, keelebarjääri, teadlikkust inimkaubandusest ja usaldamatust ametiasutuste vastu. Selline ohver ei pruugi aru saada tema suhtes toimuvast ekspluateerimisest ning ei ole huvitatud koostööst õiguskaitseorganitega.

Magistritöö teises, empiirilises osas, vastati kõigile kolmele uurimisküsimusele ning täideti kõik neli uurimisküsimuste vastuste saamiseks seatud uurimisülesannet, et täita töös seatud uurimiseesmärk ning leida vastused uurimisküsimustele.

Töö empiirilisest osast selgus, et kõige efektiivsem inimkaubanduse ohvri tuvastamise meetod on inimese intervjuerimine ning selline koostöö on vajalik kogu inimkaubanduse kaasuse ajal. Suhtlus ja koostöö toimib kolmel tasandil: mikro-, meso- ja makrotasandil. Mikrotasand on inimese tasand. Oluliseks peeti ohvri suhtlusvalmidust tuvastajatega ning oskust oma olukorda kirjeldada. Juhendites ja õigusaktides piirduakse pigem ohvri ning inimkaubanduse ja skeemide, kui kuriteo kirjeldamisega, kuid vähem nimetatakse tuvastamise meetmeid endid. Mesotasandil on juhendites ja õigusaktides toodud põhilisemad inimkaubanduse kuriteoga tegelejad, kuid samas tõid eksperdid välja, et oluline on palju laiem teadlikkus, et oleks võimalik oluliselt efektiivsemalt tuvastada (vt joonis 2). Samuti selgus, et inimkaubanduse kuriteo peab tooma nähtavale nagu seda on tehtud perevägivallega.

PPA ja SKA vajavad tõlke, kellega vajadusel kiiresti ühendust võtta ning teha koostööd kolmandate riikide kodanikega suhtlemiseks, et informatsioon ei jääks jagamata inimese või ametnike keeleoskuse tõttu. Samuti tuleb jagada informatsiooni Eestis töötamise reeglitest, nõuetest ning vajalikest ametiasutustest juba inimese lähteriigis näiteks viisaga koos või piiri ületades, et inimene ei jääks oma murega üksinda ning selline info jagamine tuleb läbi mõtelda kõikide haldusorganitega ühiselt. Lisaks sellele tuleb haldusorganitel läbi mõtelda, kuidas julgestada kolmandate riikide kodanikke ja tagada nende vaimne ning ka füüsiline julgeolek kogu protsessi vältel, et inimene ei loobuks protsessis kaasa aitamast. Kogu informatsioon inimkaubanduse valdkonnas peab liikuma kiiresti, et oleks võimalik operatiivselt tegutseda ning haldusorganid peavad läbi mõtlema infovahetussüsteemi, et protsess liiguks võimalikult kiiresti.

Kaardistada tuleb MTA, PPA ja TI poolt tööandjad, kes palkavad kolmandate riikide kodanikke, et oleks võimalik selekteerida välja valdkonnad, kus võib toimuda tööjõu eksploatatsioon ehk analüüsida enam tööandjaid. Samuti analüüsida MTA, PPA ja TI järelevalveametnike töökoormust, et tagada järelevalve toimingute käigus inimkaubanduse ohvrite senisest parem tuvastamine. Lisaks sellele tuleb PPA poolt üle vaadata sisemised regulatsioonid, mis ei võimalda käesoleva töö kirjutamise hetkel korraldada järelevalvetoiminguid mündrita, kuid tihti ei ole kolmandate riikide kodanikud valmis suhtlema ametnikega ning vorm võib tekitada psühholoogilise barjääri suhtluseks. Seega vajatakse valikuvõimalusi, kui minnakse kontrollima välismaalasi.

JUM-il, kui kriminaalpoliitika kujundajal, soovitab töö autor läbi viia uuringu mõistmaks milline seis on Eestis inimkaubanduse arusaamast ja seisust. Samuti vastavalt uuringu tulemustele määrata koordineerija, kelle ülesandeks on tegeleda ainult inimkaubanduse valdkonnaga, juhtimisega ning koordinatsiooniga, et oleks võimalik tuua antud kuritegu nähtavale ning kommunikeerida sellise kuriteo olemust laiemalt. Samuti tuleb koolitada valdkonnateadlikke juriste, advokaate ja kohtunikke, et oleks tugi inimkaubanduse ohvritele ning samuti teadlikkus tööjõu eksploatatsioonist inimkaubanduse eesmärgil.

Käesoleva töö uurimisprobleem sai töös lahendatud. Haldusorganite koostöö on oluline inimkaubanduse tuvastamisel ning eksperdid tõid välja, et selline koostöö võiks olla tuvastamise puhul laiem, kui seda siiani on juhendites märgitud.

Täiendavate uuringutena võiks inimkaubanduse valdkonnas teha oluliselt enam uuringuid. Uurimata on käesoleva töö koostamise hetkel sundabielud, alaealiste ekspuaterimine ja müük, sunnitud kerjamine, organikorje. Samuti tuleks tööjõu ekspuateratsiooni eesmärgil inimkaubanduse puhul uurida tööandja survet võimalikult odavalt toota, mis võib viia olukorrani, kus langetakse tööjõu ekspuaterimiseni. Töö autor tänab juhendajaid juhendamise, igakülgse abi ja nõuannete eest ning uuringus osalenud eksperte tulemusliku koostöö eest!

SUMMARY

Master's thesis „Cooperation of Estonian administrative authorities in detecting trafficking in human beings from people coming from third countries.“ relevance arises from the fact, that GRETA has in its report has marked, that foreigners find themselves in slavery conditions in Estonia, but at the same time there are no such cases detected. Every year a lot of immigrants are coming to work in Estonia and report such as GRETA's arises the **research problem**: how is it possible to change the detection of trafficking of human (THB) from third country nationals coming to Estonia more effective through the administrative cooperation?

The **topicality** of the master's thesis stemmed from the priority of combating THB set out in the draft Internal Security Development Plan 2020 - 2030. As the author of the work is not aware of any previous research in Estonia that would have interviewed experts and researched the needs of experts to identify THB, the work is **novel**.

The purpose of the master's thesis was to find out the possibilities of identifying victims of THB through the cooperation of administrative bodies for what four research tasks were set up: to analyze theoretical approaches of exploitation of labor as THB and cooperation, analyze instructions issued in Estonia, conduct interviews with experts and later analyze expert assessments of measures to detect THB, synthesize the results of theory and research and make proposals to make measures to detect THB more effective among third-country nationals. The purpose and tasks of the thesis were reached.

The strategy of thesis was phenomenography. As a data collection method the document analysis and semi-structured interviews were conducted, the records of which were transcribed and coded. Qualitative content analysis was performed with the help of program NVIVO 1.4.1.

It was mainly indicated by theory and also by experts, is that there is very fine line between ordinary employment and exploitation, so it is essential to determine what is considered THB as labor exploitation in Estonia. Only after proper definition and explanations, it is possible to detect such criminal offence. As a result of Master's thesis it became clear, that in addition to proper definition it is important to raise awareness about THB in Estonia so more THB victims could be detected by more parties. On diagram 2 it is possible to see on the right side how much more parties should be involved to the detection of THB. There are 3 levels of cooperation: micro, meso and macro level of cooperation of THB handling.

The interviewed experts brought out, that it is necessary to have more translators in order to be able to communicate to THB victims, fast opportunities for information exchange, more lawyers are needed, proper information about the state of THB in Estonia is missing. Victims, as micro level of cooperation, should get peace of mind so they need secure place to stay hidden from offender, person should be able not to fear the detection or contact to authorities, they need a lot of support and information already before coming to Estonia.

Based on the analysis and conclusions of the expert interviews, the author made practically applicable proposals for develop cooperation and detection of THB victims.

VIIDATUD ALLIKAD

Åkerlind, G. S., 2018. What Future for Phenomenographic Research? On Continuity and Development in the Phenomenography and Variation Theory Research Tradition'. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62(6), pp. 949–958.

Anderson, B. and Andrijasevic, R., 2008. Sex, slaves and citizens: the politics of anti-trafficking, *Soundings*, 40, pp. 135 – 145.

Atkinson, C. & Hamilton-Smith, N., 2020. Still an ‘invisible crime’? Exploring developments in the awareness and control of human trafficking in Scotland. *European Journal of Criminology*, pp. 1-21

Balch, A. & Geddes, A., 2011. Opportunity from Crisis? Organisational Responses to Human Trafficking in the UK. *British Journal of Politics & International Relations*, 13 (1), pp. 26 – 41.

Bressan, J. M. & Arcos, A., 2017. How do Migrant Workers Respond to Labour Abuses in „Local Sweatshops“? *Antipode*, 49 (2), 2017, pp. 437 – 454.

Gallagher, A. T., 2015. Exploitation in Migration: Unacceptable but Inevitable. *Journal of International Affairs*, 68(2), pp. 56 – 74.

Cheliotis, L. K., 2017, *Punitive inclusion: The political economy of irregular migration in the margins of Europe*. *European Journal of Criminology*, 14(1), pp. 78 – 99.

Choudry, A. & Henaway, M., 2012. Agents of Misfortune: Contextualizing Migrant and Immigrant Workers. Struggles Against Temporary Labour Recruitment Agencies. *Labour, Capital & Society*, 45 (1), pp. 36 – 65.

Crépeau, F. & Atak, I., 2016. Global Migration Governance: Avoiding Commitments on Human Rights, Yet Tracing a Course for Cooperation. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 34(2), pp. 113 – 146.

Dahlin, B., 2007. Enriching the Theoretical Horizons of Phenomenography, Variation Theory and Learning Studies. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 51(4), pp. 327–346.

Dando, C. J., Walsh, D. and Brierley, R., 2016. Perceptions of Psychological Coercion and Human Trafficking in the West Midlands of England: Beginning to Know the Unknown. *PLoS ONE*, 11(5), pp. 1 – 13.

Dandurand, Y., 2017. Human trafficking and police governance. *Police Practice & Research*, 18(3), pp. 322 – 336.

David, K. & Salter, M., 2021. They Are Here Without Chains, but With Invisible Chains’: Understandings of Modern Slavery Within the New South Wales Settlement Sector. *Social & Legal Studies*, 2021, pp. 1 – 22

Davies, J., 2020. Criminological reflections on the regulation and governance of labour exploitation. *Trends in Organized Crime*, 23(1), pp. 57 – 76.

Davies, J., 2019. From severe to routine labour exploitation: The case of migrant workers in the UK food Industry. *Criminology & Criminal Justice*, 19 (3), pp. 294 – 310.

Davies, P., Francis, P. & Jupp, V., 1999. The Features of Invisible Crimes. Rmt: P. Davies, P.Francis & V.Jupp, toim-d. *Invisible Crimes. Their Victims and their Regulations*. ST. Martins press.

Diptee, A. A., 2018. The problem of modern-day slavery: is critical applied history the answer? *Slavery & Abolition*, 39 (2), pp. 405 – 428.

DiRienzo, C. & Das, J., 2017. Human Trafficking and Country Borders. *International Criminal Justice Review*, 27 (4), pp. 278 – 288

DiRonco, A., 2020. Law in action: Local-level prostitution policies and practices and their effects on sex workers. *European Journal of Criminology*, 1(19), pp. 1 – 19.

Eesti kohtud, 2021. *Kohus mõistis süüdi inimkaubandusega tegelenud kaks isikut, kelle eesmärgiks oli saada varalist kasu.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/kohus-moistis-suudi-inimkaubandusega-tegelenud-kaks-isikut-kelle-eesmargiks> [Kasutatud 07.04.2021].

Eesti Vabariigi põhiseadus (1992) RT I, 15.05.2015, 2

Eelmaa, S. & Markina, A., 2019. Hämar äri. Tööjõu ekspluateerimise ärimudel. Rmt: A. Jokinen & N. Ollus, toim-d. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/hamar_ari.tojou_ekspluateerimise_arimudel.pdf. [Kasutatud 07.01.2021]

AS EMOR, 2015. *17–20-aastaste noorte hoiakud ja teadmised inimkaubandusest, prostitutsioonist ja välismaale tööle- või õppimaminekust*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://ft.ee/admin/upload/files/Noortuurimus%202015.pdf> [Kasutatud 09.10.2020].

Euroopa Komisjon, 2018. *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rm.coe.int/greta-2018-6-fgr-est-en/16808b292c> [Kasutatud: 09.10.2020].

Euroopa Komisjon, 2019. *Human trafficking for the purpose of labour exploitation. Thematic Chapter of the 7th General Report on GRETA's Activities (covering the period from 1 January to 31 Decemer 2017)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rm.coe.int/labour-exploitation-thematic-chapter-7th-general-report-en/16809ce2e7> [Kasutatud: 13.05.2021].

Euroopa Komisjon, 2020. *Report submitted by the authorities of Estonia on measures taken to comply with Committee of the Parties Recommendation CP(2018)23 on the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Being. First evaluation round*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rm.coe.int/cp-2020-14-estonia/1680a09ae0> [Kasutatud 03.04.2021].

Euroopa Rändevõrgustik, 2020. *Rände- ja kodakondsuspoliitika aastaraport 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriul.sisekaitse.ee/handle/123456789/2616> [Kasutatud 11.04.2021].

Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 5. aprill 2011, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK (2011) 15.4.2011 [Kasutatud 15.09.2020].

Feldon, D. F. & Tofel-Grehl, C., 2018. Phenomenography as a Foundation for Mixed Models Research. *American Behavioral Scientist*, 62(7), pp. 887–899.

Flick, U., 2011, *Introducing research Methodology. A beginner's Guide to Doing a Research Project*. SAGE Publications Ltd.

Flores, N., 2018. Beyond Consumptive Solidarity: An Aesthetic Response to Human Trafficking. *Journal of Religious Ethics*, 46 (2), pp. 360 – 377.

Forced Labour Convention, 1930. No. 29. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029 [Kasutatud: 11.10.2020]

Forster, M., 2016. Phenomenography: A methodology for information literacy research. *Journal of Librarianship and Information Science*, 48(4), pp. 353–362.

Frangež, D. & Ručman, A., B., 2017. Specific forms of human trafficking in Slovenia: overview and preventive measures. *Police practice and research*, 18 (3), pp. 230 – 244.

Frey, F., D. & MacNaughton, G., 2016. A Human Rights Lens on Full Employment and Decent Work in the 2030 Sustainable Development Agenda. *Journal of Workplace Rights. SAGE Open*, 1(13), pp. 1 – 13

Fudge, J., 2018. Modern Slavery, Unfree Labour and the Labour Market: The Social Dynamics of Legal Characterization. *Social & Legal Studies*, 27 (4), pp. 414 – 434.

Gament-Antoniou, N., 2011. The Trafficking in Human Beings - “An Extremely Profitable Industry”. *Juridical Current*, 14 (2), pp. 146 – 160.

Goodey, J., 2008. Human trafficking: Sketchy data and policy responses. *Criminology & Criminal Justice*, 8 (4), pp. 421 – 442.

Haldusmenetluse seadus (2002) RT I, 13.03.2019, 55.

Inimkaubandusvastane Euroopa Nõukogu konventsioon (2005) 16.05.2005 [Kasutatud 15.09.2020].

International Labour Organisation, Walk Free Organisation & International Organisation for Migration, 2017, *Global Estimates of Modern Slavery*, [võrgumaterjal] Leitav: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf. [Kasutatud 24.11.2019].

International Labour Organisation, 2020. *Decent work and the 2030 agenda for sustainable development*. [Võrguäljaanne] Leitav: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-lisbon/documents/event/wcms_667247.pdf. [Kasutatud 25.10.2020]

Jakobi, A., P., 2016. Non-state Actors and Global Crime Governance: Explaining the Variance of Public-private Interaction. *The British Journal of Politics and International Relations*, 18(1), pp. 72 – 89.

Jokinen, A, 2020. *Kuidas avastada tööalast ärakasutamist ja sel eesmärgil toimuvat inimkaubandust? Teekond eduka uurimiseni*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://heuni.fi/documents/47074104/0/EST_PolicyBrief_InvestigationTool_Web+%281%29.pdf/63bb4244-e4ce-f078-aeae-7a972ea11d3e/EST_PolicyBrief_InvestigationTool_Web+%281%29.pdf?t=1611232975533 [Kasutatud 11.04.2021]

Justiitsministeerium, 2015. *Vägivalla ennetamise strateegia 2015 – 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf. [Kasutatud: 10.10.2020]

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu, 2019. *Inimkaubanduse vormid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/inimkaubandus/inimkaubanduse-vormid>. [Kasutatud 18.11.2019].

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu, 2020. *Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_pohialused_aastani_2030.pdf. [Kasutatud: 10.05.2021]

Karistusseadustik (2001a) RT I 2007, 13, 69

Karistusseadustik (2001b) RT I, 04.04.2012, 3

Karistusseadustik (2001c) RT I, 26.06.2017, 8

Karistusseadustik (2001d) RT I, 19.03.2019, 30

Karlsson, M., 2013. Anti-Sex Trafficking Institutions. *International Migration*, 51 (4), pp. 73 – 87.

Katona, N., 2020. Combating trafficking of Hungarian women to Western Europe: a multi-level analysis of the international law enforcement cooperation. *Trends in Organized Crime*, 23 (2), pp. 115 – 142.

Kettunen, J. and Tynjälä, P., 2018. Applying phenomenography in guidance and counselling research. *British Journal of Guidance & Counselling*, 46(1), pp. 1–11.

Kink, A., Leps, A., Ranne, A., Mölder, E., Russak, E., Müürel, E., Randma, H., Laur, K., Rootare, K., Malm, K., Kängsepp, K., Miidla-Vanatalu, M., Krõlov, R., Kask, S., Bumberg, S., Kallasmaa, T., Sokk, U., Läänerand, V. ja Öövel, Z., 2019. *Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja teenusele suunamise juhend*. [Võrgumaterjal] Leitav: Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/inimkaubanduse-ohvri-tuvastamise-ja-teenusele-suunamise-juhend> [Kasutatud 18.11.2019].

Knepper, P., 2013, *History Matters: Canada's Contribution to the First Worldwide Study of Human Trafficking*, *Canadian Journal of Criminology & Criminal Justice*, 55(1) , pp. 33 – 54.

Larsson, J. & Holmström, J., 2007. Phenomenographic or phenomenological analysis: does it matter? Examples from a study on anaesthesiologists' work. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2, pp. 55 – 64.

Leps, A., 2020 *E-kiri töö autorile [E-kiri]* (07.10.2020)

Lemke, M., 2017. Trafficking and Immigration Policy: Intersections, Inconsistencies, and Implications for Public Education. *Educational Policy*, 31(6), pp. 743 – 763.

Leps, A., 2019. Inimkaubandus. Rmt: A. Ahven, K.-C. Kruusmaa, A. Leps, S. Solodov, L. Surva, M.-L. Sööt, K. Tamm, B. Tammiste, K. Tüllinen, toim-d. *Kriminaalpoliitika uuringud: Kuritegevus Eestis 2018*. Tallinn: Justiitsministeerium, lk 37-38. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2018_viidetega_lisadele.pdf [Kasutatud: 16.09.2020].

Lietonen, A., Jokinen, A. & Ollus, N., 2020. *Tunne oma alltöövõtuhelat*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://heuni.fi/documents/47074104/0/EST-Toolkit-for-Responsible-Businesses_Web_26052020.pdf/7f9d6196-773e-214a-cfee-c628bd9d3a22/EST-Toolkit-for-Responsible-Businesses_Web_26052020.pdf?t=1607952586057. [Kasutatud: 11.04.2021]

Lucifora, A., 2019. From old slavery to new forms of exploitation: A reflection on the conditions of irregular migrant labour after the Chowdury case. *New Journal of European Criminal Law*, 10(3), pp. 251 – 267.

Mende, J. (2019) The Concept of Modern Slavery: Definition, Critique, and the Human Rights Frame. *Human Rights Review*, 20 (2), pp. 229 – 248.

Murphy, L. T., 2015. The New Slave Narrative and the Illegibility of Modern Slavery. *Slavery & Abolition*, 36(2), pp. 382 – 405.

Nichols, A & Heil, C., 2015. Challenges to Identifying and Prosecuting Sex Trafficking Cases in the Midwest United States. *Feminist Ciminology*, 10 (1), pp. 7 – 35.

Ohvriabi seadus (2003) RT I, 06.05.2020, 22

Okech, D., Morreau, W. and Benson, K., 2011. Human trafficking: Improving victim identification and service provision, *International Social Work*, 55 (4), pp. 488 – 489.

Ollus, N., Jokinen, A. & Joutse, M., 2013, *Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania: Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking*, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI), pp. 238 – 302.

Organization for Security and Co-operation in Europe, 2013. OSCE Resource Police Training Guide: Trafficking in Human Beings. *TNTD/SPMU Publication Series Vol. 12*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.osce.org/secretariat/109935>. [Kasutatud 21.12.2020]

Organization for Security and Co-operation in Europe, 2020. *What we do: Combating human trafficking*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.osce.org/combating-human-trafficking>. [Kasutatud 21.09.2020].

Siseministeerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020 – 2030 eelnõu*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/STAK2030> [Kasutatud: 15.09.2020].

Siseministeerium ja Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt, 2020. *Rändestatistika ülevaade 2015 – 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/randestatistika_est_pdf.pdf [Kasutatud: 27.04.2021].

Skrivankova, K., 2006. Combating trafficking in human beings. *International Review of Law, Computers & Technology*, 20 (1/2), pp. 229 – 232.

Schwarz, C., Daniel, A., Daley, D., Ramaswamy, M., Rauscher E. & Britton H., 2019. The Trafficking Continuum: Service Providers' Perspectives on Vulnerability, Exploitation, and Trafficking. *Journal of Women and Social Work*, 34 (1) pp. 116 – 132.

Teddlie, C. & Yu, F., 2007. Mixed Methods Sampling. A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1 (1) pp. 77 – 100.

TNS Emor, 2016. *Soopõhine vägivald ja inimkaubandus 2016*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/eesti_elanikkonna_teadlikkuse_uuring_soopohise_vagivalla_ja_inimkaubanduse_valdkonnas_2016.pdf [Kasutatud: 09.10.2020].

Tym, L., 2019. History, Slavery, and The Phantom in Alice Thompson's *Pharos*. *Scottish Literary Review*, 11 (1), pp. 145 – 163.

Uhl, B. H., 2010. Lost in implementation? Human rights rhetoric and violations — a critical review of current European anti-trafficking policies. *Security & Human Rights*, 21 (2), pp. 119 – 126.

United Nations Office on Drugs and Crime, 2020. *Topics*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.unodc.org/unodc/en/topics.html> [Kasutatud: 21.09.2020].

Ventrella, M., 2018. Brexit and the fight against human trafficking: actual situation and future uncertainty. *Marmara journal of European studies*, 26 (1), pp. 119 – 142.

Välismaalaste seadus (2009) RT I, 10.07.2020, 73

Välisministeerium, 2019. *OSCE põhiorganid ja struktuur*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vm.ee/et/osce-pohiorganid-ja-struktuur> [Kasutatud: 17.09.2020].

Ylinen, P., Jokinen, A., Pekkarinen, A.- G., Ollus, N. & Jenu, K.- P, 2020., Töölase ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse avastamine. Uurimise abimaterjal õiguskaitseasutustele ja kontrollnimekiri tööinspektoritele. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/toolase_eks

[pluateerimise eesmargil toimuva inimkaubanduse avastamise juhis.pdf](#).

[Kastutatud:

11.04.2021]

Walk Free Foundation, 2018. *Global Slavery Index 2018 Dataset*. [Võrgumaterjal] Leitav: www.globalslaveryindex.org.

Ward, T. & Fouladvand, S., 2018. Human Trafficking, Victims' Rights and Fair Trials. *The Journal of Criminal Law*, 82 (2), pp. 138 – 155.

Weitzer, R., 2014. New Directions in Research on Human Trafficking. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 653(1), pp. 6 – 24.

JOONISTE JA TABELITE LOETELU

Joonised:

- Joonis 1. Koostöö tasemed (Katona, 2020, pp. 125 – 137; koostatud töö autori poolt lähtudes Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja teenusele suunamise juhendist). 24
- Joonis 2. Koostöö tasemed ja millised need peaks ekspertide arvates olema (koostatud käesoleva töö autori poolt vastavalt käesolev töö, lk 24; käesolev töö, lk 48; käesolev töö, lk 55). 67

Tabelid:

- Tabel 1. Väärrika töö põhisambad 1999 ja 2020 (Frey & MacNaughton, 2016, p. 3; ILO, 2020, p. 2; autori koostatud). 18
- Tabel 2. Kuriteo nähtavuse maatriks (Atkinson & Hamilton-Smith, 2020, p. 15) 27
- Tabel 3. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatud andmekogumismeetodid ja andmeanalüüsi kategooriad (Autori koostatud) 34
- Tabel 4. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuude läbi viimise ajad, kohad ja kestvused (koostatud käesoleva töö autori poolt) 37
- Tabel 5. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel, koodide esinemine juhendmaterjalis ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt). 39
- Tabel 6. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 1 kategooria 1 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt). 46
- Tabel 7. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 2 kategooria 2 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus(koostatud käesoleva töö autori poolt). 53
- Tabel 8. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 3 kategooria 3 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt). 57
- Tabel 9. Uurimisküsimuste, kategooriate ja koodide koondtabel uurimisküsimus 3 kategooria 4 kohta, koodide esinemine intervjuudes ja esinemise sagedus (koostatud käesoleva töö autori poolt). 61

Lisa 1. Inimkaubanduse kuritegevuse statistika.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Inimkaubandus	2	2	2	1	2	6	8	5	4	15	10	4	5
Kupeldamine	24	37	15	15	15	17	13	8	17	19	13	14	45
Inimkaubanduse kuriteod alaealiste suhtes	1	9	5	1	0	6	18	15	63	59	67	28	32

Andmed: Leps, 2019, lk 37; JUM 2020

Lisa 2. Jätkusuutlikud säästva arengu eesmärgid

Number	Eesmärgi sisu
1	Lõpetada vaesus ja selle erinevad vormid igal pool
2	Lõpetada näljahäda, saavutada toidujulgeolek ja parandada toitumust, ja edendada jätkusuutlikkust põllumajanduses
3	Tagada tervislik elu ja edendada heaolu kõigile igas vanuses
4	Tagada kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning edendada kõigile elukestva õppe võimalusi
5	Saavutada sooline võrdõiguslikkus ning anda kõigile naistele ja tüdrukutele õigused
6	Tagada vee- ja kanalisatsiooniteenuste kättesaadavus ja säästev majandamine
7	Tagage kõigile juurdepääs taskukohasele, usaldusväärsele, jätkusuutlikule ja kaasaegsele energiale
8	Edendada püsivat, kaasavat ja jätkusuutlikku majanduskasvu, täielikku ja produktiivset tööhõivet ning inimväärset tööd kõigile
9	Ehitada vastupidav infrastruktuur, edendada kaasavat ja jätkusuutlikku industrialiseerimist ning edendada innovatsiooni
10	Vähendada ebavõrdsust riikide sees ja riikide vahel
11	Muuta linnad ja inimasustus kaasavaks, turvaliseks, vastupidavaks ja jätkusuutlikuks
12	Tagada jätkusuutlik tarbimis- ja tootmismudel
13	Võtta viivitamata meetmeid kliimamuutuste ja nende mõjude vastu võitlemiseks
14	Säästa ja säästvalt kasutada ookeane, meresid ja mereressursse
15	Kaitsta, taastada ja edendada maismaaökosüsteemide säästvat kasutamist, säästvalt majandada metsi, võidelda kõrbestumisega, peatada ja tagasi pöörata maa degradeerumine ning peatada bioloogilise mitmekesisuse vähenemine
16	Edendada säästva arengu saavutamiseks rahumeelset ja kaasavat ühiskonda, tagada kõigile õiguskaitse kättesaadavus ja luua tõhus kõigil tasanditel vastutavad ja kaasavad asutused
17	Tugevdada rakendamisvahendeid ja elavdada ülemaailmset säästva arengu partnerlust

(Frey & MacNaughton, 2016, p. 7)

Lisa 3. Ekspertintervjuude küsimuste võrdlus

Enne intervjuud selgitab intervjuueerija täpsemalt, millist inimkaubanduse ohvrite tuvastamist antud töös käsitletakse ehk alamakstud palgaga tööjõud, sunnitud ja seotud ehk „bonded“ töötamine.

Pilootintervjuu küsimused	Pilootintervjuu alusel tehtud täiendused
<ol style="list-style-type: none"> 1. Millised on praegused inimkaubanduse ohvri tuvastamise meetmed ja võimalused? 2. Kuidas Te hindate Eesti haldusorganite kasutuses olevaid meetmeid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks? 3. Mis Te arvate, kes võivad inimkaubanduse ohvriks langeda? Palun tooge välja vahe inimkaubanduse tuvastamisel kolmanda riigi kodanike ja Eesti kodanike hulgast ohvrite tuvastamisel. 4. Millised ametid tegelevad inimkaubanduse ohvritega? Milline on iga haldusorgani vastutusvaldkond? 5. Täna tegelevad inimkaubandusohvritega paljud ametid ja asutused. Kuidas on Teie tunnetus, kas peaks Eestis olema keskne juhtija, kes koordineerib kogu protsessi ja kogu valdkonda? Kes peaks olema selline keskne juhtija? 6. Millised erisused on Eesti kodanikest ja kolmandatest riikidest kodanikest ohvrite tuvastamise vahel riigi siseselt? 7. Millised erisused on Eesti kodanikest ja kolmandatest riikidest kodanikest ohvrite tuvastamise vahel rahvusvahelisel tasandil? 8. Kas on võimalik tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid? 9. Milliseid vahendeid/ ressursse vajavad Eesti haldusorganid juurde, et praegusest tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid, kes on pärit kolmandast riigist? 10. Mida tuleks teha, et saavutada edu kohtus kuriteo toimepanija süüdi mõistmise saavutamiseks? 11. Mida oleks Teie hinnangul vaja teha selleks, et oleks võimalik tõhusamalt ohvreid tuvastada ja aidata? 12. Mida peaks muutma haldusorganite koostöös? 13. Teie, kui parim ekspert selles valdkonnas – mida Te tahaksite veel välja tuua inimkaubanduse ohvrite tuvastamisest?	Pilootintervjuu alusel ei tehtud olulisi täiendusi küsimustes.

Lisa 4. Uurimisküsimuste vastavus intervjuu küsimustikuga

Uurimisküsimused	Pilotintervjuu küsimused
<p>Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgast?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millised on praegused inimkaubanduse ohvri tuvastamise meetmed ja võimalused? 2. Kuidas Te hindate Eesti haldusorganite kasutuses olevaid meetmeid inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks? 3. Mis Te arvate, kes võivad inimkaubanduse ohvriks langeda? Palun tooge välja vahe inimkaubanduse tuvastamisel kolmanda riigi kodanike ja Eesti kodanike hulgast ohvrite tuvastamisel. 4. Millised ametid tegelevad inimkaubanduse ohvritega? Milline on iga haldusorgani vastutusvaldkond? 5. Täna tegelevad inimkaubandusohvritega paljud ametid ja asutused. Kuidas on Teie tunnetus, kas peaks Eestis olema keskne juhtija, kes koordineerib kogu protsessi ja kogu valdkonda? Kes peaks olema selline keskne juhtija? 6. Millised erisused on Eesti kodanikest ja kolmandatest riikidest kodanikest ohvrite tuvastamise vahel riigi siseselt? 7. Millised erisused on Eesti kodanikest ja kolmandatest riikidest kodanikest ohvrite tuvastamise vahel rahvusvahelisel tasandil?
<p>Milliseid ressursse vajavad haldusorganid, et senisest tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgast ja saavutada edu kohtus kuriteo toimepanija süüdi mõistmisel?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 8. Kas on võimalik tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid? 9. Milliseid vahendeid/ ressursse vajavad Eesti haldusorganid juurde, et praegusest tõhusamalt tuvastada inimkaubanduse ohvreid, kes on pärit kolmandast riigist? 10. Mida tuleks teha, et saavutada edu kohtus kuriteo toimepanija süüdi mõistmise saavutamiseks?
<p>Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusam kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgast inimkaubanduse tuvastamisel?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 11. Mida oleks Teie hinnangul vaja teha selleks, et oleks võimalik tõhusamalt ohvreid tuvastada ja aidata? 12. Mida peaks muutma haldusorganite koostöös? 13. Teie, kui parim ekspert selles valdkonnas – mida Te tahaksite veel välja tuua inimkaubanduse ohvrite tuvastamisest?

Lisa 5. Analüüsitud juhendid (koostatud käesoleva töö autori poolt)

Nr	Dokumendi nimetus	Välja antud ja väljaandja
1	Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja teenusele suunamise juhend (lühiversioon) 2019 (J1)	Välja antud 2019. aastal, Kink, <i>et al.</i>
2	Tunne oma alltöövõtuahelat. Abivahend vastutustundlikule ettevõtjale. (J2)	Välja antud 2020. aastal, Lietonen, <i>et al.</i>
3	Töölase ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse avastamine. Uurimise abimaterjal õiguskaitseasutusele ja kontrollnimekiri tööinspektoritele. (J3)	Välja antud 2020. aastal, Ylinen, <i>et al</i>
4	Kuidas avastada tööalast ärakasutamise ja sel eesmärgil toimuvat inimkaubandust? Teekond eduka uurimiseni. (J4)	Välja antud 2020. aastal, Jokinen
5	Hämar äri. Tööjõu ekspluateerimise ärimudel. (J5)	Välja antud 2019. aastal, Eelmaa & Markina

Lisa 6. Loetelu uurimistöös analüüsitud õigusaktidest.

Õigusakti nimetus	Vastu võetud, redaktsioon
Ohvriabi seadus ¹	Vastu võetud 2003, RT I, 06.05.2020, 22
Karistusseadustik ¹	Vastu võetud 2001, RT I, 19.03.2019, 30
Inimkaubandusvastane Euroopa nõukogu konventsioon	Vastu võetud 2005, RT II, 23.12.2014, 2
Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL	Vastu võetud 2011, 05.04.2011
Eesti Vabariigi põhiseadus	Vastu võetud 1992, RT I, 15.05.2015, 2

Lisa 7. Koodide tabel (koostatud käesoleva töö autori poolt)

Kategooria	Koodid	Alamkoodid	Koodi esinemine intervjuudes	Koodi esinemise sagedus	
Uurimisküsimus 1: Millised on Eesti haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöö võimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks kolmandatest riikidest pärit töötajate hulgas?					
1. Haldusorganite kasutuses olevad meetmed ja koostöövõimalused inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks	1.1 meetmed	1.1.1 kasutuses olevad meetmed	10	51	
		1.1.2 meetmete tõhusus	10	25	
	1.2 koostöö	1.2.1 riigi sisene koostöö	11	97	
		1.2.2 rahvusvaheline koostöö	11	39	
	1.3 ohvrid	1.3.1 mõiste	1	2	
		1.3.2 ohvri taust	11	67	
	1.4 tuvastamise keerukus	1.4.1 tuvastamine sõltub arusaamast inimkaubandusest	1.4.2 ohver ei tunne ennast ohvrina	6	9
			1.4.3 kuidas ohvreid leida	3	4
			1.4.4 piirkondlikud eripärad	2	2
			1.4.5 ärakasutamise vorm võib muutuda	2	3
1.4.6 varjatud kuritegu			4	6	
1.4.7 tuvastamise vahe Eesti kodanike ja välismaalaste vahel			8	30	
Uurimisküsimus 2: Milline Eesti haldusorganite koostöö on ekspertide hinnangul tõhusam kolmandatest riikides tulevate kodanike hulgast inimkaubanduse ohvrite tuvastamisel?					
2. Tõhusam koostöö	2.1 koostöökohtade vajadused		11	62	
	2.2 juhtimise vajadus		11	35	
	2.3 koolituse vajadus		9	27	
	2.4 muutmise vajadus üldiselt		10	46	
Uurimisküsimus 3: Milliseid ressursse vajavad haldusorganid, et senisest tõhusamalt tuvastada kolmandatest riikidest tulevaid inimkaubanduse ohvreid?					
3. Ressursi vajadused tõhusamaks inimkaubanduse ohvrite tuvastamiseks	3.1 ühtne infojagamispõlv - IT vajadused		6	12	
	3.2 ressurside vajadused	3.2.1 inimressurss	11	20	
		3.2.2 ressursi jagamine	3	9	
		3.2.3 kirjalikud koostöölepped	2	4	
		3.2.4 rahalised vahendid	3	3	
		3.2.5 juhendi täiustamine	2	3	
		3.2.6 ametkonna sisemised regulatsioonid	2	2	
	3.3 teadlikkus	3.3.1 kuritegu nähtavaks, üldine teadlikkuse tõstmine		9	43
3.3.2 info viimine ohvriteni		6	16		
Uurimisküsimus 4: Mida vajavad haldusorganid, et kolmanda riigi kodanike suhtes inimkaubanduse kuriteo toimepanijad saaksid kohtus süüdimõistva otsuse?					
4. kohtus edu saavutamise vajadused	4.1 uurimine		10	25	
	4.2 tegevused ohvriga		5	17	
	4.3 tegevused kohtuga		6	11	
	4.4 õpivad ka kurjategijad		2	2	